

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

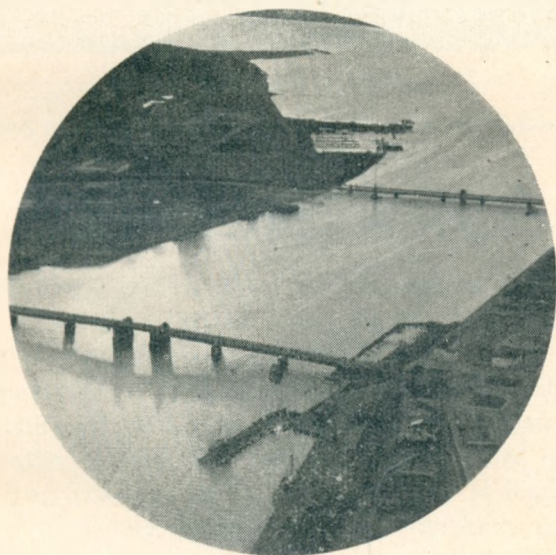
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

Aalborg Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET - KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Limfjorden ved Aalborg.

AALBORG AMT.

Amtet falder i to Dele, en større Del: Himmerland, Syd for Limfjorden, en mindre Del: Kær Herred, Nord for Fjorden. Dets Størrelse er 2.927 km² med et Befolkningstal paa 220.717.

Til Amtet hører Øerne Egholm og Livø samt nogle mindre Holme, alle i Limfjorden. Himmerland begrænses mod Øst af Kattegat, mod Nord og Vest af Limfjorden og mod Syd dels af Mariager Fjord (paa en Strækning af 35 km) og dels (paa en kortere Strækning) af Randers Amt med Onsild Aa som Skillelinie og endeligt af Viborg Amt, hvor Lerkenfeld Aa paa lange Strækninger danner Skillelinien.

Kær Herred grænser mod Øst til Kattegat, mod Nord og Vest til Hjørring Amt, delvis skilt fra dette ved Aerne: Geraa og Rye.

Amtet omfatter følgende Købstæder: Aalborg, Nørresundby, Nibe og Løgstør, samt følgende Herreder: Fleskum, Hornum, Slet, Hellum, Hindsted, Aars, Gislum og Kær.

Terrænet er i den store sydlige Del gennemgaaende højtliggende og bakket, navnligt i Midten, hvor Rold Bavnehøj i Hindsted Herred hæver sig til en Højde af 114 m. Medens Landet mod Øst sænker sig mod Kattegatskysten, langs hvilken den lille Vildmose strækker sig, gaar Højdepartierne mod Vest sine Steder helt ud til Limfjorden. I Kær Herred

J. A. Berner,
Stiftamtmand, R., DM.

er Terrænet ikke saa højtliggende, men hæver sig dog i Midten (i Hammer Bakker) til en Højde af 88 m. Mod Øst sænker Landet sig imod de lavere Egne langs Kattegat, mod Vest gaar det over i Slettelandet omkring den store Vildmose. Den sydlige Del af Amtet gennemkrydses af en Mængde Vandløb, hvoraf her skal nævnes de største, saaledes Trind Aa og Bjørnholm Aa, der begge løber mod Vest til Bjørnholm Bugt, Halkær Aa, Østeraa, Romdrup Aa og Lindborg Aa, der alle løber mod Nord til Limfjorden. Kær Herred gennemstrømmes fra Nord til Syd af Lindholm Aa, der falder i Limfjorden overfor Aalborg.

Fra den ældre Stenalder kendes ikke saa faa Køkkenmøddinger, hvis Beliggenhed markerer den oprindelige Kystlinie, der paa Grund af den senere opstaaede Landhævelse nu ligger et Stykke inde i Landet, navnlig i de lave østlige Egne, samt tillige langs Limfjorden og Mariager Fjord.

Amtet er desuden rigt paa store interessante Skaldyngfund fra saavel den ældre som den yngre Stenalder. Fra denne sidste Periode findes op imod et Par Hundrede Megalitgrave, hvoraf de mest kendte er Langdyssen, Troldkirken, i Sønderholm Sogn og Dobbeltjættestuen i Snæbum Sogn. Bronzealderen er bl. a. repræsenteret ved ikke mindre end 5000 Gravhøje, deraf over 200 Langhøje.

I Jernalderen blev det alt paabegyndte Samkvem med Sydens Lande videreført, hvilket er blevet paavist dels gennem adskillige Fund af romersk Tilvirkning og dels gennem den Paavirkning udefra, man har sporet i de mange fundne Arbejder, der er tilvirket af Amtets egne Beboere, og hvoraf det interessanteste er det store Sølvkar fra Gundestrup. De ret talrige Fund af Guldsmykkeringe og Guldmønter er Vidnesbyrd om en ret udbredt Velstand paa den Tid. I Nørresundby findes en ejendommelig Vikingegravplads med forskelligartede Stensætninger, ligesom Amtet rummer enkelte Runemindesmærker.

De kirkelige Minder fra Middelalderen giver sig Udtryk i en Del Granitkvaderstenskirkker og i Ruinen Vitskøl Klosterkirke, der er opført dels af Munkesten, dels af Granitkvadre.

Fra den senere Middelalder stammer de i gotisk Stil byggede Kirker, Budolfi Domkirke i Aalborg og Nibe Kirke samt Helligaandsklostret i Aalborg.

Af Levn fra middelalderlige Borge findes kun en Række mere eller mindre betydelige Voldsteder.

Den nyere Tids vigtigste Minder er Herregaardene, hvoraf Amtet rummer en Del, fra saavel det 16. som det 17. Aarhundrede. — — —

Aalborg.

I Fleskum og Hornum Herreder, paa den sydlige Bred af Limfjorden, og ca. 22 km Vest-Nordvest for Indløbet ved Hals, ligger Danmarks fjerdestørste Købstad, Aalborg, i et lavt ujævnt Terræn, delvis omgivet af Bakkepartier, der mod Øst naar en Højde af 54 m i „Signalbakke“.

Mod Sydvest ligger Møllebakken, 61,5 m, og Bejsebakke, 59 m, og mod Syd ligger Søngaardsholmsbakker, 51,5 m. Mellem disse sidste Bakker gaar et Dalstrøg, hvorigennem Østeraa strømmer.

Byens Historie er ukendt indtil Begyndelsen af det 11. Aarhundrede, da den var Møntsted under Hardeknud.

Paa denne Tid var Sildefiskeri dens Hovederhverv, men ogsaa som Stabelplads for Limfjordens Byer havde Aalborg sin store Betydning, ligesom den var i livlig Handelsforbindelse med Norge. Det er ukendt, hvornaar den erhvervede sine Købstadsrettigheder, men efter alt at dømme stammer disse allerede fra det 13. og 14. Aarhundrede. Under

*M. Jørgensen,
Borgmester.*

Det gamle Raadhus og Jens Bangs Stenhus.

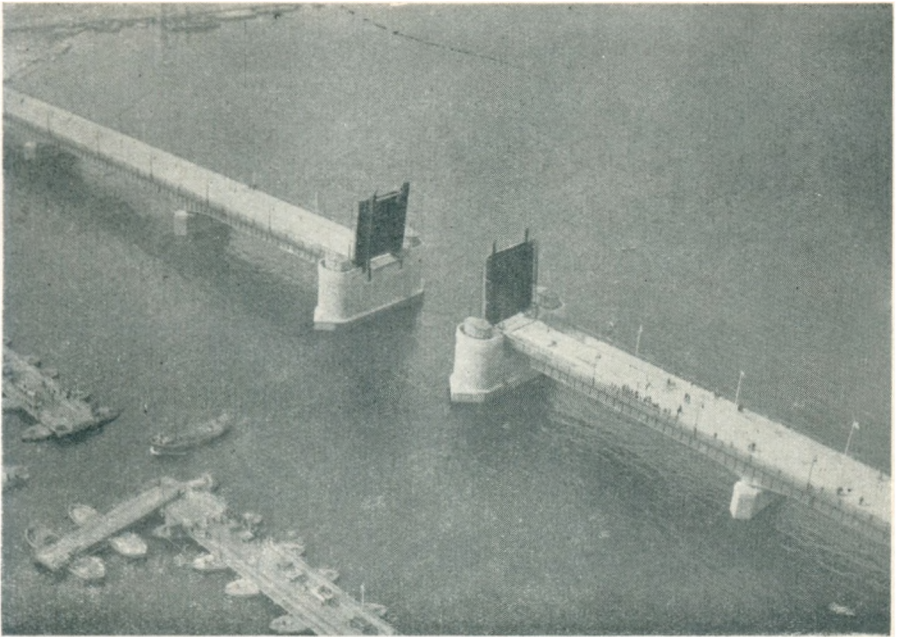
Luftbillede af Aalborg.

Valdemarsønnernes Broderkrig blev den plyndret og brændt af Abel Aaret 1247.

Baade Erik Klipping og Erik Menved opholdt sig ofte i længere Tid

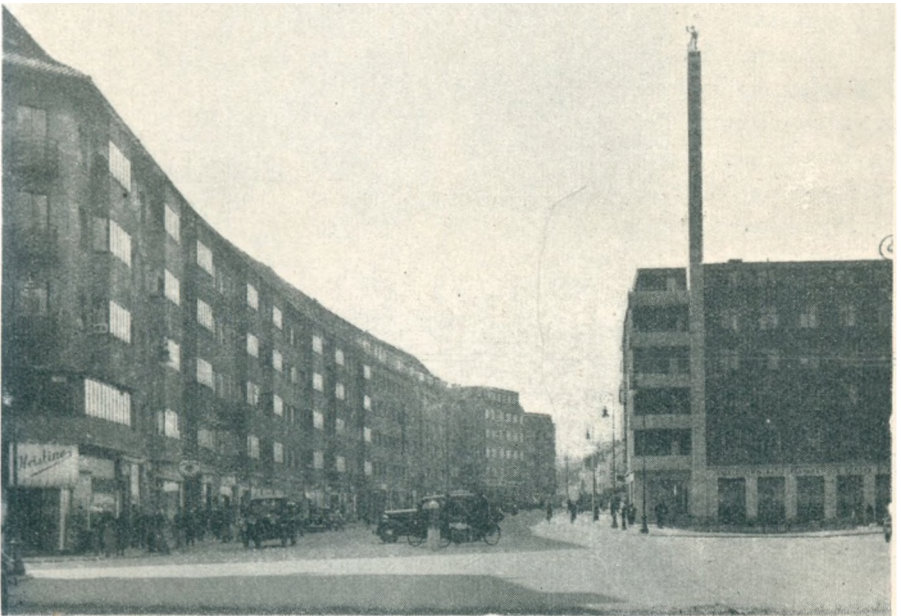

Luftbillede af Aalborg.

Limfjordsbroen.

i Byen og udstedte Forordninger herfra. Valdemar Atterdag gav den i 1342 dens første Stadsret, og dens Privilegier blev stadfæstet i Aaret 1430 af Erik af Pommern. — I Middelalderen havde den tre Klostre, nemlig Vor

Vesterbro.

Budolfi Kirke.

Aalborg har i Middelalderen været befæstet og har ogsaa haft et Slot, der har ligget i Byens sydlige Udkant ved Østeraa.

I Aarene 1501 og 1530 blev Aalborg hærgnet af voldsomme Brande, hvis Følger dog blev overgaaet af Kampene og Plyndringerne under Grevens Fejde.

Der gik dog ikke lang Tid, før den altid driftige By kom til Kræfter, og der kom nu en næsten 100-aarig Periode, hvor Sildefiskeriet og Handelen blomstrede op og skabte en Velstand, hvorom mange prægtige gamle Huse endnu minder. Saa kom det 17.

Frue Nonnekloster fra Midten af det 12. Aarhundrede, Graabrøderkloster fra Midten af det 13. Aarhundrede og Heligaandsklostret, der blev oprettet i 1451.

Som Sognekirker anvendtes Skt. Peders Kirke, der havde Sct. Budolfi som Anneks, og Vor Frue Klosterkirke.

Byen rummede adskillige Gilder, af hvilke det mest kendte var Guds Legems Lav, ogsaa kaldet Papegøjegildet, der udenfor Vesterport havde en Skydebane, hvor man een Gang aarl. skød til Papegøjen.

Ansgar Kirke.

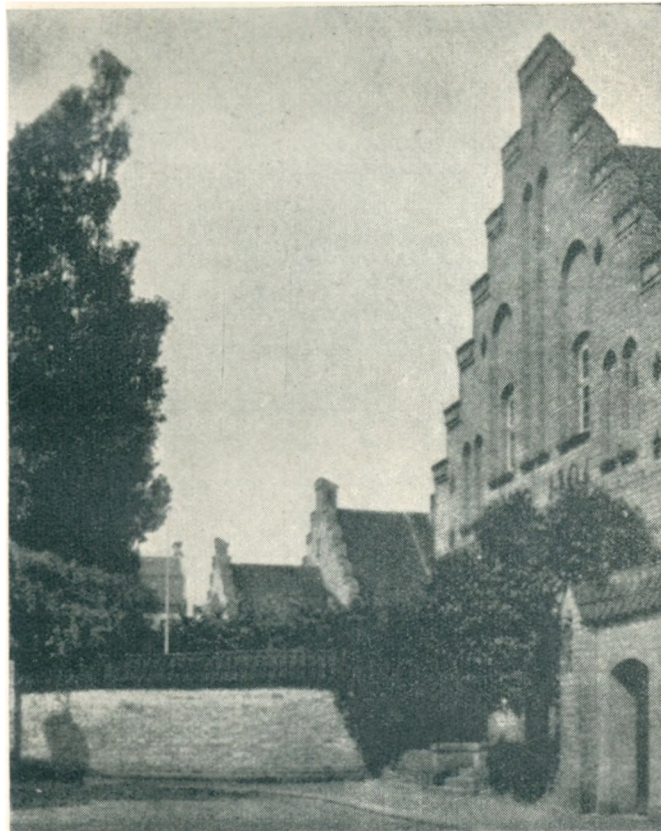
Aarh.s Krige med Plyndringer, Besættelser og Brandskatninger, og samtidigt hærgedes Byen gentagne Gange af Pest.

Hertil kom der yderligere en meget voldsom Brand i Aaret 1663. Tiderne blev meget vanskelige,

Aalborg Slot.

Handelen skrumpede ind, og Sildefiskeriet gik tilbage, dels paa Grund

Helligaandsklostret.

af Konkurrence og dels paa Grund af forøgede Skattebyrder.

I anden Halvdel af det 18. Aarhundrede gik det paany fremad, men da Danmark i Aaret 1814 mistede Norge, med hvilket Aalborg havde haft et livligt og omfattende Handelskvev, betød det et stort Tab for Byen, hvis Sildefiskeri tilige efterhaanden var afta-

*16 Pers. Fokker, der anvendes paa Ruterne København—Aalborg og Aalborg—
Silkeborg—Esbjerg—Hamburg.*

get stærkt, delvis paa Grund af Aggerkanalens Aabning, der bl. a. ogsaa medførte, at Aalborgs dominerende Stilling som Stabelplads for Limfjordsbyerne ophørte. Først i Slutningen af det 19. Aarhundrede

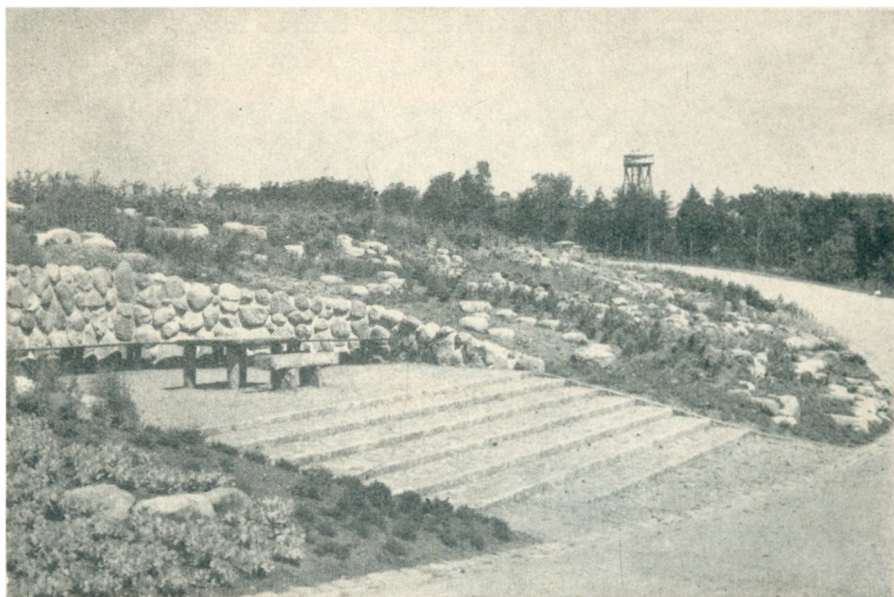
Administrationsbygningen i Aalborg Lufthavn.

kom et nyt og stort Opsving, takket være Baneanlægene, Besejlingsforholdenes Ordning i Limfjorden og de stærkt forbedrede Havneforhold.

Udsigt mod Ansgar og Budolfi Kirker.

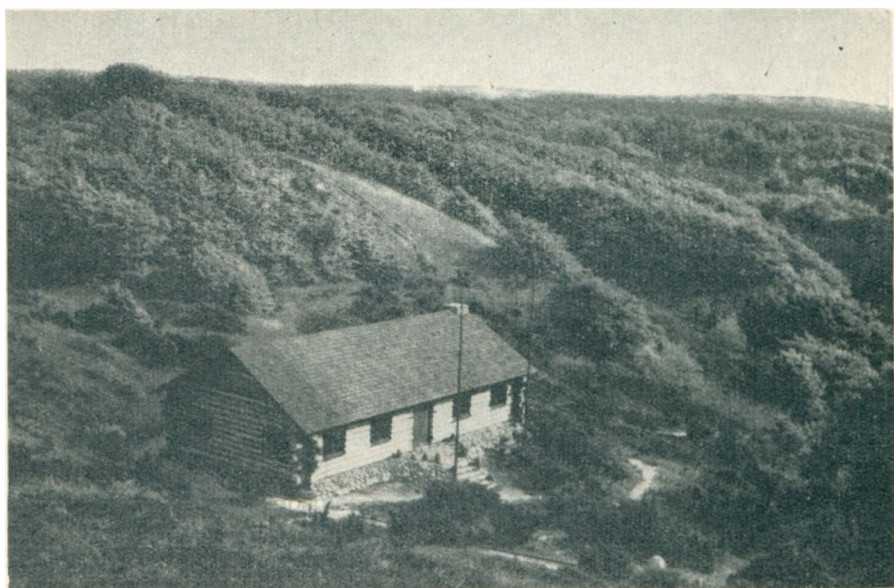
Industrien fik Indpas. Byen kom ind i en voldsom Udvikling, Bebyggelsen bredte sig til alle Sider, moderne Fabriks- og Forretningsbygninger skød i Vejret, og megen smuk gammel Idyl maatte vige. Aalborg, Nordjyllands store og travle Hovedstad, er nu en hypermoderne By med

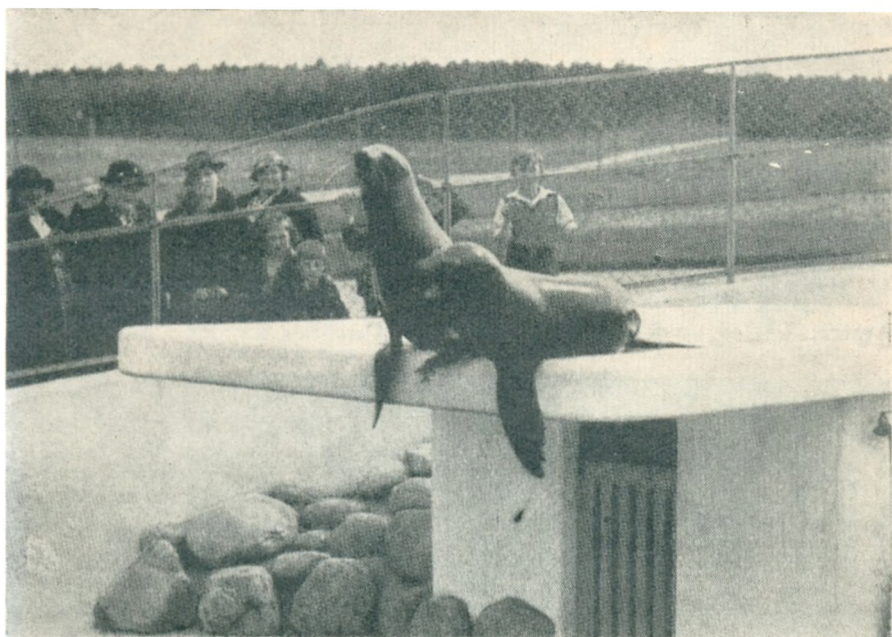
Fra Skovbakken.

et Indbyggertal paa ca. 70.000, Forstæderne Hasseris og Nørre Tranders iberegnet.

Byen er ikke gaaet paa Kompromis med den nye krævende Tid. Mens man har bevaret Perler af ældre Tidens Arkitektur, har man, hvor Spørgsmaalet stod mellem nyt og gammelt, ikke sinket Udviklingen ved at

Rebild Nationalpark.

Fra Aalborg Zoologiske Have.

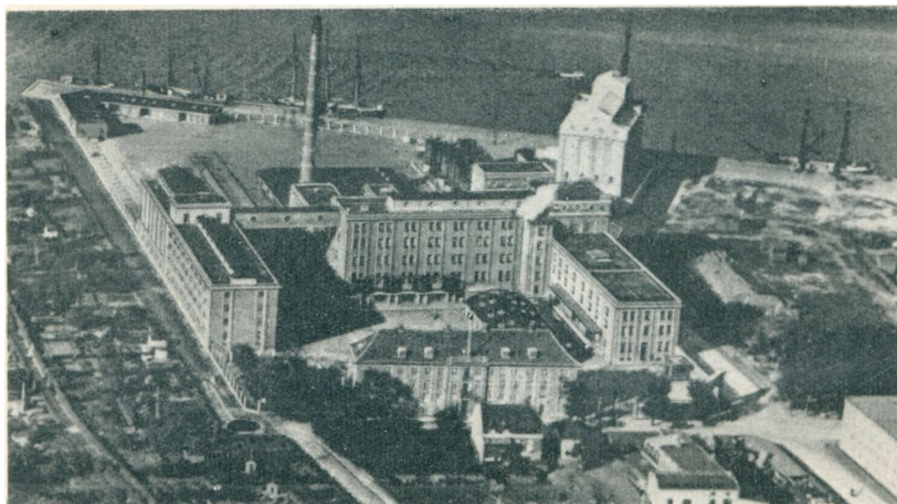
bevare noget hundreedaarigt, der ikke afgjort behøvede at være værdigt til Bevarelse, blot fordi det var gammelt. Nye Gader er derfor skaaret skaanselsløst gennem 100-aarige usunde Kvarterer, og luftige, hygiejniske Huse i Staal og Beton rejser sig som en storslaaet samlet Gadeplan.

Rebild Bakker.

Limfjordsbroen, der forbinder Aalborg med Søsterbyen Nørresundby, fortsætter i Vesterbro, der er Skandinaviens største Gadegennembrud, en værdig Indkørsel til Byen og til Nordjyllands rige storladne Natur. Ved Havnen ligger det gamle Aalborghus Slot, og i det gamle Kvarter om Domkirken og Jens Bangs Stenhus ligger Helligaandsklostret med sit Refektorium og sin Munkegang. Domkirken, Sct. Budolfi, er bygget omkring 1300 og viet til den engelske Helgen. Museet har en Samling, der spænder over dansk Kulturhistorie fra den mørkeste Stenalder og til vore Dage.

Aalborg er blevet et vigtigt trafikalt Centrum for den skandinaviske Trafik. Lyntog og Ruteflyvere, Skibe og Rutebiler kappes i mægtigt Op-

De Danske Spritfabrikker.

bud om at bringe Mennesker og Gods fra og til og gennem den livsglade altid smilende By, hvor Taxaer, Busser og Lillebiler i broget Mangfoldighed krydser hverandre i den lokale Trafik. I Aalborg-Nørresundby Havn, Danmarks største efter Københavns, samarbejder Kraner og Tog om Losning og Ladning af Millioner Tons Gods, mens Niternes hurtige Trykluftshamre paa Skibsværftet synger Arbejdets glade Melodi. Store Arealer er udlagt til Parker, og selv en Zoologisk Have savnes ikke. For Sportens mange forskelligartede Grene er der bygget Haller og anlagt Baner, Pladser og Havne. Som en Ring af Fæstningsværker ligger de fem store Cementfabrikker rundt om Byen. Det danske Kridt fra Limfjordsbyen opstaar som Broer i Persien, Havne i Østen og Siloer i Amerika, De Danske Spritfabrikkers Aalborg-Produkter er kendt over hele Kloden, og Klokker fra De Smithske Jernstøberier klemter i alle Lande.

Af andre Virksomheder kan bl. a. nævnes: C. W. Obel A/S, Aalborg Mælkekompagni A/S, A. Abel Akts. Kul- & Koks-Import, Margarinefabrikken Axa, Farve- og Lakfabr. Hygæa og Sækkeleje-Kompagniet Akts. —

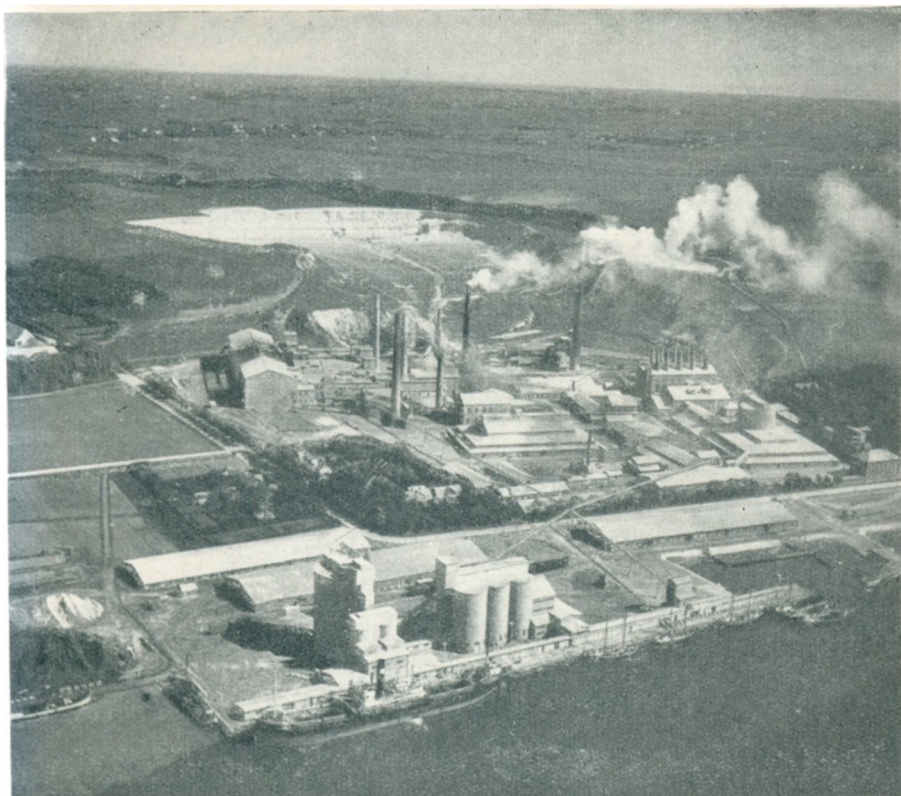
Aktieselskabet Aalborg Portland-Cement-Fabrik blev stiftet i Aaret 1889 og omfattede i de første mange Aar af Selskabets Virksomhed kun een Fabrik, nemlig Cementfabrikken ved Rørdal, 5 km fra Aalborg.

Selskabet blev stiftet, og Fabrikken blev bygget i nær Tilknytning til og i Samarbejde med Ingeniørfirmaet F. L. Smidth & Co. i København. Fabrikkens Kapacitet var til at begynde med 125—150.000 Tdr. Cement om Aaret, og dens Produktionsevne har været underkastet stadig Stigning, saaledes at den i Aar er naaet op paa ca. 2½ Mill. Tønder Cement om Aaret, som Fabrikken kan eksportere dels i Jernbanevogne, dels i Biler og dels pr. Skib.

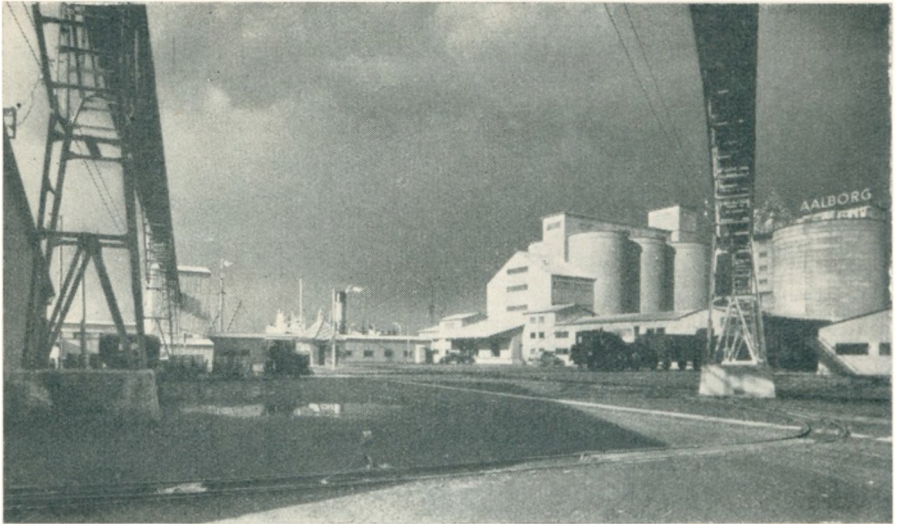
Grunden til, at Fabrikken blev anlagt ved Limfjorden og tæt ved Aalborg, var den, at der omkring denne By findes udmærkede Kridt- og Lerlejer i næsten ubegrænset Kvantitet og beliggende overordentligt bekvemt tæt ved Limfjorden. — Dette Forhold har bevirket, at der har

*Axel V. Jensen,
Direktør.*

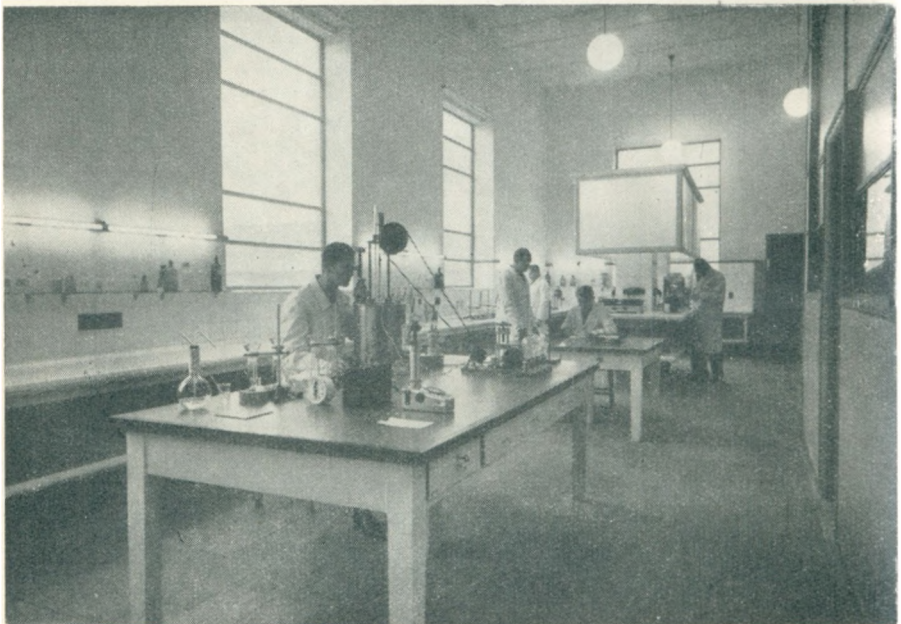

Luftbillede af Aalborg Portland-Cement-Fabrik.

Cementsiloer ved Havnen.

rejst sig flere Cementfabrikker omkring Aalborg. I Begyndelsen af Halvfemserne dannedes Aktieselskabet Portland-Cementfabrikken „Danmark“, beliggende Syd for Aalborg, og i 1899 stiftedes Aktieselskabet Portland-Cementfabrikken „Norden“, beliggende Vest for Aalborg. Disse to Fabrikker begyndte deres Virksomhed med en ganske overordentlig ringe Kapacitet, men kan i Dag producere henholdsvis 400.000 og 900.000 Tdr.

Interiør fra Laboratoriet.

Cement pr. Aar.

Nord for Limfjorden, hvor der findes tilsvarende Raamaterialer som Syd for Limfjorden, anlagdes i 1907 Nørresundby Portland Cementfabrik med en Kapacitet af ca. 700.000 Tdr. Cement om Aaret.

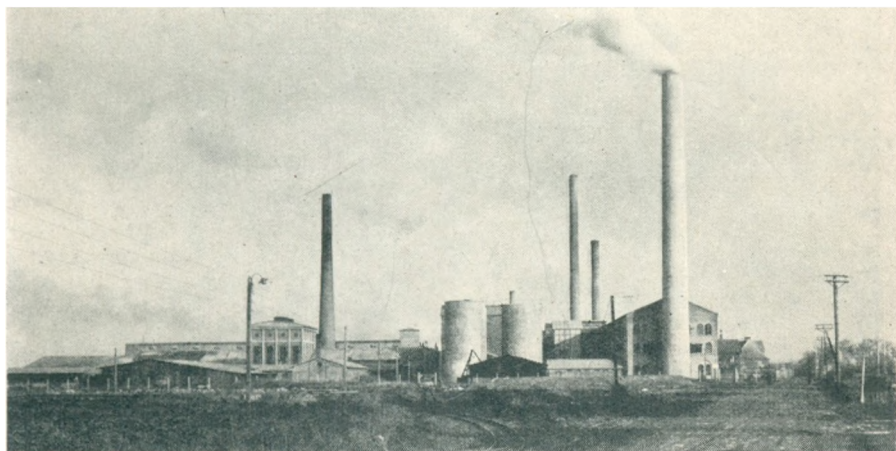
De før nævnte Fabrikker tilligemed Fabrikkerne „Dania“ og „Kongsdal“ ved Mariager Fjord har i mange Aar kunnet glæde sig ved et udmærket Samarbejde under Ledelse af Ingeniør Poul Larsen, den tidligere Chef for F. L. Smidth & Co., København, som var Formand i de respektive Selskabers Bestyrelser. I den seneste

Cement-Kaj.

Tid er imidlertid disse Selskaber blevet sammensluttet i det nuværende A/S Aalborg Portland-Cement-Fabrik, som arbejder med en Aktiekapital af 13,6 Mill. Kroner, og hvis Formand er den nuværende Chef for F. L. Smidth & Co. i København, Ingeniør Gunnar Larsen.

Selskabets Direktion bestaar af Ingeniør Axel V. Jensen („Rørdal“), Ing. F. Smidth („Danmark“) og Ing. E. Boeck-Hansen („Dania“). — — —

Cementfabrikken „Norden“.

*Stenius Christensen,
Murermester.*

Murermester Stenius Christensen, Aalborg, etablerede sin Virksomhed i Aaret 1925.

Fra første Færd var Virksomheden nærmest baseret paa mindre Byggeforetagender — Vिलाer og Smaahuse —.

I de Aar, der er gaaet, har Stenius Christensen, ved Energi og Dygtighed, bragt sit Firma frem, saaledes at det i Dag indtager en smuk Plads blandt Branchens førende Firmaer i Aalborg.

Af større Arbejder, som Stenius Christensen i Aarenes Løb har udført, kan blandt andet nævnes: Baptistkirken, Aalborg Grønttorv, Vesterbroejendommene Numrene 6—8—10—12 (populært kaldet „Kildestrimlen“) og Politigaardens Ombygning.

Endvidere kan nævnes Livsforsikringsselskabet „Fremtiden“s store monumentale Ejendom, der er beliggende paa Vesterbro og blev fuldført i 1936.

For Tiden opfører Firmaet Kompletset „Enighedslund“, der er det

Livsforsikringsselskabet „Fremtiden“.

„Kildestrimlen“, Nr. 6—8—10—12.

største Boligkompleks i Aalborg, og som rummer 111 Lejligheder samt 4 Butikker.

Der beskæftiges i Dag cirka 80 Mand i Virksomheden. — — —

„Enighedslund“.

*Emil Ruge,
Grosserer.*

Firmaet I. P. Jensen & Co. blev oprindeligt grundlagt i Frederikshavn, hvor Grosserer Jensen i Aaret 1897 startede den nuværende Virksomhed, der hovedsageligt beskæftiger sig med Handel af Kolonial en gros.

I 1902 flyttedes Hovedkontoret til Aalborg, og i 1930 købte Firmaet den nuværende Ejendom, hvori det siden har undergaaet en stærk Udvikling.

I 1925 døde Grosserer Jensen, hvorefter Sønnen, Emil Ruge, fører Forretningen videre.

I Aaret 1934 overtoges Firmaet Petersen & Christensen. Virksomheden beskæftiger nu 20 Mand. — — —

I 1880 samledes Glasværksejer Carl Dam, Kolonialgrosserer Ed. Th. Andersen og Købmand S. Levinsen til et Møde, hvor de bestemte at begynde en Aktietegning til et Bryggeri.

Allerede i 1881 blev der holdt konstituerende Generalforsamling, og Bryggeriet „Limfjorden“ blev oprettet.

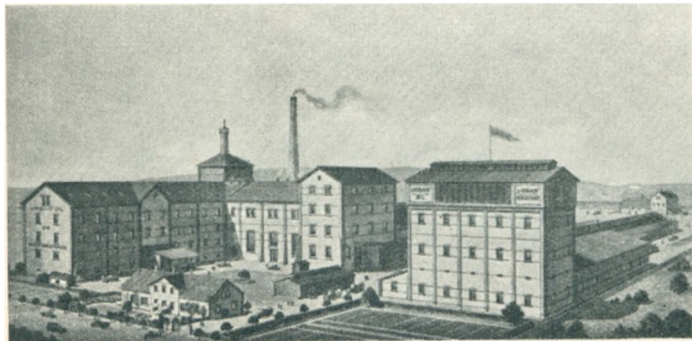
Dets Øl blev hurtigt anerkendt i Aalborg, men Bryggeriet maatte stadigt føre en haard Kamp med „Urban“Bryggeriet, der var oprettet lidt senere.

Man blev da klar over, at en Sammenslutning af de to Bryggerier vilde være det klogeste for begge Parter, og i Aaret 1889 blev de derfor sammensluttet under Navnet Aalborg Aktiebryggerier. Fra en ringe Begyndelse er Bryggeriet vokset til at være en af Aalborgs førende Virksomheder. I 1922 blev Brygger Agaard antaget som Direktør. I 1936 begyndte Firmaet at brygge Øl paa Vand fra en Kilde paa RæbildEggen; Vand, der ligner

*A. Agaard,
Direktør.*

PilsenVandet, og som hentes i Tankvogne. Pilsneren, der sælges under Navnet Park Pilsner, har en lys, gylden Farve og en behagelig mild Smag.

Eksterior fra Aalborg Aktiebryggerier.

Konditoriet „Kristine“, Vesterbro, Aalborg, blev startet i 1916 af Kristine Nielsen (kun 22 Aar gammel) under beskedne Forhold.

Firmaet begyndte i Jernbanegade, men flyttede i 1925 til Jens Bangsgade 6, og samtidigt udvidedes det betydeligt.

I 1926 blev Kristine Nielsen gift med Konditor Bøg Andersen, der i Dag er Medindehaver. Samme Aar blev Forretningen igen udvidet og flyttet til Jens Bangsgade 8.

Eksterior fra Konditoriet „Kristine“.

Opgang til Caféen paa 1. Sal.

I Aaret 1930 byggede Firmaet en ny Ejendom paa Hjørnet af Vesterbro og Vingaardsgade, til en halv Million Kroner, og den 2. Oktober 1931 aabnede Forretningen i disse nye, meget moderne Lokaler.

I de forløbne seks Aar er Forretningen udvidet fem Gange.

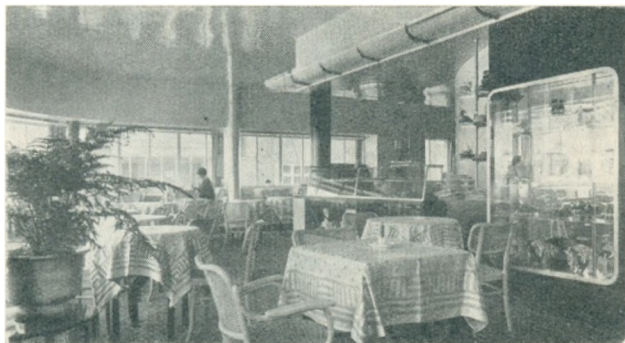
Firmaet har ogsaa indrettet en stor Afdeling for hjemmelavede Chokolader og forsender disse over hele Landet.

Konditoriet, der er Danmarks største, er indrettet med Bu-

stik i hele Stueetagen og Restaurant paa hele første Sal, hvor der forefindes Plads til 235 Gæster.

Det er uhyre elegant og smagfuldt udstyret, og det er kendt over hele Skandinavien.

Firmaet beskæftiger nu et Personale paa ialt over 100 Personer.

Caféen hos „Kristine“.

*Daniel Rechnitzer,
Grundlægger.*

Skibsmæglerfirmaet Rechnitzer, Thomsen & Co.'s Succr., Toldbodplads, Aalborg, blev startet i Aaret 1907 af Skibsmægler Daniel Rechnitzer.

I 1932 blev Virksomheden overtaget af nuværende Eneindehaver, Konsul Norman H. Hansen, der tidl.

*Norman H. Hansen,
Direktør, Vice-Konsul.*

var Medindehaver af den kendte Rederivirksomhed C. K. Hansen, Kbhvn.

Firmaet er i Dag den største Mæglerforretning i Provinsen. — Direktør Norman H. Hansen, der er Agent for Ø. K. og Lloyds i London, blev britisk Vice-Konsul i 1934. — —

Firmaet Thorvald Pedersen, Aalborg A/S, Holbergsgade 15, blev startet i Foraaret 1914 som en Afdeling af det landskendte Firma Thorvald Pedersen, Odense, og med Axel Pedersen som Forretningsleder.

I 1935 blev det selvstændigt Aktieselskab, i hvilket Axel Pedersen er administrerende Direktør.

Firmaets Specialitet er Fabrikation af Spejle, Handel en gros med Vinduesglas og Spejlglassruder, men det handler desuden med Krydsfiner, FIONIA Døre, Møbelplader o. l.

Ejendommen, hvor Firmaets Kontorer og Lager er beliggende, blev bygget i 1916, og i 1933 blev den store moderne Lagerbygning opført.

Virksomheden beskæftiger ca. 20 Mand. — —

A/S Korn- og Foderstof Kompagniet, Niels Juelsgade, Aalborg, blev

startet i 1898 i Tilknytning til Hovedforretningen i Aarhus. Afdelingen har foruden Lagerpakhuse egen Kornsilos og Foderblandingsfabrik samt mekaniske Losseapparater for Korn. — —

Eksteriør fra A/S Korn- og Foderstof Kompagniet.

Firmaet Brødrene Bendtzen blev stiftet i 1873 af Brødrene B. P. og P. G. Bendtzen.

Forretningen driver en meget omfattende en gros og en detail Handel med Trælast og Bygningsartikler, og den har formaaet at holde de gamle Traditioners Fane højt, samtidigt med at den er i den intimeste Føling med Nutiden og dens Fordringer.

Firmaet begyndte som en udpræget Købmandsforretning, der havde til Huse i den store og meget gamle Købmandsgaard i Vesteraagade 25. Foruden den almindelige Købmandshandel optog Brødrene Bendtzen Handel med Tømmer og Bygningsartikler, og det blev efterhaanden denne Gren af Forretningen, der blev den dominerende. I mange Aar drev Brødrene selv Æggeserveringsanstalt, som indrettedes i et af Pakhusene, men dette Foretagende blev senere lejet ud til et Ægekseportfirma.

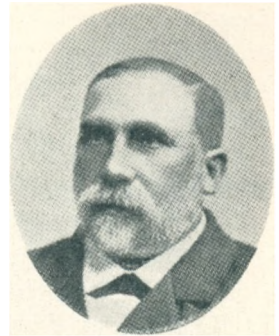
I Forbindelse med Firmaet oprettede A/S De danske Sukkerfabrikker senere et Hovedagentur med Oplagsplads for Sukker i nogle af Pakhusrummene, og Ledelsen af dette Agentur blev overdraget Købmand P. G. Bendtzen, ved hvis Død i Aaret 1932 denne Afdeling dog blev udskilt fra det oprindelige Firma og derefter overdraget til en af P. G. Bendtzens Sønner, Kay Bendtzen.

I Aaret 1905 optoges Firmaets mangeaarige Bogholder, J. Heidemann, og Repræsentant V. Mouritzen i Firmaet, som fortsattes som et Interessentskab under Ledelse af P. G. Bendtzen, J. Heidemann og V. Mouritzen. Den ældste af Brødrene, B. P. Bendtzen, trak sig ved denne Lejlighed tilbage fra Forretningslivet og døde i 1918.

Interessentskabet varede til Aaret 1919, hvor Aktieselskabet Brødrene Bendtzen blev dannet med J. Heidemann og V. Mouritzen som daglige Ledere og med P. G. Bendtzen som Formand i Bestyrelsen.

I 1927 overtog Firmaet A/S Aalborg Trælasthandels Forretning med Kontor, Savværk og Lagerplads, og samme Aar flyttedes Kontoret fra Vesteraagade til Nyhavnsgade 14 og Hovedlageret til Pladsen ved Niels Juelsgade.

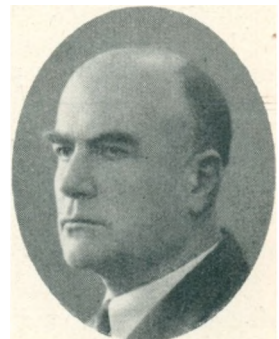
I 1929 afgik V. Mouritzen ved Døden, og

B. P. Bendtzen,
Grundlægger.

P. G. Bendtzen,
Grundlægger.

Povl Fog-Petersen,
Direktør.

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Firmaet blev herefter drevet med J. Heidemann som Ene­direktør, indtil han døde i 1931. I 1932 valgtes nu Firmaets mangeaarige Prokurist, Povl Fog­Petersen, til Direktør, og samme Aar afgik Peter Georg Bendtzen ved Døden.

I 1932 erhvervede Firmaet A/S N. P. Mouritzens Lager med tilhørende Tømmerplads.

Selskabet raader i Øjeblikket over 3 Tømmerpladser foruden Kontoret og Savværket i Nyhavnsgade.

Savværket beskæftiges hovedsageligt ved Forarbejdning af Træ til Æggesportkasser. Firmaet er samtidigt interesseret i A/S Thylands Trælasthandel, Vestervig, Thy.

Der beskæftiges fra ca. 40 til omkring 100 Arbejdere (i den travleste Sommertid) foruden et Kontorpersonale paa 14 Mand.

P. G. Bendtzens Søn, Ole Bendtzen, kom ind i Firmaet i 1923 og har siden 1932 været Prokurist, tillige med Firmaets anden Prokurist, A. Valentin Christensen. — — —

Murerfirmaet S. Chr. Stenstrop & Søn, Østre Allé 46, Aalborg, blev startet under beskedne Forhold i Hadsund i 1915 af S. Chr. Stenstrop.

S. Chr. Stenstrop,
Murermester.

I 1926 flyttede han til Aalborg, og her oparbejdedes hurtigt en ret betydelig Forretning.

Af større Arbejder, Firmaet har udført, kan nævnes: Vesterbro 70, 72, 76, 82, 84 og 86 og Politikens store Jernbetonejendom, alle i Aalborg, og desuden flere Skoler rundt omkring i Oplandet.

S. Chr. Stenstrops tre Sønner arbejder med i Virksomheden, hvoraf den ene er Medindehaver.

Der beskæftiges gennemgaaende 50 Mand, i Sæsonen op til 125. — — —

Bagermester A. H. Frostholt, Algade 20, Aalborg, startede sin Virksomhed i Aaret 1924 paa Hjørnet af Reberbanegade og Dalgasgade.

I Aaret 1932 overtog A. H. Frostholt det gamle kendte Børsholts Bageri paa Algade, og det er nu et af de største Bagerier i Aalborg.

Forretningen har Varebil til Udbringning af Brødet til Frihandler, Restaurationer og lignende.

Der beskæftiges gennemgaaende 8—10 Mand

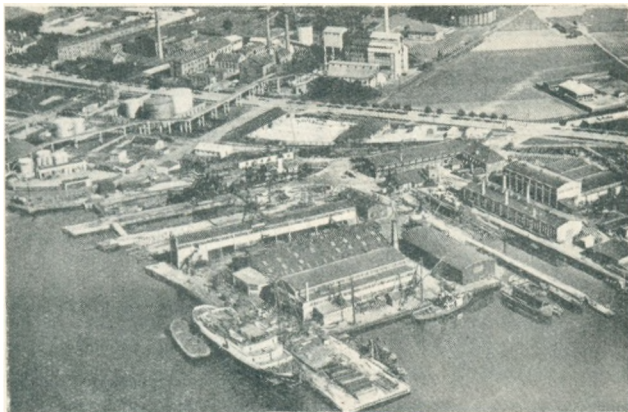
A. H. Frostholt,
Bagermester.

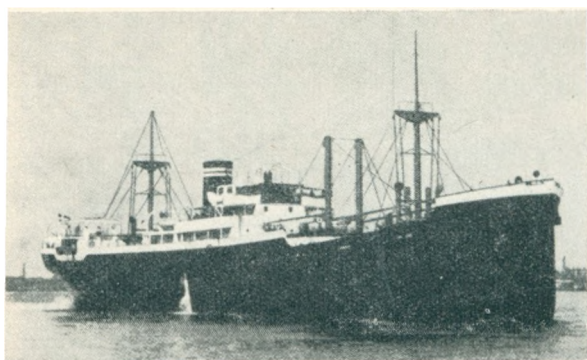
A. H. Frosthølm's Forretning.

i Bageriet, der stadig har til Huse i Algade Nr. 20. — — —

I Aalborg Østre Havn har der i en længere Aarrække været nogle Havnen tilhørende Ophalingsbeddinger for Skibe op til ca. 1.000 Tons Egenvægt. Disse Beddinger lejedes ud til forskellige Haandværkere og Maskinfabrikker i Aalborg, og disse udførte mindre Reparationer paa Skibe. I 1913 sluttede Brødrene Stuhr imidlertid Kontrakt med Havnen om en fast Leje af Beddingerne og de tilgrænsende Arealer, hvor der saa opførtes nogle mindre Værksteder. I 1916 dannedes A/S P. Ph. Stuhrs Maskin- og Skibsbyggeri, og paa Grund af de gode Konjunkturer tjentes der godt, og Værftet blev udvidet stærkt; blandt andet blev der bygget en Tørdok paa 380 Fod, saaledes at man praktisk talt var i Stand til at dokke alle til Aalborg og Nørresund-

Aalborg Værft A/S.

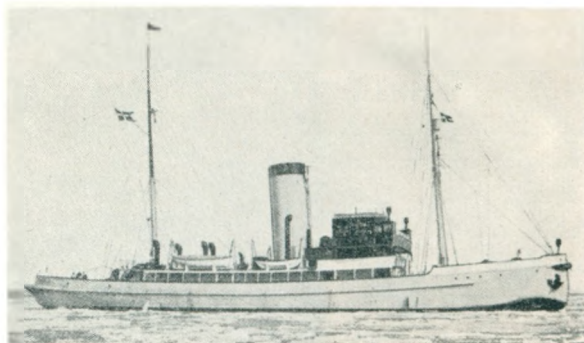
M/S „Skule“, bygget paa Værftet.

var derfor ude af Stand til at møde deres Forpligtelser, saaledes at Værftet led saa alvorlige Tab, at det maatte træde i Likvidation i Aaret 1922.

Man forsøgte ved Støtte fra forskellige Sider at rekonstruere Værftet, og A/S Aalborg Skibsværft blev startet. Der var imidlertid nu saa slette Konjunkturer for Skibsværftsindustrien, at det var umuligt at holde en lønnende Drift, hvorfor Værftet atter i 1926 maatte træde i Likvidation. I Aaret 1927 lykkedes det imidlertid atter at starte et nyt Selskab til at drive det eksisterende Værft. Dette skete navnlig ved, at Aalborg Kommune bragte et ret betydeligt Offer.

Siden det nuværende Selskab, A/S Aalborg Maskin- og Skibsbyggeri, begyndte for 3 Aar siden, er det lykkedes at arbejde Værftet op, saaledes at det nu beskæftiger 6—700 Mand. Der udføres hovedsageligt Reparationsarbejder, men der er ogsaa bygget en Række Nybygninger, herunder skal nævnes: en 4.000 Tons Tankbaad for norsk Regning, en 1.500 Tons Cementtankbaad for amerikansk Regning, og i de sidste Dage er der netop afleveret en 1.000 H. K. Bugserbaad til Havana. Endvidere har Værftet bygget en Automobilfærge til Statsbanerne samt et ca. 6.000 Tons Dieselmotorskib til norsk Rederi og den ny Statsisbryder paa 5.000 H. K. Desuden samarbejdede Værftet med Firmaet Kampmann, Kierulff & Saxild ved Bygningen af den ny Limfjordsbro, hvoraf Værftet havde en betydelig Del.

Den 1. Februar 1937 blev Direktør Hermann administrerende Direktør. — — —

S/S „Storebjørn“, bygget paa Værftet.

by kommende Skibe.

Der byggedes i de sidste Krigsaar og de første Efterkrigsaar en Række Lastdampere op til ca. 3.500 Tons.

Da Deflationen indtraf, laa Værftet med mange store Ordre til Udlandet. Flere af de største Kunder brød økonomisk sammen og

Firmaet Th. Springborg, Manufaktur en gros og en detail, Nytorv 3, Aalborg, blev grundlagt i Aaret 1888 af Theodor Springborg og har gennem de forløbne Aar udviklet sig til en af Landets største Forretninger i sin Branche.

Den nuværende Indehaver, Kaj Springborg, blev i 1921 optaget i Firmaet, der fra 1922 til 1930 blev drevet som Interessentskab.

Kaj Springborg i sit Kontor.

I 1930 blev Kaj Springborg Eneindehaver af Firmaet. I 1932 blev Forretningen stærkt ud-

videt, og der oprettedes samtidigt en speciel Tæppeafdeling.

I Aaret 1936 købte Kaj Springborg Forretningens Ejendommen, som han derpaa Aaret efter fuldstændigt lod ombygge og modernisere, saaledes at den nu frem-

Facade mod Nytorv efter Ombygningen 1936—37.

træder i en fuldt ud tidssvarende Skikkelse. — Der beskæftiges i Dag cirka 70 Mand i den omfattende og meget store Virksomhed. — — —

Vejgaard Apotek, Hadsundvej 20, Aalborg, blev oprettet og bygget i Aaret 1922 af den nuværende Indehaver, Apoteker H. Chr. Ancher Kløcker.

Apoteket er meget særpræget og ejendommeligt indrettet.

Der beskæftiges i Dag ti Mennesker paa Vejgaard Apotek, heraf tre Kandidater og fire Defektricer.

Apoteker H. Chr. Ancher Kløcker har tidligere været ansat i fjorten Aar paa Sct. Pauls Apotek i København og elleve Aar paa

H. Chr. Ancher Kløcker, Apoteker.

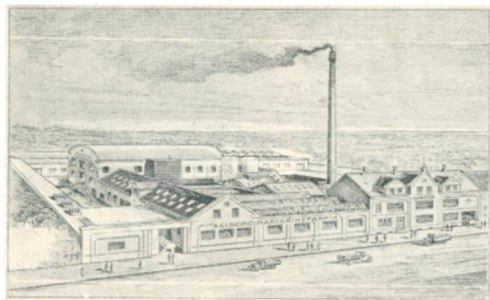
Eksterior fra Vejgaard Apotek.

Storehedinge Apotek, inden han i 1922 fik Vejgaard Apotek. — — —

A/S Aalborg Margarinefabrik er en af Landets ældste Margarinefabriker, idet den er grundlagt i 1891 af 3 Aalborgskøbmænd. Den vandt hurtigt Ry Landet over for sine udmærkede Produkter, saaledes at Fabrikken, da den 1921 overgik til Aktieselskab, allerede adskillige Aar havde været en af Danmarks største Margarinefabriker med Oplag i de fleste af Landets Købstæder.

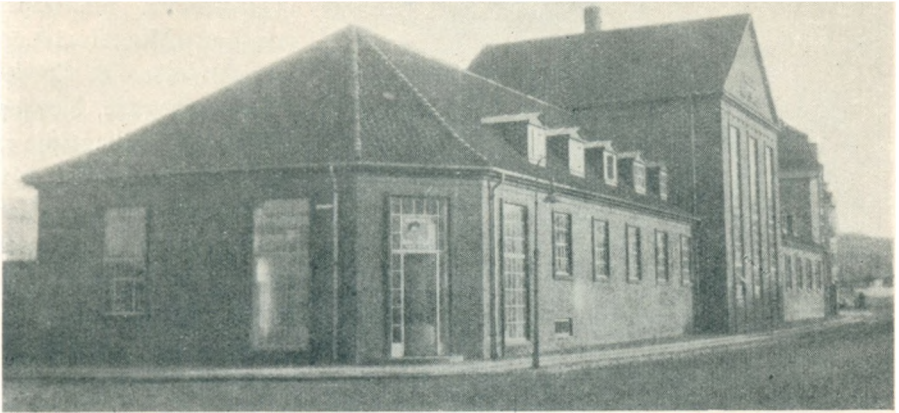
Denne Fremgang er siden fortsat, og skønt Aalborg Margarinefabrik var en af Pionererne indenfor Margarineindustrien, fremtræder den alligevel i Dag som en fuldt moderne Virksomhed, der har taget alle den nyere Tids tekniske Opfindelser indenfor Branchen i sin Tjeneste, og den hævder derfor stadigt sit gode Omdømme ved sine fortrinlige Produkter: Bordmargarine — den kendte Vegetana Margarine — Bagerimargarine, Compound Lard og Palmin.

I 1933 oprettede A/S Aalborg Margarinefabrik en Marcipanfabrik under Navnet Nutrient A/S, og denne Virksomhed har ogsaa i de ganske faa Aar, den har eksisteret, formaaet ved sine fine Kvaliteter at vinde en smuk Position indenfor denne Branche.

A/S Aalborg Margarinefabrik.

Siden 1923 har Direktør A. Roedsted været Virksomhedens Leder. — — —

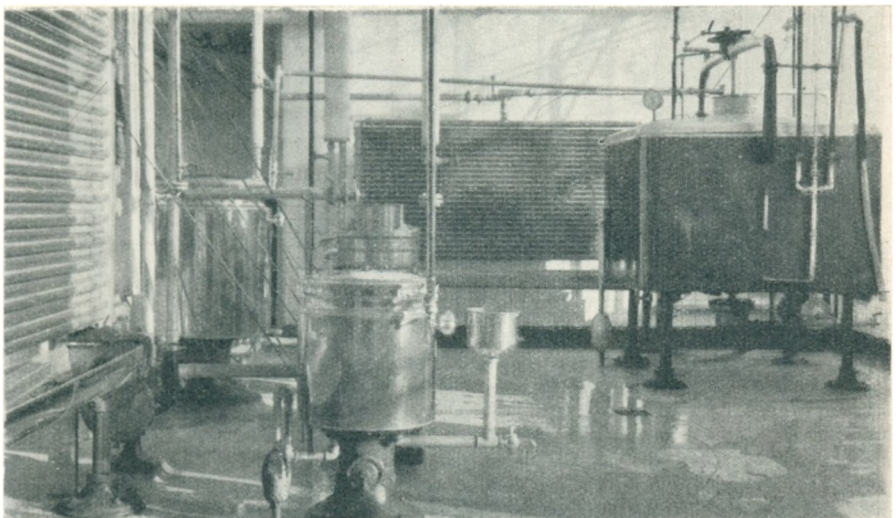
Eksterior fra Aalborg Andelsmejeri.

Aalborg Andelsmejeri blev stiftet 1930 og begyndte sin Virksomhed den 1. Januar 1931 i en dertil nyopført, moderne og hygiejnisk Bygning, der gentagne Gange, paa Grund af den stærke Stigning i Omsætningen, har maattet udvide indenfor de oprindelige Rammer.

Afdelingen for Is-Creme begyndte Aaret efter Mejeriets Start og driver nu i denne Branche en Forretning, der strækker sig over det meste af Nordjylland.

Mejeriet har 125 Andelshavere med ca. 1.500 Køer. Det har 15 Detailvogne og ca. 100 Udsalg i Aalborg og Nørresundby, og Virksomheden beskæftiger om Sommeren ca. 60 Personer.

Mejeriets Bestyrelse bestaar af 7 Mand, og den daglige Drift har fra Virksomhedens Start været ledet af Mejeribestyrer Lauritz Andersen. — —

Interiør fra Aalborg Andelsmejeri.

Lindholm Kirke.

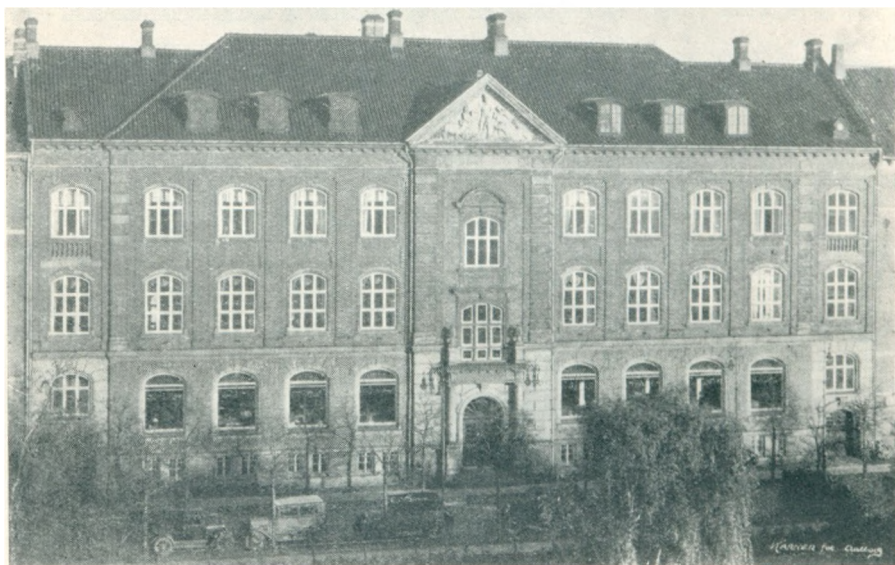
Ingeniør, Entreprenør og Murerforretningen Andersen & Cordes, Poul Paghsgade, blev oprindeligt grundlagt for ca. 70 Aar siden, idet Murermester Heinrich Cordes begyndte som Murermester under smaa Forhold i Nørresundby.

Sin nuværende Skikkelse fik Firmaet i 1912, da Heinrich Cordes' Sønner, Murermestrene P. F. Cordes og Holger Cordes, samt Ingeniør, cand. polyt. A. J. Andersen dannede Interessentskabet Andersen & Cordes.

I 1917 blev Ingeniør Schiøtz ansat i Virksomheden,

som han i 1925 blev Medindehaver af, samtidigt med at P. F. Cordes udtraadte. I 1931 døde Ingeniør Andersen og i 1937 Holger Cordes.

Af store og betydelige Arbejder, Firmaet har udført og været med

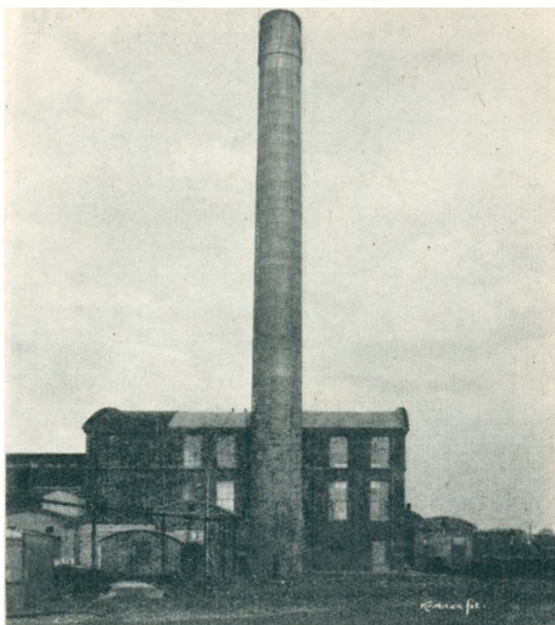

Kreditforeningen, Aalborg.

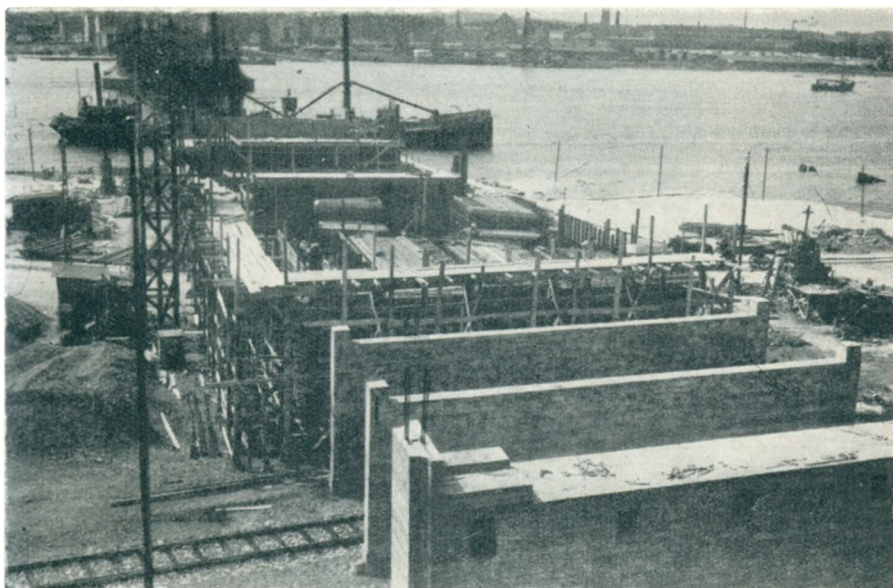
til at udføre, kan nævnes: Fabriksbygninger for C. W. Obel og De Danske Spritfabrikker i Aalborg samt Dansk Andels Cementfabrik i Nørresundby, Ejendomme for forskellige Institutioner i Aalborg saasom Husmandskreditforeningen, Forsikringsaktieselskabet Nye Danske af 1864, Aalborg Bys og Omegns Sparekasse og Restaurant Kilden.

Blandt Kirkebygninger kan nævnes: Vor Frelser Kirke i Aalborg og Lindholm Kirke. Mellem de store Entreprenørarbejder maa nævnes: Jernbaneanlægget Vodskov-Østervraa, betydelige Entrepriser ved den nye Limfjordsbro samt Viaduktarbejder for Statsbanerne; for Aalborg Havn og By er udført store Havneanlæg og Gadearbejder.

Der beskæftiges gennemgaaende 100 Mand, til Tider 2—300 Mand. —

Cementskorsten, Dansk Andels Cementfabrik.

Bropiller for Limfjordsbroen, Landtilslutning i Nørresundby.

Sofus Møller,
Apoteker.

Budolfi Apotek, Vesterbro-Algade, blev grundlagt i 1901 af Apoteker Jacobsen og havde da til Huse Algade 62.

I Aaret 1924 blev Apoteket overtaget af den nuværende Indehaver, Apoteker Sofus Møller.

Da den nye Limfjordsbro skulde anlægges, maatte der foretages store Gadeomlægninger for at skaffe Plads til den nye Hovedfærdsselsaare gennem Byen, og blandt andet maatte Ejendommen, hvor Apoteket havde til Huse, rives ned, hvorfor det midlertidigt blev flyttet til den gamle Købmandsgaard ved Siden af, og her havde det til Huse i halvandet Aar, indtil det i Aaret 1934 blev flyttet til en stor nyopført Ejendom paa Hjørnet af Vesterbro og Algade.

I Dag fremtræder Budolfi Apotek som et af de mest moderne og bedst indrettede Apoteker i Landet.

Der beskæftiges paa Apoteket et Personale paa ialt ti Mennesker, heraf fire Kandidater, en Discipel og fire Defektricer.

Apoteker S. Møller var fra Aaret 1893 til 1924 Apoteker i Sindal, deraf dog de

Algade 62, Apotekets første Bopæl.

Budolfi Apoteks nuværende Ejendom.

første elleve Aar som Bestyrer af Apoteket, der i Aaret 1893 blev oprettet som Hjelpeapotek til Hjørring Apotek. — — —

Officin, Budolfi Apotek.

Eksteriør fra Firmaet Martin Davidsen.

Firmaet Martin Davidsen, Kongensgade 10, Aalborg, blev grundlagt som Produktforretning og Jernhandel i 1847 af C. Petersen, der i 1887 overdrog Forretningen til sin Søn, P. Petersen. I 1897 blev Firmaet overtaget af A. Sørensen, der i 1912 solgte det til den nuværende Indehaver, Martin Davidsen. — I 1918 optoges en gros Handel med Kortvarer og Isenkram, og denne Gren af Forretningen er stadig udvidet, hvorfor Støbegods og Produkthandelen i 1933 blev afstaaet.

Firmaet er nu den største Forretning indenfor Isenkram en gros i Aalborg, og der beskæftiges ca. 25 Mand. — M. Davidsen, der ejer Ejendommen, Kongensgade 10, har adskillige Gange udvidet og moderniseret denne. I 1929 traadte Sønnen, Ejnar Davidsen, ind i Firmaet, som han siden 1938 har været Medindehaver af.

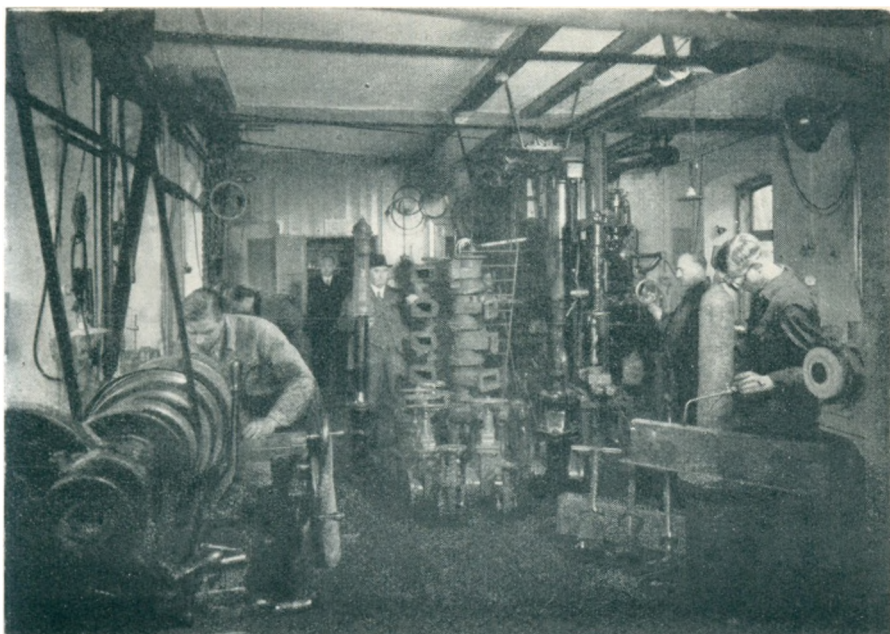
— — —
Kulfirmaet N. K. Strøyberg & Co., Nyhavn, Aalborg, blev stiftet i 1892 af Konsul N. K. Strøyberg. For en halv Snes Aar siden blev Firmaet betydeligt udvidet, og der blev opført store moderne Kran- og Siloanlæg.

Forretningen omfatter Import af alle Sorter Kul, Koks og Cinders, og dens Virkeomraade er Aalborg—Nørresundby og det nordlige Jylland.

I 1921 blev Firmaet omdannet til Interessentskab med Knud Strøyberg og Axel Pedersen som ansvarlige Medindehavere, og efter Konsul Strøybergs Død i 1922 er Knud Strøyberg og Axel Pedersen eneste Indehavere.

— — —
A/S Lange & Unmack, Aalborg, blev stiftet i 1926 ved en Sammenslutning af L. S. Lange A/S's Jernafdeling og A/S Unmack & Pedersen.

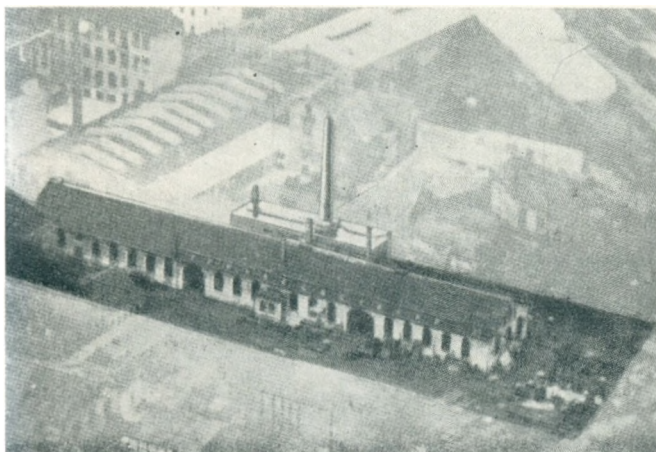
Firmaet, der omfatter Forretning med Jern, Rør, Metaller, Sanitets- og Centralvarmeartikler etc., er nu et af Landets største indenfor Branchen. Virksomhedens Leder er Direktør Knud Strøyberg. — — —

Maskinværkstedet i Aalborg Ventil- & Maskinfabrik v/ Svend Holm.

Aalborg Ventil- & Maskinfabrik, v/ Svend Holm, Jomfru Anegade 22, Aalborg, blev grundlagt i 1928 af Chr. Dam. I 1935 købte den nuværende Indehaver, Svend Holm, Firmaet, som han udvidede til at omfatte Jernkonstruktioner, Elektrosvæjsning og Fabrikation af Brandopstandere og Skydeventiler for Vand-, Gas-, Benzin- og Centralvarmeanlæg.

Firmaet, der stadig er blevet udvidet, leverer Varer til Aalborg Kommune, mange andre Kommuner og Jern- og Staalforretninger over hele Landet. Der beskæftiges ca. 10 Mand i Firmaet. — — —

Fabriken i Aalborg (Buaas Mejerimaskinfabriker).

Paasch & Larsen, Petersen A/S, der har Hovedkontor i Horsens, har desuden en Afdeling i Aalborg. Her fremstilles Mejerimaskiner, bl. a. Udvejningsvægte, Pumper etc. (se Bindet om Aarhus, Randers og Viborg Amter S. 101—103). —

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Murermester M. Thomsen Støtt, Kong Chr.'s Allé 6, Aalborg, begyndte i 1911 som selvstændig under meget beskedne Forhold. Virksomheden har efterhaanden udviklet sig, og den er nu en af de største og mest betydende i Aalborg. I Begyndelsen byggede Firmaet hovedsageligt Villaer, men efterhaanden blev Arbejderne større og større, og i de senere Aar er der opført flere offentlige Bygninger og store Boligkomplekser.

Af de mest betydende Arbejder kan nævnes: Katolsk Kirke, Ansgar Kirke, Sct. Marcus Kirke, flere store Ejendomme paa Vesterbro, Hotel Phønix og Kaseinfabrikken, alle Aalborg.

Murermester M. Thomsen Støtt var den første herhjemme, der byggede Rækkehuse (1915). — Det er meget variabelt, hvor mange Mand Firmaet beskæftiger, til Tider op til 100 Mand. — — —

Fra Hotel „Phønix“, Aalborg, bringer vi nedenstaaende Eksteriør, og

Hotel „Phønix“.

Interiør fra Hotel „Phønix“.

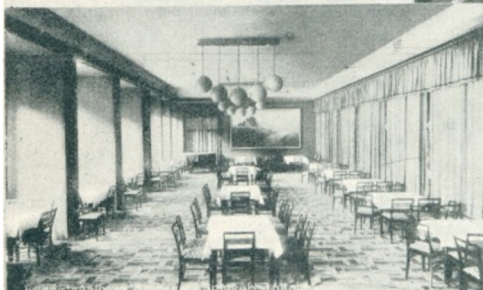
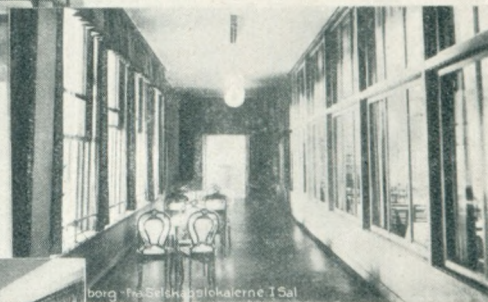
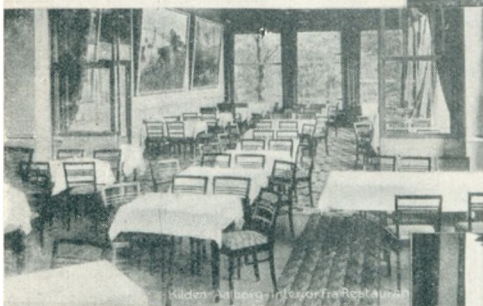
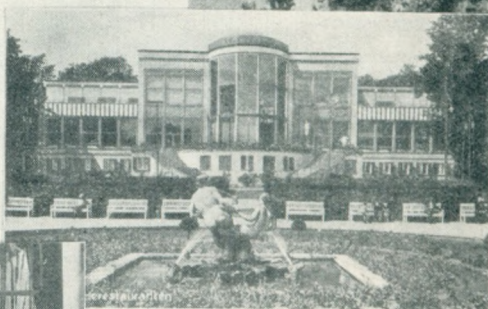
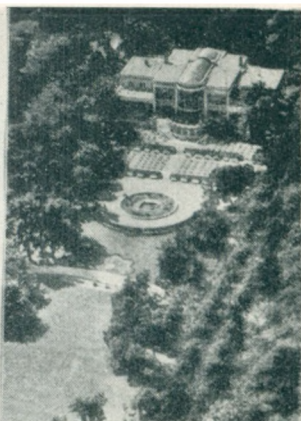
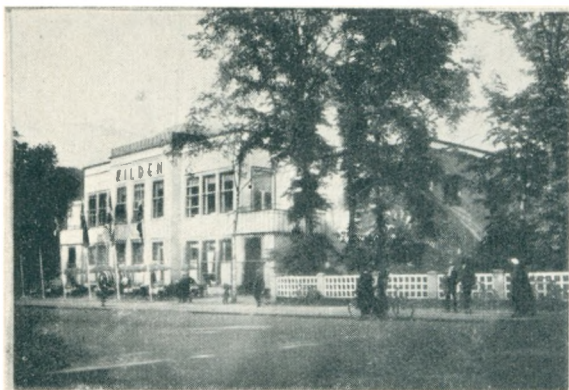
paa denne Side nogle Billeder, der giver et godt Indtryk af, hvor moderne og stilfuldt Hotellet er indrettet.

„Phønix“'s nuværende Indehaver er Hotelejer Fru Amalie Jensen. — —

Interiør fra Hotel „Phønix“.

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Fotomontage fra Restaurant „Kilden“, Aalborg.

Baren, Restaurant „Kilden“, Aalborg.

Hosstaaende bringer vi en Del Eks^o og Interiører fra den landskendte Restaurant „Kilden“, der indehaves af Direktør Axel W. Petersen. — — —

A/S Aalborg ny Dampmølle, Paul Paghsgade, blev grundlagt af Stor^okøbmanden og Skibsrederen, Paul Pagh, som døde i 1873. Paul Pagh byg^ogede i 1857 i Nordjylland den første Dampmølle, som i 1881 blev slaet sammen med de to gamle Møller, der i Forvejen laa i Aalborg, under Fir^omanavnet Aalborg Dampmøller. Virksomheden blev i Aarenes Løb flere Gange hjemsøgt af svære Brande.

I 1901 startedes det nuværende Aktieselskab, Aalborg ny Dampmølle, med Sophus Müller som administrerende Direktør. Denne døde i 1908, hvorefter nuværende Direktør, P. Bladt, overtog Ledelsen.

Der har i Tidens Løb fundet talrige Udvidelser og Ombygninger Sted, saa at Firmaet i Dag er et fuldt ud moderne indrettet Anlæg med en Formalingsafdeling til hver af de forskellige Kornsorter. I 1928 blev den store Havnesilo bygget.

Virksomheden er i Dag den største Dampmølle i Nordjylland, og den har Kunder over hele Oplandet.

Firmaets mest kendte Fabrikat er Diamant Hvedemel. Møllens Kapaci^otet er 800 Tønder Korn i Døgnet, og der beskæftiges 30 Mand. — — —

Automobilforhandler Elitz W. Kruse, Boulevarden 28—30, grundlagde i 1906 sit Firma i Hadsund, oprindeligt som Cykleforretning.

I 1913 flyttedes det til Aalborg, hvor det samtidigt blev udvidet med Forhandling af Automobiler. I Aaret 1915 købte Elitz Kruse Grunden til den nuværende Ejendom, hvor han lod indrette saavel Værksteder som Salgsafdeling. I Begyndelsen repræsenterede Firmaet kun forskellige førende Mærker som Buick, Nash og Overland, men i 1923 fik det tillige Repræsentationen i Aalborg af alle Ford-Fabrikata. Der begyndte nu for Firmaet en stærk Udvikling, som siden har fortsat, saa at det nu er den førende Forretning indenfor Automobilhandlerbranchen i Aalborg.

Paa Grund af den stadige Udvikling købte Elitz Kruse i 1929 paa Frederikskildevej en tidligere Maskinhal med omliggende Bygninger og stor Grund. Her indrettede han Automobilværksted og Monteringshal. Bygningen er installeret med alle Slags Maskiner til enhver Reparation. Den er indrettet fuldt moderne og tidssvarende, og der passerer cirka 12.000 Vogne om Aaret gennem Værkstedet.

Firmaets Vulkaniseringsanstalt paa Boulevarden skal nu ogsaa flyttes ud paa Frederikskildevej, medens Ejendommen paa Boulevarden saa kun skal benyttes som Salgsafdeling.

Virksomheden, der nu beskæftiger 60 Mand, havde i 1913 et Personale paa kun 6 Personer.

Fabrikant Kruse er uddannet som Mekaniker i Odense paa Cyklefabrikken „Citus“ og har derefter opholdt sig nogle Aar i Udlandet.

Elitz Kruse, der har beklædt flere Tillidshverv, har gennem Aarene med stor Energi og Dygtighed ført Firmaet frem. — — —

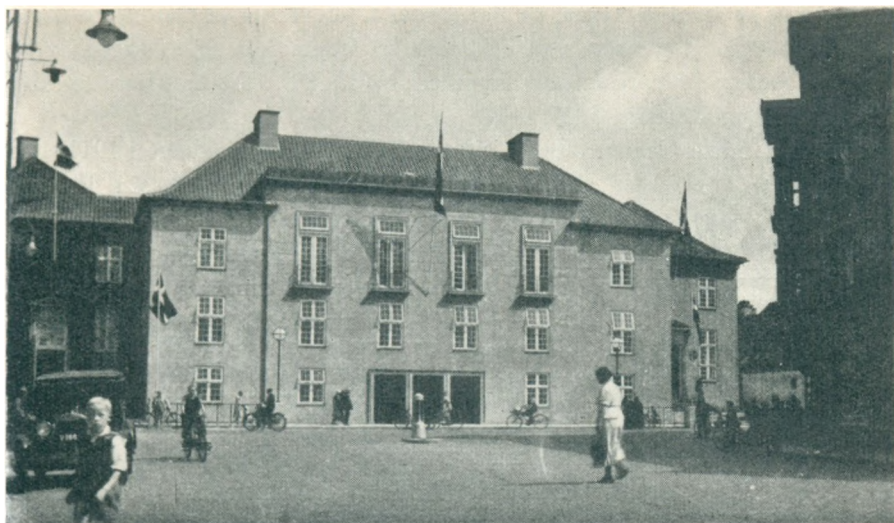
Nørresundby.

Paa Limfjordens nordre Bred, lige overfor Aalborg og forbundet med denne By, dels ved en almindelig Færdselsbro og dels ved en speciel Jernbanebro, ligger Købstaden Nørresundby i Kær Herred, opad den Nord for Byen beliggende 51 m høje Skansebakke, fra hvis Højder der aabner sig pragtfulde Udsigter — mod Syd over Byen og Fjorden med Aalborg i Baggrunden og mod Nord over store Dele af Vendsyssel.

Th. Jensen,
Borgmester.

Første Gang, man hører om Nørresundby, er i 1203, da Valdemar Sejer skænkede den til Vitskøl Kloster. I Middelalderen og i den nyere Tid har den haft stor Betydning som Overfartssted. Byen og dens Omegn har flere Gange været Skuepladsen for krigeriske Foreteelser, bl. a. i 30-Aarskrigen og i Krigene i Aarene

Nørresundby Raadhus.

1644 og 1657. Navnet Skansebakken stammer fra de Befæstninger, der ved de respektive paagældende Lejligheder blev anlagt paa Bakkerne Nord for Byen. Flere voldsomme Brande har hærget Staden, navnligt i 1791 og 1865. Nørresundby, der blev Købstad i 1900, har i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede haft en enestaaende stærk Fremgang, navnligt takket være Jernbaneanlægene, der har tilført den en betydelig Del af Handelen fra Vendsyssel. Det første Havneanlæg, der er fra 1874, har adskillige Gange været Genstand for betydelige Udvidelser og Uddybninger. Ogsaa som Industriby har Nørresundby — særligt efter Aarhundredskiftet — været under stærk Udvikling, og den fremtræder nu som en meget driftig By med et Indbyggertal paa over 15.000, Forstaden Sundby-Vorup Kommune iberegnet.

Foruden nedenomtalte Fabrikker og Virksomheder kan bl. a. nævnes: Nørresundby Portland-Cementfabrik, Svovlsyre- & Superfosfatfabrikken „Limfjorden“, Bryggeriet „Skandia“, Dansk Pakhus Compagni A/S, Nørresundby Damp-Teglværk, Nørresundby Træskofabrik A/S, Petersværks Cementvareindustri og Nørresundby Gødningskridtfabrik. — — —

Nørresundby Tømmerhandel A/S blev startet i 1916 som en direkte Fortsættelse af det gamle kendte Aalborgfirma L. Klitgaard.

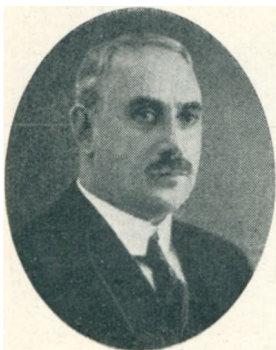
I 1922 startedes Firmaet Nørresundby Jern- & Støbegodsforretning. Firmaerne handler med alt indenfor Bygningsartikler og har en meget stor Kundekreds over hele Nordjylland. Forretningen har f. Eks. en betydelig Handel med Pandeploader.

I Aarenes Løb er der foretaget flere Udvidelser og Nybygninger, og for Tiden lægges der sidste Haand paa et stort Pakhus i Havnen. Pakhuset har et Gulvareal paa 500 m² og har elektriske Kraner til Ladning

og Losning af Jernbjælkerne, og her finder Opbevaring af Betonjern Sted.

Grosserer J. E. Jensen, der er Leder af Firmaerne, er i Dag Ejer af samtlige Aktier i Nørresundby Tømmerhandel A/S, idet han købte Halvdelen i 1931 og Resten i 1935. — — —

Dansk Andels Cementfabrik, Nørresundby, blev grundlagt i 1911. Fra 1915 til 1917 indstillede Firmaet sin Produktion af Cement, efter Overenskomst med Fællesforeningen af Danmarks Brugsforeninger, og denne Pause benyttede Firmaet til en betydelig Udvidelse af Fabriksanlægget.

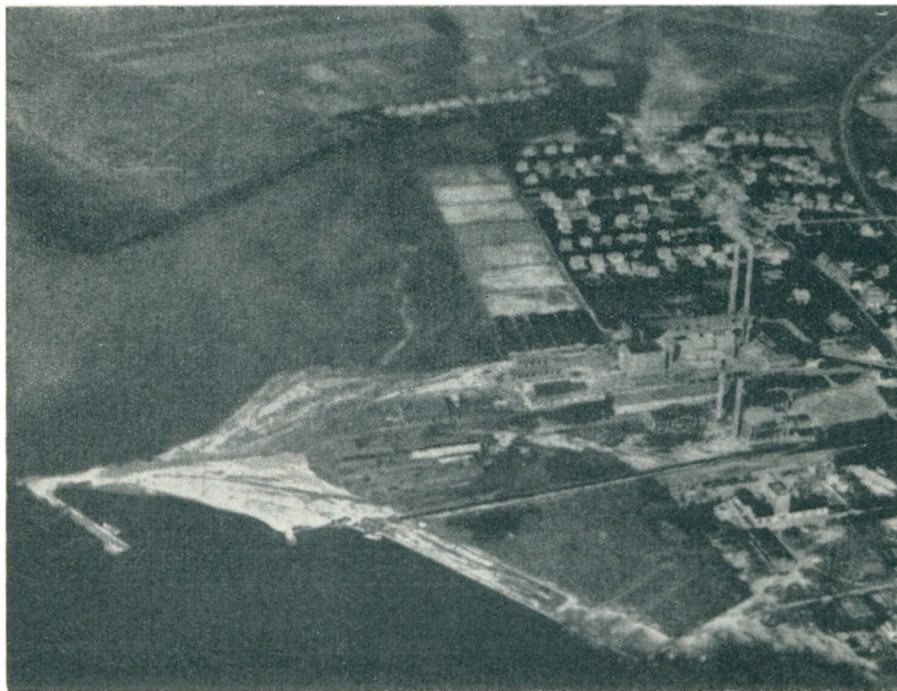

*Frank Kygaard,
Direktør.*

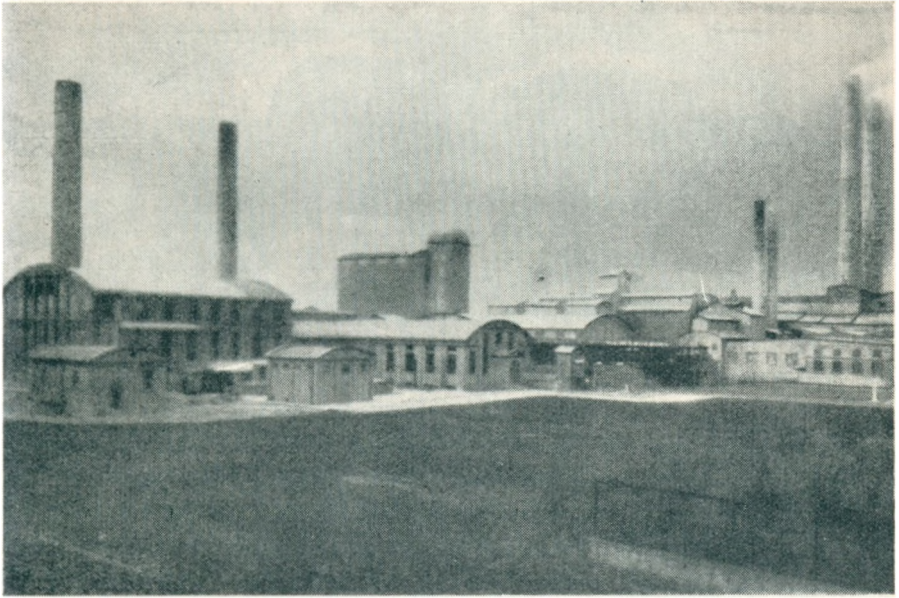
Fabrikken er hele tre Gange blevet hjem-søgt af Ildebrande, men er efter hver Brand blevet opført i en bedre og mere tidssvarende Skikkelse.

Dansk Andels Cementfabrik voksede sig stadigt større, og den er nu den næststørste i Landet og kan med største Lethed fremstille en Million Tdr. Cement aarligt.

Fabrikken har ikke alene vokset sig stor, men ogsaa smuk; de fleste af Bygningerne er støbt i Jernbeton, og de er opført efter rene og stilsikre Linjer. — Desuden er alt efterhaanden blevet moderniseret

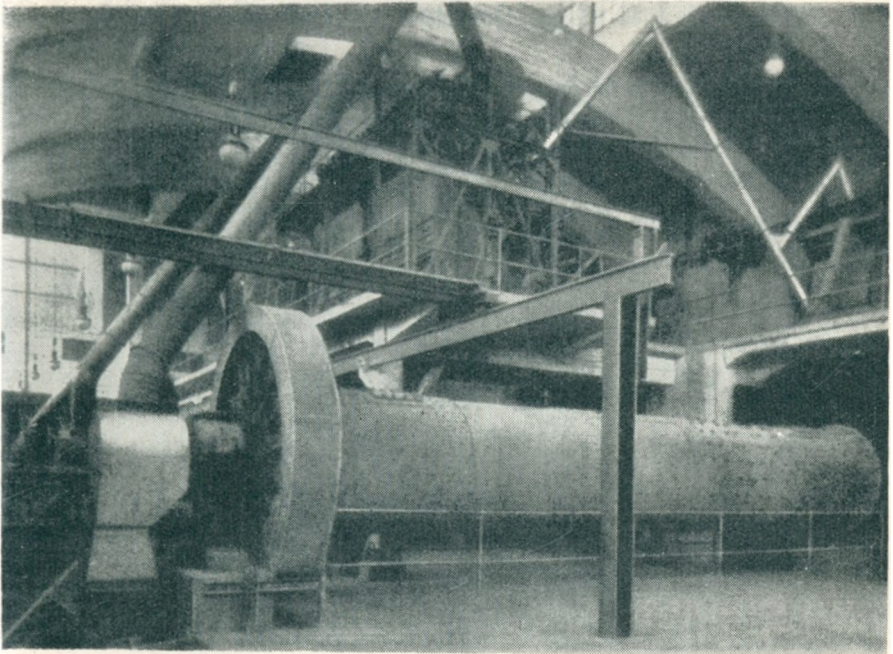
Luftfotografi af Fabrikken med Omgivelser 1936.

Fabrikken 1936.

mere og mere. — Der beskæftiges nu 235 Arbejdere, og Ledelsen forestaas af Direktør Frank Rygaard.

F. Rygaard har været administrerende Direktør fra Fabrikkens Start. —

Parti fra Cementmølleri.

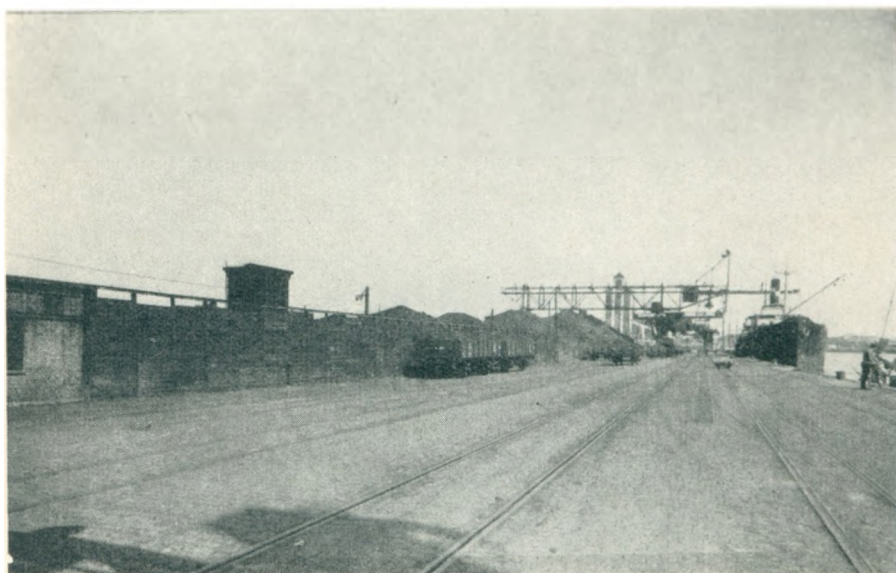
Eksteriør fra Firmaet Chr. Kjærgaard A/S.

Kolonial en gros Firmaet Chr. Kjærgaard A/S, Nørresundby, blev grundlagt i 1887 af Chr. Kjærgaard. Efter en Del Udvidelser byggedes i 1919 de nuværende Lager- og Kontorbygninger paa Havnepladsen. Firmaet har ogsaa Lager i Hjørring, Lemvig og Esbjerg.

I 1917 blev Virksomheden omdannet til Aktieselskab med Grundlæggeren som Enedirektør, hvilken Stilling han beklædte til sin Død i 1930, hvorefter Firmaets Prokurist gennem en lang Aarrække, Chr. Simonsen, blev Direktør.

Forretningen har ogsaa i de sidste Aar udviklet sig stærkt og staar nu som en af Landets største indenfor Branchen. — — —

Den 1. Januar 1921 overtog Nordjyllands Kul-Kompagni A/S Firmaet Alfred Christensen & Co.'s Afdeling i Nørresundby med Direktørerne

Eksteriør fra Nordjyllands Kul-Kompagni A/S.

Christian Faber og C. M. Larsen som administrerende Direktører. —

Firmaet har Oplagsplads ved Nørresundby Havn, og denne spænder over et Areal af ca. 12.000 Kvadratmeter.

Forretningen, der særligt har sin Kundekreds i Vendsyssel, har tilige Afdelinger i Hirtshals og Hadsund.

Foruden den øvrige Virksomhed har Nordjyllands Kul-Kompagni A/S i flere Aar været Hovedforhandlere af den kendte danske Tørvebriket „KAAS“. — — —

Nibe.

Paa Vestkysten af Hornum Herred, ved Nibe Bredning, paa et lavt og temmeligt jævnt Terræn og omgivet af høje Bakker, ligger den lille venlige Købstad Nibe. Den er fra omkring Slutningen af det 14. Aarhundrede kendt som et Fiskerleje, hvis rige Sildefangst kulminerede i det 16. Aarhundrede, da Byen var Leverandør til de kongelige Slotte samt til Orlogsskibene, og dens Priser var normgivende for de andre Fiskerier, hvoriblandt Aalborg følte sig meget stærkt generet i Konkurrencen.

Nibes Velstand var i høj Grad betinget af Sildenes Tilstedeværelse og var derfor svingende, idet Silden „kom og gik“.

Saaledes var det 17. Aarhundrede rigt paa „Svingninger“, og disse Forhold var medvirkende til, at Byen havde vanskeligt ved at erhverve

*J. P. Mathiasen,
Borgmester.*

Ting- og Arresthuset i Nibe, til venstre Politikontoret.

sig de saa stærkt attraaede Handels- og Købstadrettigheder. Efter mange Genvordigheder og Kampe lykkedes det den endeligt i 1727 at faa meddelt virkelige Købstadsprivilegier (af Frederik IV).

Nibe havde paa det Tidspunkt naaet Kulminationen af sin anden Velstandsperiode, men omkring Midten af det 18. Aarhundrede begyndte Sildefiskeriet at svigte igen, og dermed fulgte en Tilbagegang, der yderligere øgedes ved nogle store Brande i 1765 og 1806. Efter Aggertangens Gennembrud sygnede Sildefiskeriet helt hen, og selvom Byen til Gengæld har faaet oparbejdet nogen Industri, forbedrede Havneforhold og Baneforbindelse med Oplandet, har Fremgangen kun været ret ringe og langsom. Indbyggertallet har dog nu overskredet de 2.000.

Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Nibe Andelssvineslagteri, Nibe Bryggeri & Mineralvandsfabrik, Nibe Cementstøberi, Nibe Maskinesnedkeri, Fiskernes AndelsFiskeexportforening, A. Jørgensens Trævare- og Klædebøjlefabrik Akts., Limfabrikken Limfjorden, Nibe Jernhandel A/S, og Nibe Sten- & Billedhuggeri. — — —

Løgstør.

Paa Nordvestkysten af Slet Herred, ved Løgstør Brednings østlige Indløb, ligger Købstaden Løgstør paa et lavt, jævnt Terræn, der mod Syd er omgivet af høje Bakker, deriblandt Løgstør Møllebakke, der naar en Højde af 39 m, og hvorfra der haves en smuk Udsigt over By og Fjord.

Oprindeligt et lille Fiskerleje udviklede Løgstør sig efterhaanden til en Handels- og Ladeplads med Toldsted allerede i Aaret 1523. Det var dog navnligt det rige Sildefiskeri, der havde Betydning for Byen, der rivaliserede med Aalborg, som højlydt beklagede sig over den paagaende Konkurrence.

I det 17. Aarhundrede var imidlertid Sildefiskeriet i stærk Tilbagegang, og som Følge deraf kom der en Nedgangsperiode, der fortsattes i det 18. Aarhundrede.

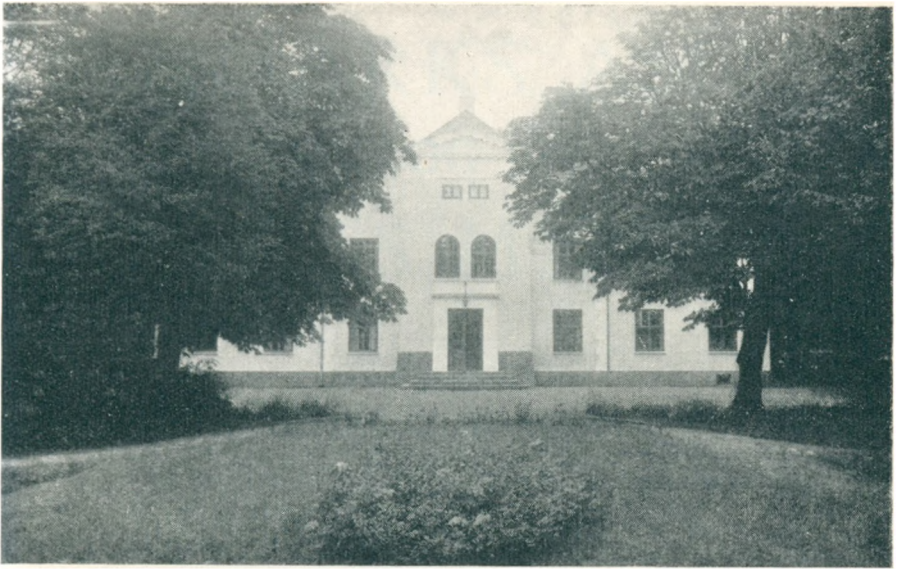
To hærgende Brande hjemsøgte den i 1747 og 1751, og i Aaret 1769 havde Løgstør kun 392 Indbyggere.

Ved Aggerkanalens Aabning i det 19. Aarhundrede ophørte Sildefiskeriet næsten helt, og først i Slutningen af Aarhundredet, da Høbro—Løgstør Banen blev anlagt, og Havneforholdene forbedredes, blev der skabt Muligheder for en Opblomstring, der i Aaret 1900 førte til Løgstørs Ophøjelse til Købstad.

Den er nu en velholdt og driftig lille

Carl Grønning,
Borgmester.

Løgstør Raadhus.

By med et Indbyggertal paa over 3.000. — Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Jydsk Andels Foderstofforretning, Løgstør Andels Svineslagteri, Løgstør Jernstøberi, Løgstør Kulkompagni, Løgstør Kalkværk, Løgstør Tømmerhandel, Firmaet L. P. Jensen & Søn, Brdr. Petersens Auto- og Maskinværksted og Firmaet Brdr. Ellingsøe. — — —

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirking af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

Hjørring Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET • KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Svanelunden.

HJØRRING AMT.

Hjørring Amt er Jyllands nordligste. Det dækker et Areal paa 2.853 km² (det meste af Vendsyssel samt Øster-Han Herred) og har et Befolkningstal paa 153.317.

Det grænser mod Syd dels til Kær Herred, der — skønt det ligger Nord for Limfjorden — hører til Aalborg Amt, og dels — for den vestlige Del af Amtets Vedkommende — til Limfjorden. Mod Sydvest støder det op til Vester-Han Herred i Thisted Amt og omgives iøvrigt i en Bue af Vesterhavet, Skagerak og Kattegat. Læsø og Hirsholmene i Kattegat (5—6 km Nordøst for Frederikshavn) samt Øerne Gøl og Øland i Limfjorden hører med til Amtet, der omfatter Købstæderne Hjørring, Frederikshavn, Skagen, Sæby og Brønderslev, og følgende Herreder: Vennebjerg, Horns, Dronninglund, Børglum, Hvetbo og Øster-Han.

Kystlinien er regelmæssig. Mod Vest ligger — fra Nord til Syd — de i Forhold til Udstrækningen svagt indbuede Bugter: Tannisbugt mellem Skagen og Hirtshals og Jammerbugten mellem Hirtshals og Bulbjerg. Paa Østkysten ligger Aalbæk Bugt mellem Grenen og Frederikshavn. Horns Herred skyder sig op mod Nordøst mellem Tannis Bugt og Aalbæk Bugt og ender i en Spids: Grenen, der peger ret mod Øst. Den Del af Amtet, der ligger indenfor Femkanten Frederikshavn-Hirtshals-Brønderslev-Dronning-

Magnus Wulff,
Amtmand, R., DM., p. p.

lund-Sæby-Frederikshavn, er et stærkt kuperet Højdeparti, kaldet Højvendssyssel. Det er højst mod Øst, hvor „Jyske Aas“ strækker sig i en Bue fra Tolne Bakker med Bolhøje (84 m) i Nord over den 95 m høje Ravnebakke Syd for Børglumkloster Skov, Norgesbakke (102 m), Søhedens Bakke (112 m) og Allerup Bakker til Dronninglund Storskov i Syd med Vendsyssels højeste Punkt, Knøsen, der naar en Højde af 136 m. Vestpaa er Højdepartiet gennemgaaende lavere, og det højeste Punkt, Tornby Bjerg, ca. 6 km Sydøst for Hirtshals, er 85 m.

Terrænet udenom Højvendssyssel er ret lavt og jævnt og for en stor Del opfyldt af Moser og Kær, hvilket i Særdeleshed gælder Horns Herred, medens det lave Land ud imod Vesterhavet og Skagerak paa store Strækninger er bedækket med Flyvesand, der kun med store Mellemlum afbrydes af nogle isolerede Højdepunkter, saaledes Rubjerg Knude (74 m) og Ørnbjerg (43 m), begge ca. 8 km henholdsvis Nord og Syd for Løkken. Ved Amtets sydvestlige Grænse, i Øster-Han Herred, findes et Højdeparti, hvis højeste Punkt, Lerup Bavnehøj, er 82 m.

Løvrigt er Amtet opfyldt af store Tørvemoser og Hedearealer. Talrige Vandløb strømmer fra Højvendssyssel ud i alle Retninger. Af de største skal — fra Nord til Syd — nævnes følgende, der løber ud i Kattegat: Jerup Aa, Elling Aa, Bangsbo Aa, Sæby Aa, Vors Aa og Geraa. Den sidste danner paa en lang Strækning Grænsen til Aalborg Amt, ligesom Rye Aa, der langs Kær Herred løber mod Syd til Limfjorden. Vestpaa gaar Uggerby Aa til Tannis Bugt og Liver Aa til Vesterhavet.

Medens den ældre Stenalder ikke har efterladt sig ret mange Spor af Menneskers Tilstedeværelse i Vendsyssel, bærer den yngre Stenalder Vidnesbyrd om en — i visse Dele af Amtet — ret udbredt Bebyggelse, der giver sig til Kende gennem mange Oldsagsfund og et betydeligt Antal Gravhøje. Dette gælder ogsaa i endnu mere udpræget Grad Bronzealderen. I Jernalderen har Bebyggelsen bredt sig over hele Omraadet, hvor talrige Bopladsfund og Gravfund fortæller om hine Tidens Liv og Virke.

Om den kirkelige Kultur i Middelalderen findes talrige Minder, saavel i Kvaderstenskirkker og Teglstenskirker fra den romanske Tid som i Gøttikkens Kirker. Medens Middelalderens Borge er saa godt som udslettede, repræsenteres Renaissancetiden ved en Række kendte Herregaarde. —

Hjørring.

I Vennebjerg Herred i Vendsyssel, i et skovløst Terræn, ca. 47 km Nord for Aalborg, ligger den smukt byggede Købstad Hjørring paa Syd-

siden af et 67 m højt Bakkeparti, der mod Øst og Syd afgrænses af nogle udstrakte Lavninger og Engdrag. Byen er sikkert Vendsyssels ældste Købstad og har tidligere haft ret stor Betydning. Allerede omkring Aar 1150 var den kendt som Møntsted, og i 1243 udstedte Erik Plovpenning dens første kendte Købstadsprivilegier. Her afholdtes Vindelbo Sysseleting, og flere af de Børglumbisper residerede ofte her. Tre gamle Kirkebygninger: Skt. Kathrine, Skt. Olai og Skt. Hans fortæller om Hjørrings Betydning i Middelalderen.

Sydvest for Byen fandtes ogsaa et Skt. Knuds Helligkorskapel, i hvis Nærhed en helsebringende Helligkilde sprang. Af Gilder fandtes et

Hjørring Raadhus.

Skt. Knuds Gilde og et Præstegilde. Med Reformationens Indpas oplyste Hjørrings Velmagtsperiode: Sysselettingene afskaffedes, Bispesædet blev flyttet til Aalborg, og talrige ødelæggende Brande hærgede Byen gennem Tiderne, saaledes i Aaret 1570, da Staden blev saa godt som udsløttet, og endvidere flere Gange i hvert af de efterfølgende tre Aarhundreder. I 1602 hjemsogetes den af en voldsom Pest, og under det 17. Aarhundredes Krige var den i stort Omfang Genstand for Udplyndring og Brandskatning. Alle disse Forhold var i høj Grad medvirkende til Byens Nedgang og Forfald. I 1715 var Indbyggertallet dalet til ca. 300, og i hele det 18. Aarhundrede var Fremgangen kun ringe, medens det 19. Aarhundrede viste en stærkt opadgaende Linie. Hertil bidrog Anlægget af de vendsysselske Landeveje i Midten af Aarhundredet.

Hjørring blev et Vejknodepunkt, Handelen blomstrede op, og Industrien begyndte saa smaat at udvikle sig. I 1871 blev Jernbanestrækningen Nørresundby—Frederikshavn aabnet for Drift, hvilket atter

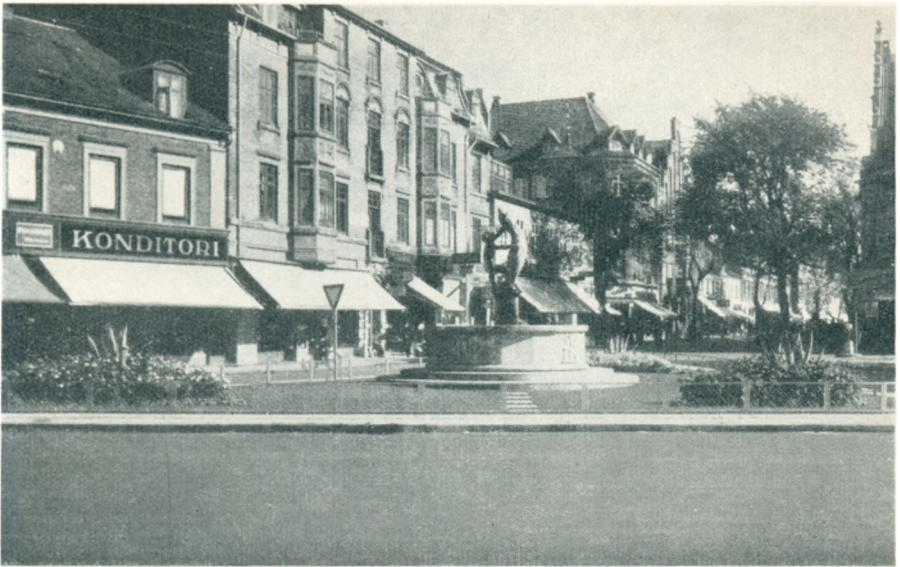

Skt. Kathrine Kirke.

medførte en Udvidelse af Oplandet, som Hjørring yderligere underlagde sig, da den i det 20. Aarhundrede ogsaa blev et Jernbaneknudepunkt, der foruden at være Station paa den østjydske Længdebane tillige blev Udgangspunkt for følgende Privatbaner: Hjørring—Hørby, Hjørring—Løkken—Aabybro og Hjørring—Hirtshals. Takket være alle disse fortrinlige Samfærdselsveje har Hjørring undergaaet en meget stærk Udvikling.

Provstegaarden.

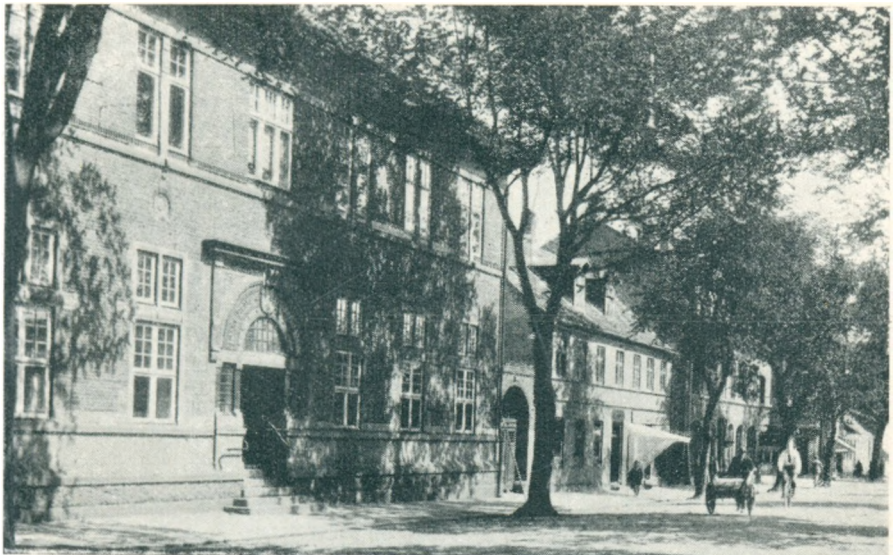

Springvandspladsen i Hjørring.

hvori Haandværk og Industri har hævdet sig ved Siden af Handelen, der navnligt omfatter Foderstoffer og Landbrugsprodukter.

Byen har nu, iberegnet Forstæderne, Skt. Knuds By og Aalborgvej, et Indbyggertal paa 12.317.

Af gamle Bygninger er den smukke Skt. Kathrine Præstegaard, en Bindingsværksgaard fra det 18. Aarhundrede, en af de faa, som de talrige Brande har skaanet. Af øvrige Seværdigheder har Byen et Museum

Gadeparti fra Hjørring.

Centralbiblioteket for Hjørring Amt.

— „Vendsyssels historiske Museum“ — samt ikke mindre end tre Lystanlæg, nemligt „Christiansgave“, „Svanelunden“ og Anlægget ved Skt. Knuds Kilde.

Af kendte Virksomheder kan, foruden nedenomtalte, bl. a. nævnes: Hjørring Jern- & Staalforretning A/S, Hjørring Amts Andels-Svineslagteri, Hjørring Sav- & Høvleværk, Hjørring Forniklingsanstalt, Hjørring Korn- & Trælasthandel A/S, Otto Heerfordt A/S, Kulimport og Landbrugsmaskiner, Hjørring Margarinefabrik, Vendsyssels Kaffe-Kompagni A/S, samt flere Jernstøberier og Maskinfabrikker. — —

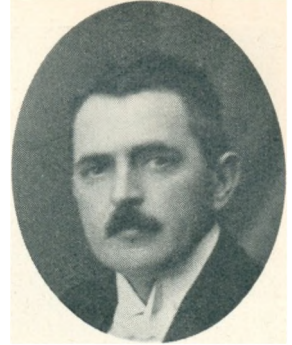

Hjørring Museum.

*P. D. Bech,
Fabrikant.*

A/S De forenede Klædefabriker, Bryggersgade 11, Hjørring, blev grundlagt i 1845 i Strømgade 6 under beskedne Former af Farver S. P. Petersen, der i 1855 solgte Farveriet til Farver P. D. Svendsen. I Aaret 1876 kom P. D. Bech ind i Firmaet for at instal-

*M. Nielsen Bech,
Fabrikant.*

lere og montere nye Anlæg, Spinderi og Valkeri, og senere Væveri, og Virksomheden fremtraadte nu som en virkelig Klædefabrik.

*Sophus Thomsen,
Fabrikant.*

I 1891 købte og overtog P. D. Bech Fabrikken, hvorefter der fandt flere betydelige Udvidelser Sted. I Aaret 1912 blev Fabrikant M. Nielsen Bech optaget i Firmaet, i hvilket han havde været ansat siden 1895,

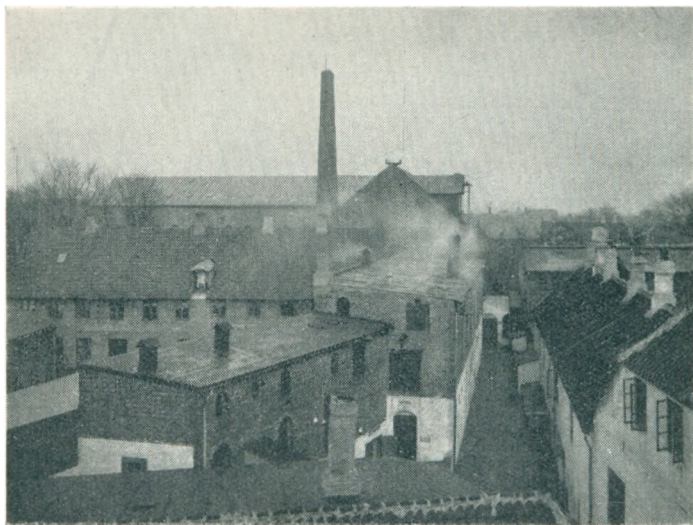

*Erik Blumensaadt,
Direktør.*

og kort efter afgik P. D. Bech ved Døden, hvorefter M. Nielsen Bech overtog Ejendommen og Fabrikken. — Efter en Del Udvidelser købte

Eksteriør fra Firmaets Forretning.

Udsigt over Fabrikken.

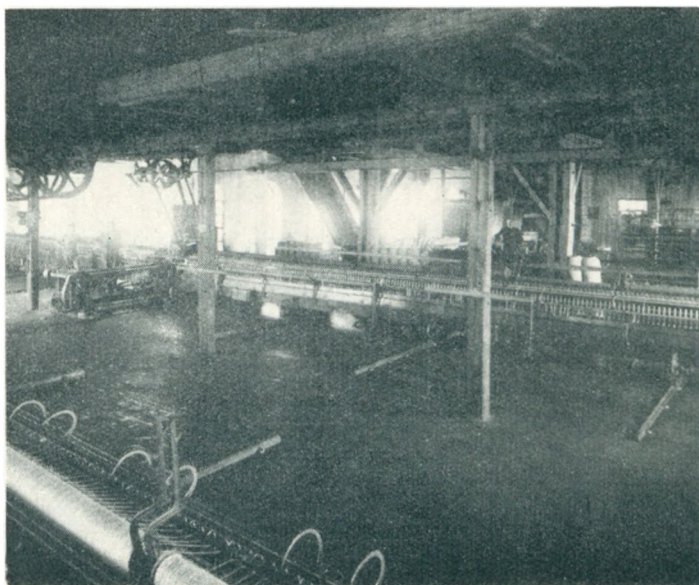
Nielsen Bech Sophus Thomssens Klædefabrik, hvorefter Virksomheden blev det største industrielle Foretagende i Hjørring.

I Aaret 1923 brændte Fabrikken, hvorefter den blev fuldkomment nyopført med Beliggenhed i

Bryggergade, og her er der stadig foretaget Udvidelser og Moderniseringer, saa Firmaet nu er fuldt paa Højde med Tidens Krav. Der beskæftiges i Dag ca. 75 Arbejdere.

I 1930 døde Fabrikant M. Nielsen Bech, hvorefter Enken drev Fabrikken videre indtil Aaret 1937, da Firmaet blev omdannet til et Familieaktieselskab med Erik Blumensaadt som administrerende Direktør og Grosserer Hj. Vendelbo, Aalborg, som Formand for Bestyrelsen. — Direktør Erik Blumensaadt, der endvidere har haft egen Fabrik i Roskilde, har i 17 Aar været Direktør for Fredericia Tæppefabrik.

Hosstaaende bringer vi nogle Eksteriører og et Interiør, der giver et godt Indtryk af Firmaets Omfang. — — —

En Spindesal.

Otto Jakobsen A/S, Hjørring, er grundlagt af Grosserer Otto Jakobson i 1897 og er fra en ganske lille Virksomhed oparbejdet til en omfattende en gros Forretning, der ved Indehaverens Død i 1927 overgik til et Aktieselskab med en Aktiekapital paa Kr. 300.000. Forretningen omfatter Kolonial en gros, Sukkervarefabrik og Import af Sydfrugter.

Selskabets to Direktører er A. Thomsen og Johs. E. Rasmussen, og Bestyrelsen bestaar, foruden af disse, tillige af Landsretssagfører V. Smith, der er Bestyrelsens Formand. Selskabet ejer Ejendommen, Nørregade 12, hvor tidligere Th. Olesens Brænderi havde til Huse. — — —

„Kinografen“, Hjørring, blev grundlagt som et Interessentskab i 1915 med nuværende Leder, Alfred Hegelund, som Direktør og Bevillingshaver.

„Kinografen“ blev indrettet i egen Ejendom med 250 Pladser.

Det er den største Biograf i Hjørring, og den er stadigt blevet ombygget og moderniseret, saa den nu er fuldt ud tidssvarende indrettet og rummer godt 300 Pladser.

Toneanlægget er Zeiss-Ikon med dobbelt Anlæg, og der vises kun de bedste Film.

I 1942 vil Interessentskabet blive ophævet, og derefter bliver A. Hegelund Eneindehaver af „Kinografen“.

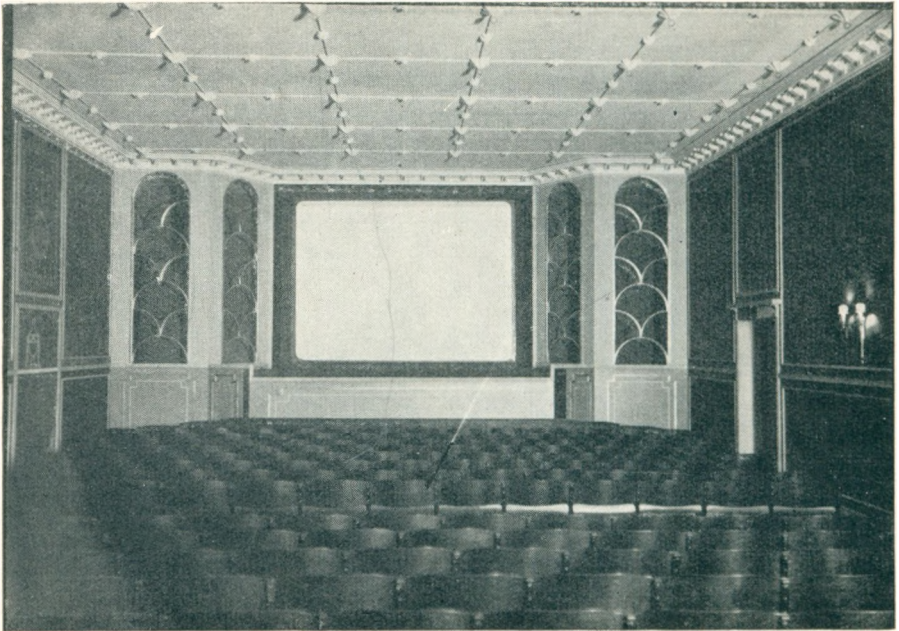
Direktør Hegelund har været med til at starte den første Biograf i

*Alfred Hegelund,
Direktør.*

„Kinografen“.

„Kinografen“'s Sal.

Hjørring (Kosmorama) i 1906, og i 1909 „Biografen“, som han ledede indtil 1934. — — —

Firmaet Jørgen Storm, Hjørring, blev grundlagt i 1907 som en gros Forretning indenfor Kolonial og Æg.

Virksomheden begyndte under ret beskedne Former i Nørregade 17, men er udvidet betydeligt gennem Aarene; i 1916 købtes Ejendommen Jernbanegade 25—27, hvortil Firmaet flyttede, og hvor det siden har haft til Huse.

Forretningen, der stadigt er vokset, omfatter ogsaa et moderne Ægspakkeri, og Firmaet driver en ret betydelig Ægekспорт.

I 1922 startede Jørgen Storm Biskuitfabriken „Oxford“, der omfatter alt indenfor Biskuit, og som siden er blevet udvidet adskilligt gennem Aarene.

Jørgen Storm,
Grosserer.

Firmaet Jørgen Storm er den største Kolonial en gros Virksomhed i Hjørring, og der beskæftiges nu cirka 100 Mennesker paa Fabriken og cirka 40 i Kolonial- og Ægforretningen. Firmaet har tillige Filial i Frederikshavn.

I 1934 afgik Grosserer Jørgen Storm ved Døden, hvorefter hans to Nevøer, Nicolai og Paul Portefée Hansen, blev Indehavere af Firmaet, som de i Forening driver videre. — — —

Da Jydsk Biskuitfabrik i 1921 paa Grund af økonomiske Vanskeligheder indstillede Driften, maatte Grosserer Jørgen Storm, som havde Pant i Fabriksbygningerne, overtage disse, og for at faa udnyttet Lokalerne optog han i 1922 Fabrikationen af Kiks og Biskuit under Firmanavn: Biskuitfabriken „Oxford“. Begyndelsen var ret beskeden, og i de første Aar havde Fabriken en Del Vanskeligheder at kæmpe med paa forskellige Omraader, men efterhaanden lykkedes det Fabriken at faa sine Varer godt indarbejdet paa det danske Marked, saaledes at det for at tilfreds- stille Efterspørgselen blev rødvendigt at foretage forskellige Udvidelser af Fabriken, og denne spænder nu over et Areal paa ca. 6000 Kvadratmeter. I 1933 optoges tillige Fabrikation af Isvafler og lignende.

Efter de sidst gennemførte Ombygninger og Udvidelser staar Fabriken som en fuldt moderne Fabrik, der beskæftiger ca. 100 Mennesker. Siden 1927 har Direktør Svend Nielsen forestaaet den daglige Ledelse. — — —

A/S De forenede Teglværker, Jernbanega- de 5, Hjørring, blev grundlagt i 1911 ved en Sammenslutning af Teglværkerne Hvide- gaard, Hæstrup, Harritslev og Fuglsig. Direk- tør blev Grosserer Herfordt, der i 1918 blev afløst af den nuværende Direktør, Chr. Bud- dolfson.

Firmaet, hvis Produktion stadigt er steget, beskæftiger i Dag ca. 90 Mand.

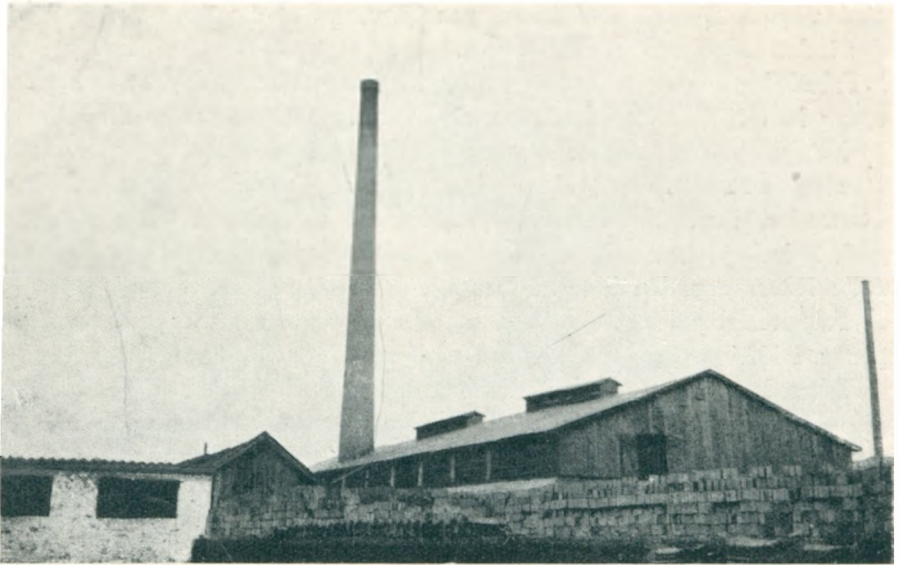
Siden 1927 har Virksomheden haft fælles Salgskontor med fem andre Teglværker, nem- ligt: Teglværkerne i Vraa, Gjølstруп, Bjerg- by-Mygdal, Sindal og Taars, og ledes af Di- rektør Budolfson, i hvis Ejendom, Jernbanegade 5, Hovedkontoret er

*Chr. Budolfson,
Direktør.*

Hvidegaards Teglværk.

A/S De forenede Teglværker.

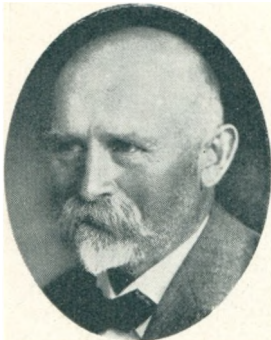
beliggende. — Formand for Bestyrelsen er Muremester P. Frederiksen, Hjørring.

— — —
Firmaet J. Sørensen Holt, Brinck-Seidelinsgade 12, Hjørring, blev grundlagt i 1916 af Jens Sørensen Holt med Handel af Korn, særligt Sædekorn, Foderstof, Kunstgødning og Kul.

Firmaet begyndte under beskedne Forhold, men det udvikledes hurtigt, og i Aaret 1927 købtes Naboejendommen, hvor der blev indrettet et Pakhus.

I Aaret 1928 døde J. Sørensen Holt, hvorefter hans Enke, Fru Laura Holt, førte Virksomheden videre, indtil hun i Aaret 1935 afgik ved Døden.

Sønnen, Aage Holt, overtog derpaa Firmaet, som han havde bestyret siden 1928.

*J. Sørensen Holt,
Grundlægger.*

I 1935—1937 byggede han et nyt stort Pakhus, og Forretningen er nu en af de største i Hjørring.

Firmaet er i Besiddelse af et meget stort moderne Renseri, og der beskæftiges gennemgaaende cirka 12 Mand. — — —

*Aage Holt,
Indehaver.*

*I. K. Hansen,
Apoteker.*

Løveapoteket, Østergade 7, Hjørring, blev oprettet i 1794.

I Aaret 1934 blev Apoteket overtaget af den nuværende Indehaver, Apoteker I. K. Hansen, der i ti Aar havde været Apoteker i Sindal.

Apoteker Hansen, der selv deltager i alt Arbejdet, har nu drevet

*Løveapoteket,
Hjørring.*

Apoteket godt frem, og der beskæftiges i Dag ca. 10 Mand, bl. a. tre Kandidater og tre Defektricer.

Apoteket har et Haandkøbsudsalg i Hirtshals. — — —

Murermester Peter Frederiksen, Dronningensgade 11, Hjørring, begyndte sin Virksomhed i 1913 under ret beskedne Former, men oparbejdede hurtigt sin Forretning til en af Byens største.

*Peter Frederiksen,
Murermester.*

Af betydelige Arbejder, Firmaet i Aarenes Løb har udført, kan bl. a. nævnes: Administrationsbygningen for Havnen i Hirtshals, Sct. Catharinæ Kirkes Udvidelse, Bechs Klædefabrikker, Funktionærbolig og forskellige Udvidelser ved Hjørring Amts og Bys Sygehus samt Hjørring Spædbørnehjem og mange private Ejendomme og Villær.

Endvidere har Firmaet været medvirkende ved Opførelsen af Politistationen og Sparekassen for Hjørring og Omegn. — Murermester Frederiksen er Formand

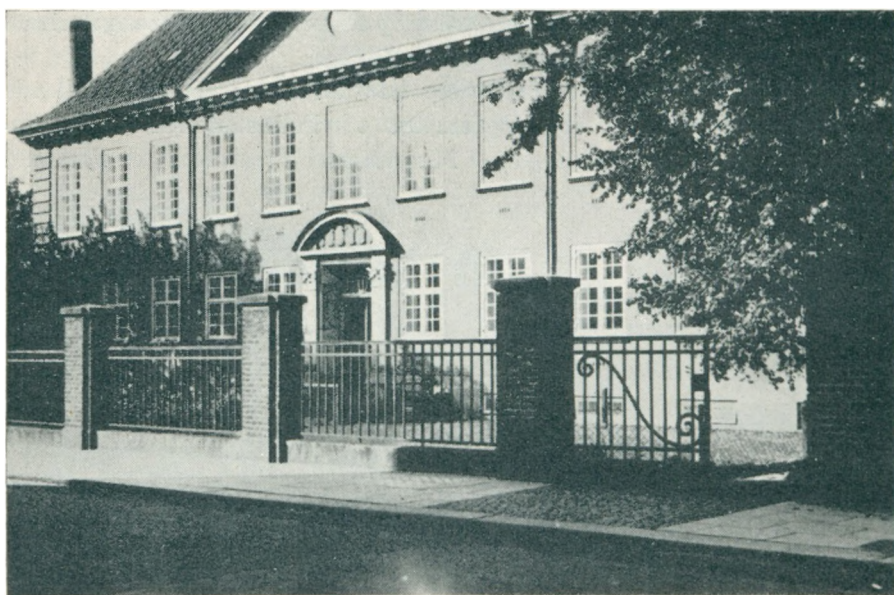
Politistationen i Hjørring.

Funktionærbolig ved Hjørring Amts og Bys Sygehus.

for Menighedsraadet fra Aaret 1930, Repræsentant for Ny jydsk Kjøbstad-Creditforening fra 1934 og Formand for A S De forenede Teglværker fra 1937.

Hosstaaende bringer vi nogle Billeder, der viser os et Par af Firmaets større Arbejder, udført i de senere Aar. — — —

Administrationsbygning for Havnen i Hirtshals.

*Ditlev Knudsen,
Direktor.*

A/S Handels- og Landbrugsbanken i Hjørring blev stiftet i 1929 for, som det hed i Aktieindbydelsen, at afhjælpe Savnet af Vendsyssel Bank og for at medvirke til en hurtigere og gunstige- re Afvikling af denne Banks Likvidation.

*Henrik Carstens,
Formand.*

Den nye Bank blev

lige fra Starten modtaget med Tillid og Velvilje af Befolkningen og har været Genstand for en jævn og naturlig Udvikling. Balancen er nu paa godt 4 Mill. Kroner. Aktiekapitalen var til at begynde med paa 200.000 Kr. Det har senere paa Grund af Stigning i Bankens Balance været nødvendigt at udvide Kapitalen til 300.000 Kr.

Alle Etableringsudgifterne er forlængst fuldt afskrevet, og Banken har opsparet Reserver, der udgør godt 82 % af Aktiekapitalen.

Indlaanene har stadigt vist jævn Stigning, og de rene Indlaansmidler udgjorde pr. 31. December 1938 ialt Kr. 2.998.313,89.

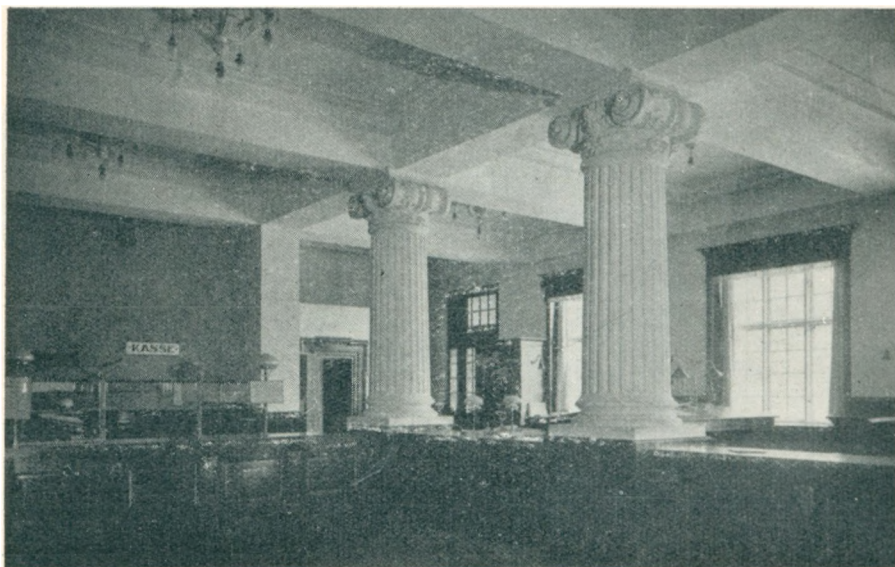
Borgmester, Grosserer Otto Heerfordt var Formand for Bestyrelsen fra Bankens Stiftelse, indtil han i Aaret 1937 døde.

Han var meget interesseret i Bankens Oprettelse og udførte, saavel ved dens Stiftelse som siden, et stort og energisk Arbejde til Gavn for Banken.

Hans Efterfølger som Formand for Bestyrelsen blev

Bankens Facade mod Østergade.

Interiør fra Banken.

Købmand Henrik Carstens, Hjørring, der ogsaa har siddet i Bestyrelsen siden Stiftelsen. Bankens Direktør er Ditlev Knudsen, der var Direktør for Vendsyssel Bank i det sidste halve Aar, før denne Bank traadte i Likvidation. Han var en Tid Medlem af Vendsyssel Banks Likvidationskomité. — I Sommeren 1931 købte den nye Bank A/S Vendsyssel Banks smukke Bankbygning, der er beliggende Østergade 4 A. — — —

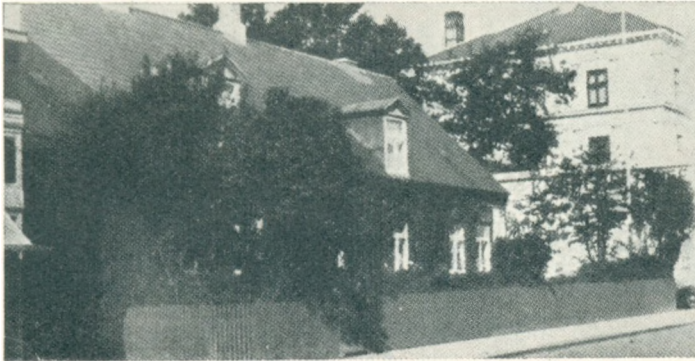

Interiør fra Banken.

Chr. H. Nielsen jun. Aktieselskab, Hjørring, blev grundlagt i 1874 af Chr. H. Nielsen jun., der da begyndte en Agenturforretning. Firmaet gik snart over til at handle med Kul og Smør, og der blev foretaget adskillige Udvidelser, saaledes blev i Aaret 1880 det store Pakhus opført. Endvidere optoges Handel med Bygningsartikler (især Kalk), Korn- og Foderstoffer samt Ægekspport, og Virksomheden blev snart kendt som en af Nordjyllands største og mest ansete indenfor Branchen. — I 1900 blev Firmaet omdannet til Aktieselskab, og efter at Chr. H. Nielsen jun. i 1905 var afgaaet ved Døden, overtog hans Søn, Grosserer Chr. H. Nielsen, Ledelsen.

Chr. H. Nielsen,
Grosserer.

Firmaets Kontor.

tor i Ejendommen), og Forretningen har nu specialiseret sig, saa at den handler med Korn og Foderstoffer af enhver Art, Kunstgødning, Kul og andre Brændselsartikler, Kalk, Cement o. s. v. — I 1933 fik Firmaet til-
delt Ekspeditionen for Det foren. Dampskibs-Selskab (for Godstræfiken København—Hjørring og vice versa via Frederikshavn), og der blev oprettet Billetsalgsted for

Firmaets Lager.

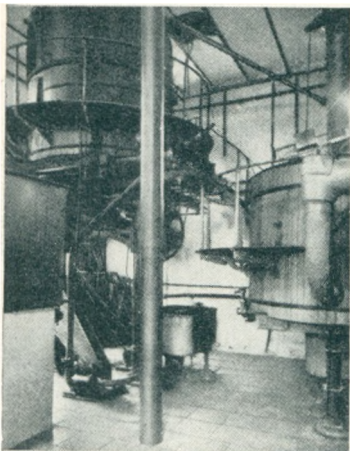
Selskabets inden- og udenlandske Baade. — I 1936 afgik Chr. H. Nielsen ved Døden, hvorefter Forretningen fortsattes uforandret med Firmaets mangeaarige Prokurist, Chr. Jensen, som Direktør. En Søn af afdøde Chr. H. Nielsen er ansat i Forretningen. Den nuværende Direktør har været i Firmaet siden 1911. Af Tillidshverv beklæder han for Øjeblikket følgende: Medlem af Hjørring Byraad, Bestyrelsesmedlem i Hjørring Haandværker- & Borgerforening, Bestyrelsesmedlem i A/S Peder P. Hede- gaard, Nørresundby, Formand for „Den konservative Presse“ i Hjørring og Brønderslev og Næstformand i den konservative Vælgerforening. — — A/S Bryggeriet „Vendia“, Hjørring, blev grundlagt i 1883, og den

„Vendia“ set fra Øst.

første Bestyrelse bestod af Brænderiejer Ths. P. Olesen, Formand, Konsul Jørgen H. Nielsen og Købmand Wilhelm Høgsted.

Bryggeriet er gennem Aarene, trods adskillige vanskelige Tider, stadigt vokset og udvidet.

Bryghuset.

Det er nu fuldt moderne indrettet med tidssvarende Tapperi, Emballage- afdeling etc.

Der beskæftiges et halvhundrede Men- nesker.

Salget andrager ca. 3 Mill. Flasker om Aaret.

I 1934 ansattes Brygmester paa Svend- borg Bryghus, Andreas Peter Rohde, som administrerende Direktør.

Bestyrelsen bestaar i Dag af Direk- tør Budolfsen, Formand, Købmand Th. R. Christensen og Konsul Axel Nielsen.

— — —

Frederikshavn.

I Horns Herreds sydøstlige Del, ret Syd for Aalbæk Bugt, og ca. 34 km Øst for Hjørring, ligger den langstrakte Købstad Frederikshavn, smukt placeret ved Kattegat paa et lavt og fladt Terræn, der mod Syd og Sydvest er omgivet af høje, skovklædte Bakker.

L. C. Fisker,
Borgmester.

Byen, hvis oprindelige Navn var Fladstrand eller Fladestrand (efter Flade Sogn, hvortil den hørte), nævnes første Gang i Slutningen af det 16. Aarhundrede, da den var et ret beskedent Fiskerleje, der dog ogsaa blev benyttet som Overfartssted til Norge, og som desuden drev Handel.

Begyndelsen til Citadellet (Nordre Skanse), der kom til at spille en fremtrædende Rolle i Byens Liv, blev iværksat allerede i Aaret 1627 som en Beskyttelse for Havnen. I 1675 blev en ny Redoute (Søndre Skanse) bygget, og 1686—87 udførtes et ret omfattende Havne- og Fæstningsanlæg, bl. a. bestaaende af et Taarn, forsynet med et svært Batteri og omgivet af en Mur med Port (nedrevet i 1891). I 1712 fik Fæstningen en sidste Udvidelse gennem Anlæg af „Hornværket“. Det var i Ly af denne Fæstning, at Tordenskjold i Aarene 1712—17 brugte Frederikshavn som Flaadebasis for sine forskellige Udfald og Overfald. Fæstningen blev nedlagt 1864. Trods „Garnisonsby“ var Fladstrand dog kun en lille By, hvis Indbyggertal i 1769 kun androg 525 Sjæle. — Skønt en stærk Tilsanding af Havnen fandt Sted i det 18.

Aarhundrede opretholdt Byen dog en Del Skibsfart baade paa Norge og Tyskland, hvilket sammen med et særdeles rigt Fiskeri bidrog til Byens Opkomst og Udvikling. I Aaret 1818 blev Fladstrand ophøjet til Købstad, og den fik paa samme

Frederikshavn Raadhus.

Frederikshavns Havn.

Tid sit nuværende Navn.

Havnen, der tilhører Staten, har blandt andet sin store Betydning som Nødhavn og Havn for Skibe, der bier paa gunstigt Vejr for at kunne runde Skagen.

Den blev anlagt 1805 som en mindre Baadehavn, der i 1841 efterfulgtes af en betydelig Udvidelse og Uddybning, og nu fulgte med en halv Snes Aars Mellemløb den ene Modernisering og Udvidelse efter den anden, Arbejder, der kulminerede i en mægtig Udvidelse, som fuldendtes i 1894 med en Bekostning af 2,5 Mill. Kr.

Siden er der til Stadighed foretaget omfattende Uddybningsarbejder, Forlængelse af Bolværker og bygget forskellige Anlæg inde i Havnen, der med Rette er Byens Stolthed.

Frederikshavn har regelmæssig Dampskibsforbindelse med saavel Indsø som Udland, den ejer Landets største Fiskerflaade, har et stort Skibsværft med Flydedok, er et Jernbaneknudepunkt — kort sagt: den er en By i stærk Opdrift, en By, hvor Handel og Industri kappes med Fiskeri og Skibsfart.

Indbyggertallet udgør nu, iberegnet Forstæderne i Flade-Gærums Kommune — herunder Bangsbostrand og Øster Flade By —, over 15.000. I den nordlige gamle Bydel findes en Del ældre beskedne Smaahuse.

Iøvrigt lægger man Mærke til det gamle ejendommelege Kampstønstens-Krudt-taarn ved Havnen, den sidste Rest af

Frederikshavns Havn.

det nedlagte Cita-
del.

Af Lystanlæg
har Byen to, Plan-
tagen mod Nord
og Pikkerbakken
(76 m) mod Syd,
den sidste med en
enestaaende Ud-
sigt over hele Om-
egnen.

Af Virksomhe-
der kan — foruden nedenomtalte — nævnes: Frederikshavns Andels-

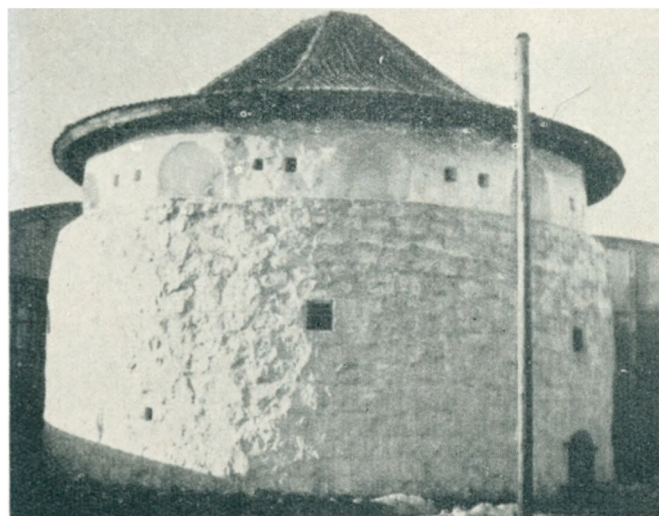

Mollehuset.

Udsigt fra Pikkerbakken.

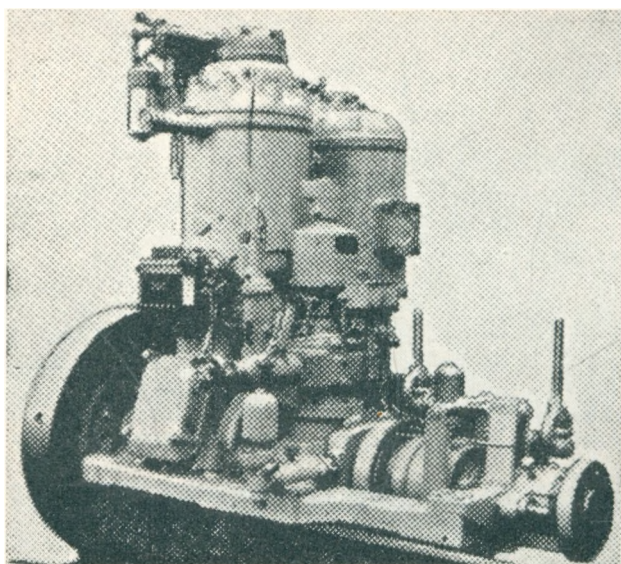
Svine- og Kreaturslagteri, Frederikshavns Isværk A/S, Frederikshavn

Krudttaarnet.

Jern- og Staalfor-
retning, Frede-
rikshavn Bryg-
geri, Frederiks-
havn Jernstøberi
og Maskinfabrik
A/S, samt yder-
ligere Virksom-
hederne Frede-
rikshavn Motor
Compagni A/S,
Frederikshavn
Korkvarefabrik
samt Frederiks-
havns Betonkom-
pagni.

— — —

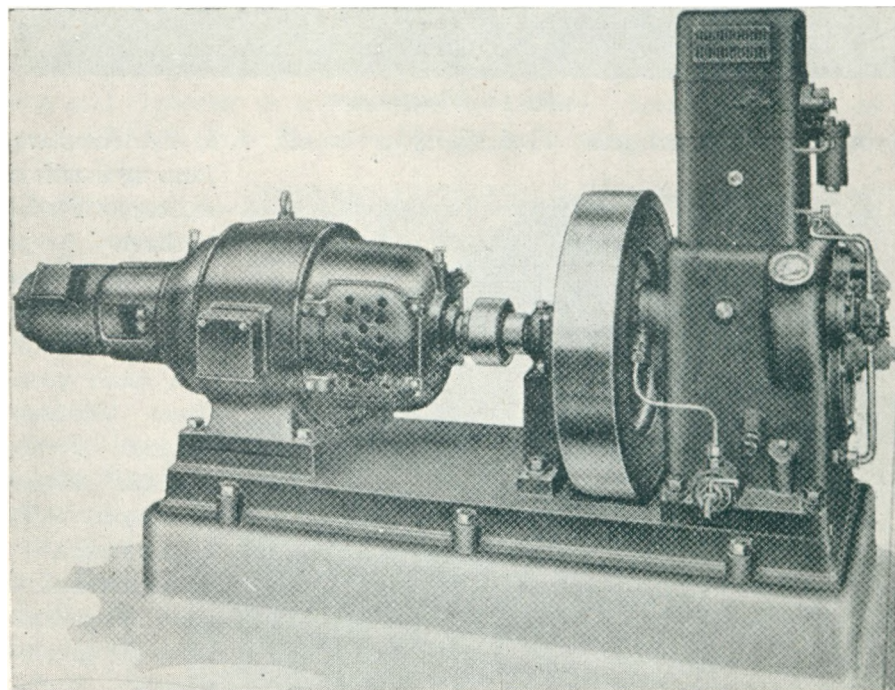
To-takt Raadiemotor „Gamma“.

A/S Motorfabriken „Frederikshavn“, Frederikshavn, blev grundlagt i Aaret 1917 af Fabrikant H. Hansen, med en Aktiekapital paa Kroner 225.000.

Fabrikant Hensning Hansen var en af de banebrydende vedrørende Anvendelsen af Motorer til Fiskeriet i Danmark, idet han konstruede og udviklede

den landskendte „Alpha“ Petroleumsmotor, af hvilken der blev fremstillet op mod 5000 Stykker.

Inden sin Død i Aaret 1933 naaede han at arbejde Fabrikken betydeligt

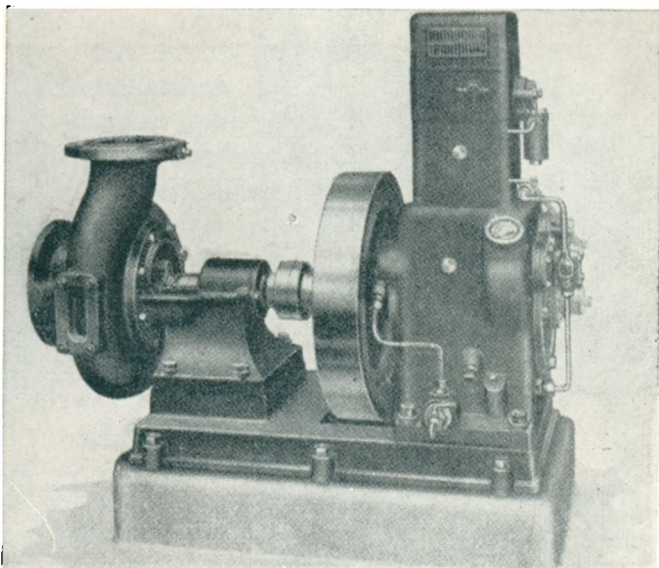

HSA Dieselmotor med Vekselstrømsgenerator, 4, 4—4, 7 KVA, Vægt ca. 540 kg.

frem, saaledes at den nu staar som en af de førende indenfor Branchen.

Siden 1933 ledes Fabrikken af en Søn af Stifteren, Ingeniør C. C. Hansen.

Fabrikken, som fremstiller 2-takt Raaolie-motoren „Gamma“, har nu ogsaa paabegyndt Fabrikationen af 4-takt Dieselmotorer. — — —

HSA Dieselmotor med Pumpe, 800—2000 Liter per Min. ved 13—10 m manometrisk Løftehøjde, Vægt netto ca. 390 kg.

Skagen.

I Horns Herred, paa den smalle, med Flyvesand bedækkede Odde, der afslutter Jyllands Udstrækning mod Nord, ligger Søkebøstaden Skagen, ca. 2 km Sydvest for Grenens Spids.

I Forhold til Indbyggertallet dækker Byen, der bestaar af to Dele, et meget stort Omraade.

Det østlige Skagen, der i en Længde af 2,5 km strækker sig langs Kattegats Kyst i Retningen Nordøst-Sydvest, er ogsaa opdelt i to Dele, nemlig Østerby mod Nordøst og Vesterby (med Kapelborg) mod Sydvest.

*S. Møller,
Borgmester.*

Den anden Del af Byen, der ligger 3 km Vest for Skagen, ved Skageraks Kyst, hedder Højen eller Gammel Skagen. Stadens Navn er afledt af „Skage“, d. v. s. Landet, der skyder sig ud.

I et Dokument fra 1355 omtales, hvorledes Grunden til et Fiskerleje er blevet lagt her allerede i det 13. Aarhundrede.

I 1413 gav Erik af Pommern Byen dens første Købstadsprivilegier. Hovederhvervet, Fiskeriet, medførte en ret udstrakt Handel, navnlig med saltet Fisk, saavel paa inden- som uden-

Anna Ancher sammen med Frøknerne Brøndum.

landske Havne.

Indtil det 16. Aarhundrede, da Sandflugten begyndte at tage Overhaand paa Grund af Skovenes Hugning, hørte ogsaa Agerbrug og Kvægavl med til Skagens Erhvervsgrænne. Sandflugtens Forbundsfløde, Stormfløden, hjalp Gang paa Gang med til at hærge Byen og Markerne i

Blik op i Linsen paa Skagens Fyr.

Slutningen af det 16. Aarhundrede. I det følgende Aarhundrede maatte Præstegaarden flyttes, ligesom mange Huse bukkede under for Sandflugten, der i 1775 naaede sit Højdepunkt.

Kirken og store Dele af de omliggende Agre tilsandede efterhaanden, og Ødelæggelserne fortsattes ind i det følgende Aarhundrede, indtil de store Plantningsarbejder satte ind.

Stormfloderne, der til Stadighed har ædt af Landet, navnlig vestpaa ved Højen, har igennem Aarhundreder forvoldt Skagen megen Skade. Alle det 17. Aarhundredes Krige bragte ogsaa onde Tider over Byen, der

Plantning af Marchalm.

blev plyndret, brandskattet og bom-
barderet.

I tidligere Tid, inden Fyrvæse-
net var saa stærkt udbygget som
nu, var Strandinger ret hyppige og
gav Byen en stor Indtægt, idet
Auktionerne tiltrak en Mængde
Fremmede. Ellers førte Skagen med
dens djærve og særprægede Fisker-
befolkning en ret ubemærket Tilvæ-
relse indtil Slutningen af det 19. Aar-
hundrede, da Dannelsen af en Kunst-
nerkoloni begyndte at skabe Op-
mærksomhed om Egnen.

Skagen-Banens Aabning i 1890
og Anlægget af Havnen i 1907 betød
et mægtigt Fremskridt, der resul-
terede i, at Skagen kom til at ind-
tage en fremragende Plads som Turistby og som Landets førende Bade-
sted. Hotel efter Hotel rejste sig i og om Bydelene, Sommervillaer med
Havneanlæg og Pensionater skød op som Paddehatte, det blev mondænt
at bo paa Skagen, og snart tabte Stedet sit landsbyagtige Præg. Indbyg-
gertallet andrager nu, Forstæderne medregnet, 4.617, hvoraf ca. 500 er
beskæftiget ved Haandværk og Industri og cirka 700 er beskæftiget ved
Handelsvirksomhed.

I Vesterbys sydlige Udkant ligger „Plantagen“, der er anlagt i Be-
gyndelsen af det 19. Aarhundrede, og som nu rummer baade Naale- og Løv-

Gl. Kone tørrer Flyndere.

Havrejefangst.

træer af ret
anselig Højde.

Af Seværdig-
heder i Ska-
gen og Omegn
findes Museet,
den tilsandede
Kirke, Fyre-
ne, „Klitgaard-
den“ (Konge-
parrets Som-
merbolig) og
(i Klitten Syd
for Signalsta-
tionen) Digte-
ren Drach-

manns Grav. — Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Skagens Fiskehermetik Akts., Skagerak Fiskeindustri A/S, Skagens Kul- & Trælastforretning A/S og Skagens Fiskemelsfabrik. — — —

Sæby.

I Dronninglund Herred, ved Sæby Aas Udløb i Kattegat, ligger den lille venlige og pyntelige Søkøbstad Sæby, smukt omgivet af Bakker og Skove.

Byen ligger lavt i Aadalen, hovedsageligt paa den sydlige Aabred. Oprindeligt var Sæby Landsby og Fiskerleje under Børglum Bispestol, men voksede i Betydning i den senere Middelalder, dels paa Grund af Bispernes Bevaagenhed, og dels da Karmeliterordenen omkring 1460 oprettede Maristed eller Vor Frue Kloster, hvorefter den nuværende Vor Frue Kirke har dannet den sydlige Fløj, men hvis Historie iøvrigt er lidet kendt.

Hvornaar Byen er blevet Købstad vides ikke, men Tidspunktet falder formentligt sammen med Klosters Oprettelse. Imidlertid er dens ældste kendte Købstadprivilegier givet den i 1524.

I den nyere Tid var det igen Fiskeriet, der var det fremherskende Erhverv. De Betingelser, Byen havde for Skibsfart, blev Gang paa Gang forringet og vanskeliggjort ved Havnens Tilsanding og Ødelæggelser ved Storm.

I 1792 spærredes saaledes hele Havneindløbet af Sand. Befolkningen har levet i en bestandig Kamp med Sand, Storm og Hav, hvilket sidste gennem Tiderne har bortskyllet store Dele af Byen, ligesom Aaens Oversvømmelser har anrettet betydelig Skade.

Ogsaa under Krigene, navnligt Svenskekrigene, led Sæby meget, og mange af Indbyggerne flyttede bort, saaledes at Byen i 1672 kun havde 670, hvilket Tal i det kommende Aarhundrede yderligere daledede til 483 i 1769. Herefter begyndte en ny Opgang, der i Slutningen af det 19. Aarhundrede tog stærkere Fart og yderligere stimuleredes af et voksende Badeliv.

Et stort Villakvarter har efterhaanden rejst sig Nord for Aaen, ligesom ogsaa Bebyggelsen omkring Jernbanestationen har været under stærk Udvikling.

Nu har Sæby, Forstaden Agerledet medregnet, 2,877 Indbyggere, hvorefter ca. 500 er beskæftiget ved Haandværk og Industri og ca. 250 ved Handelsvirksomhed.

I den gamle Bydel findes endnu en hel Del gamle Bindingsværksbygninger, saaledes

N. P. Nielsen,
Borgmester.

Sæby Raadhus.

Renaissancegaarden paa Algade. Langs Aaen findes smukke Spadsere-
stier, og Nordvest for Byen ligger Sæbygaards Skov med Pavillon og Kur-
hotel med en jernholdig Kilde. Af øvrige Seværdigheder i Sæby og Omegn
bemærker man Museet og Hovedgaarden Sæbygaard.

Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Østvendssyssel Andelssvine-
slagteri, Sæby Andelsmejeri, Sæby Cementvarefabrik, Sæby Jernstøberi
& Maskinfabrik A/S, Sæby Trælasthandel A/S, Sæby Møbel- og Maskin-
snedkeri, Sæby Træuldsfabrik A/S og Sæby Skotøjsfabrik A/S. — — —

Brønderslev.

I Børglum Herred, og midtvejs mellem Nørresundby og Hjørring, lig-
ger den unge Købstad Brønderslev i et temme-
ligt jævnt Terræn paa begge Sider af Land-
vejen til Saltum, Byens nuværende Bredgade,
der paa vestre Side af Banen fortsættes i
Vestergade.

Nogle faa km Nord og Syd for Byen om-
kredsdes den af henholdsvis Østeraa og Rye
Aa, hvilken sidste gennemstrømmer de vidt-
strakte Enge, Nordøst for Store Vildmose.

Brønderslev nævnes som almindelig Lands-
by allerede i Aaret 1305 under Navnet Vester-
Brønderslev. I det 18. Aarhundrede var den

*Jakob Sørensen,
Borgmester.*

Brønderslev Raadhus.

kendt for sit Pottemageri, en Produktion, der ellers ikke var almindelig der paa Egnen. De store Efteraarsmarkeder, der har været afholdt lige siden Midten af det 19. Aarhundrede, og som besøgte af hele Vendsyssels Befolkning, har ligeledes bidraget til at gøre Byen kendt. Dens hurtige Vækst tog sin Begyndelse med Anlægget af Banen i Aaret 1871. Betydelige Industrivirksomheder, særligt indenfor Jernindustrien, groede snart op omkring den driftige Stationsby, hvis gode Beliggenhed ogsaa betingede en tiltagende Handel. Alt dette sammenlagt bidrog til, at Brønderslev snart blev fuldstændigt købstadpræget, og i 1921 skete Op-
højelsen til Købstad.

Indbyggertallet andrager nu 6.277, hvoraf ca. 1.000 er beskæftiget ved Haandværk og Industri, medens Handelen beskæftiger ca. 350.

Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Brønderslev Andelsslagteri, Brønderslev Cementstøberi, Brønderslev Andelsmejeri, Brønderslev Korn- og Tømmerhandel A/S, Brønderslev Margarinefabrik, Brønderslev Cementvarefabrik, Brønderslev Maskinsnedkeri, Brønderslev off. Slagtehus & Exportslagteri, Brønderslev Teglværker I/S, Brønderslev Trælasthandel A/S, Cementstøberiernes Redskabsforsyning, Jysk Jernstøberi & Maskinfabrik A/S og Winther & Andersen A/S. — — —

Grunden til den verdenskendte Maskinfabrik Pedershaab, Brønderslev, blev lagt i 1877, da Peder Nielsen, sammen med sin Broder, byggede et lille Værksted i Tylstrup. I Aaret 1886 flyttedes Firmaet til Brønderslev, hvor der blev opført en Bygning til Fabrik og Beboelse. Trods Slid og

*Peder Nielsen,
Fabrikant.*

Slæb gav Forretningen Undereskud det første Aar; men Peder Nielsen fik stadigt Arbejdsmetoderne forbedret, saa Forretningen gik fremad.

Der blev i de følgende Aar opført en Del Tilbygninger, men i 1899 nedbrændte hele Fabrikken, hvorefter

der i Løbet af kort Tid blev opført en ny Fabrik med nye gode Maskiner.

I ca. 20 Aar blev der fabrikeret lidt Cementrørsforme og senere en Del Blandemaskiner; men Pladsforholdene blev snart for smaa for denne sidste Fabrikation, hvorfor der i Aaret 1915 blev startet et Datterselskab, Pedershaab Cementindustri Maskinfabrik A/S, med P. Josephsen og P. J. Nielsen som Ledere, og der blev bygget en ny Fabrik, hvor Fremstillingen af Maskiner til Cementvarefabrikation blev optaget. Der blev bl. a. fremstillet en praktisk, skovlløs Blandemaskine, „Jutlandia“, der er solgt i næsten alle Jordens Lande.

Firmaets Fabrikata blev først afsat specielt til Norge og Sverige; men efterhaanden kom Eksporten til at omfatte over 40 Lande.

I 1924 fratraadte P. Josephsen som Forretningsfører, hvorefter Peder Niensens Søn, Peder J. Nielsen, blev Enedirektør.

Den 15. April 1927 tiltraadte en anden af Fabrikant Peder Niensens Sønner, Ingeniør Oskar Nielsen, Firmaets Ledelse som teknisk Direktør, og Firmaet oprettede samme Aar, nemlig den 1. Maj, Kontor i København, Købmagergade 61, med Firmaets dygtige Ingeniør I. P. Købke som Leder. Der begyndtes under meget primitive Forhold, et enkelt Værelse med Kontorhjælp sammen med et andet Firma, saaledes at Udgifterne til Hjælp ikke oversteg Kr. 50,00 pr. Maaned.

Under Ingeniør Købkes dygtige Ledelse er det stadigt gaaet fremad for Afdelingen, hvorfor der blev købt Ejendom, Fuglebakkevej 108, hvor der tillige blev oprettet Service-Station.

I Aarene fra 1925

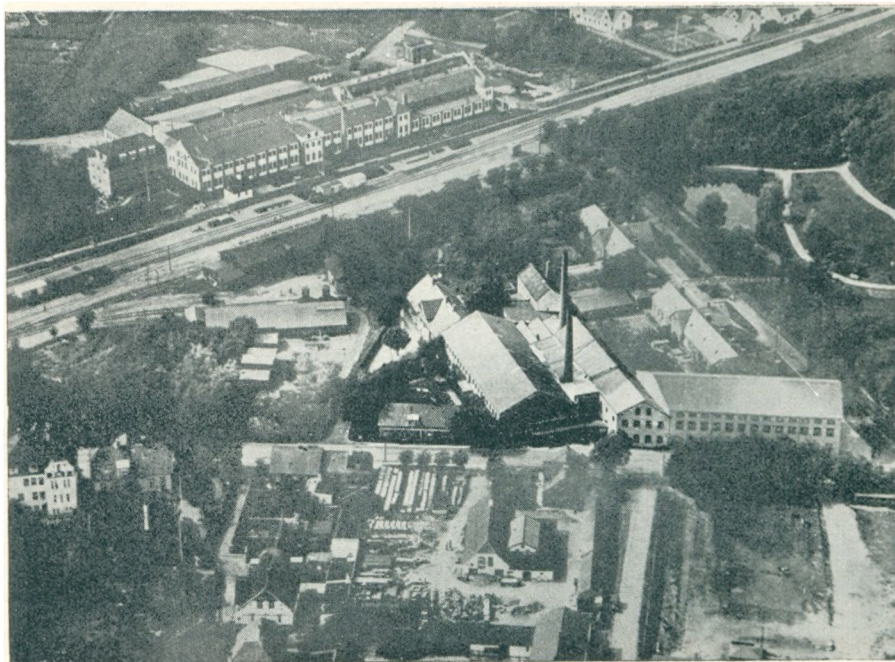
*Peder J. Nielsen,
Direktør.*

*Oskar Theodor Nielsen,
Direktør.*

*Niels Juul Nielsen,
Direktør.*

Den gamle Pedershaab Fabrik.

og opefter har Firmaet optaget en Række nye Fabrikationer, saaledes Lokomotiver, Brostens-Stampemaskiner, Benzinstandere, „Globe“ Blandemaskiner, Gravemaskiner, Vejtromler, Vejfærdigere, og endelig i 1931 blev Grunden lagt til en større Fabriksbygning for Staal-Vinduer og Staal-Døre. Denne Del af Virksomheden har til Tider haft en Beskæftigelse paa 125 Mand.

Den samlede Virksomhed under Pedershaab Maskinfabrik A/S har i 1938 en Beskæftigelse paa mellem 300 og 400 Mand og en Omsætning paa over 3 Mill. Kroner aarligt.

Der eksporteres nu til 46 forskellige Lande, og en ikke uvæsentlig Del af Firmaets Produktion gaar i Dag til Udlandet.

A/S Peder Nielsen, Pedershaab, der efter Fabrikant P. Niensens Død ledes af hans Søn, Direktør Niels Juul Nielsen, er ligeledes gaet godt frem gennem Aarene.

Der fremstilles stadigt ved Moder-Virksomheden Bygningsbeslag og andre Artikler for Haandværkere, og der er til Stadighed knyttet en Arbejdsstab paa ca. 100 Mand til denne Virksomhed. — — —

A/S Brønderslev Bank, Bredgade, Brønderslev, blev grundlagt i 1896 med Kontor i Vestergade, hvorfra Banken i 1918 flyttede til egen Bygning i Bredgade.

I 1918 blev der oprettet en Filial i Jerslev, i 1925 en Filial i V. Hjeremitslev og i Aaret 1928 endvidere en Filial i Hallund.

I Aaret 1922 blev Sperling Andersen Direktør, hvilken Stilling han beklædte til Aaret 1933, da han blev afløst af den nuværende Direktør, Bankdirektør E. Mortensen.

Den nuværende Bestyrelse består af Gaardejer Jens Lauritz Pedersen, Stubdrup, Bestyrelsens Formand, samt Direktør F. C. Winther og Gaardejer Niels Thomsen.

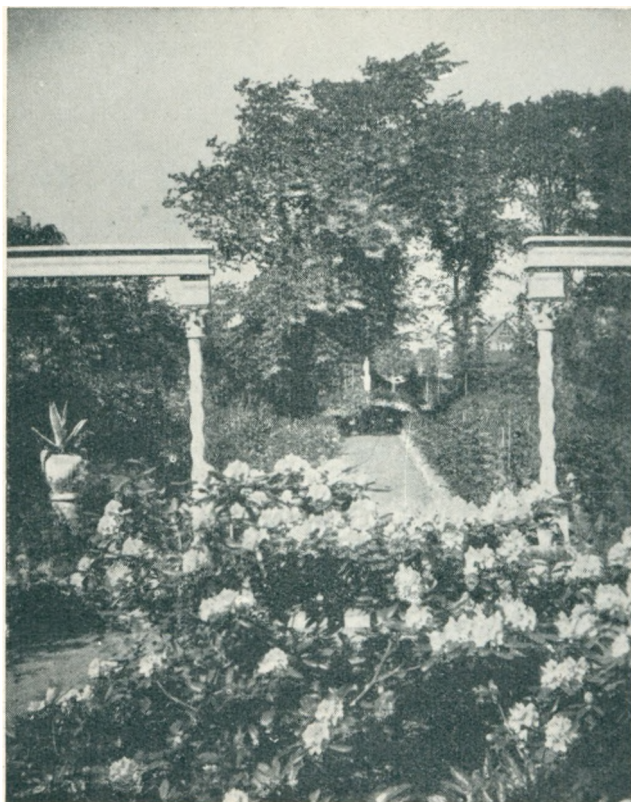
A/S Brønderslev Bank.

Brønderslev Apotek, Bredgade, Brønderslev, stammer fra 1883, da det blev oprettet som et Hjælpeapotek til Hallund Apotek, og det fik til Huse i Vestergade. Allerede i 1899 blev det selvstændigt, hvorpaa det kort efter flyttede til nuværende Bopæl i Bredgade.

I 1931 blev Brønderslev Apotek overtaget af den nuværende Indehaver,

Brønderslev Apotek.

Apotekerhaven, Brønderslev Apotek.

Forfatteren, Apoteker Ove Rahbek, der tidligere i 11 Aar besad Hamersmershøj Apotek.

Apoteker Rahbek er sidste Skud af den bekendte Bakkehuslægt. — Han har sammen med Komponisten Siegfried Salomon skrevet Operaen „Dronning Dagmar“ og har udsendt Bøger som „Margretha af Løvendal“, „Ad tornede Veje“, „Ingeborg af Sverrig“ og m. fl.

Der beskæftiges 2—3 Kandidater og 2 Defektricer paa Apoteket. — Apo-

teker Rahbek har ladet Apoteket restaurere udvendigt og indvendigt, og det fremtræder nu i en smuk og tidssvarende Skikkelse.

Til Apoteket hører en meget smuk Have, som Apoteker Rahbek har anlagt og fremelsket, saa den nu er noget af en Seværdighed paa disse Egne. — — —

Carstensen's Klædefabrik A/S, Brønderslev, stammer oprindeligt fra

1873, da den blev grundlagt som Farveri af Nic. Christensen, og er saaledes Brønderslevs ældste industrielle Virksomhed.

I 1883 blev Fabrikken lejet af Hans Th. Carstensen, der i 1885 købte denne og samtidig udvidede Virksomheden med et Spinderi.

Hans Th. Carstensen, Fabrikant.

Jens Carstensen, Fabrikant.

Firmaet udviklede sig ret hurtigt under Hans Th. Carstensen's Ledelse, men i Aaret 1917 afgik han ved Døden.

Herefter overtog hans Søn, Jens Carstensen Fabrikken.

Jens Carstensen udvidede derefter Virksomheden til ogsaa at omfatte Fabrikation af Uldtæpper, Halvklæde, Arbejdstøj, Tweed og meget andet. Han har siden moderniseret og udvidet Fabrikken adskillige Gange, i 1923 blev saaledes Facaden ombygget og i 1932 blev der

opført en Tilbygning, saaledes at Virksomheden nu er fuldt ud tidssvarende indrettet.

Fabrikken, der har Kunder over hele Landet, beskæftiger cirka 50 Mand.

I 1937 døde Jens Carstensen pludseligt, men hans Søster, Elisabeth

Carstensen, fortsatte den gamle Virksomhed, som hun stadig leder alene med stor Dygtighed som den hidtil eneste kvindelige adm. Direktør i den Branche.

Forretningens Facade.

Carstensen's Klædefabrik.

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

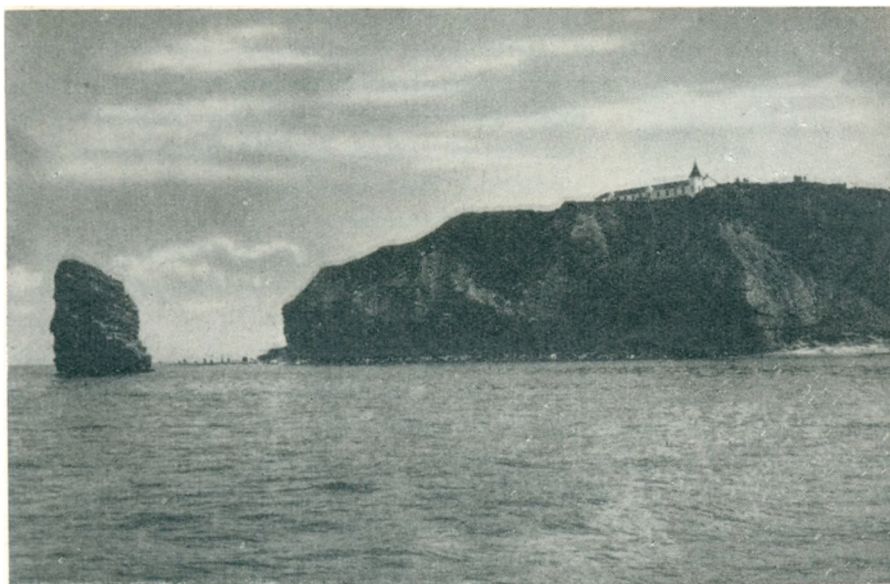
Thisted Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET · KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Bulbjerg med Skarreklit.

THISTED AMT.

I Nørrejylland's nordvestlige Hjørne, Nord og Vest for Limfjorden, ligger Thisted Amt, der dækker et Areal paa 1776 km² og har et Befolkningstal paa 151.717.

Amtets Nord- og Vestgrænse er Vesterhavet, mod Nordøst støder det op til Hjørring Amt, og mod Sydvest skilles det paa den ganske smalle Harboøre Tange fra Ringkøbing Amt.

Til Thisted Amt hører foruden den vestlige Del af Han Herrederne Thy med Jegindø og Øen Mors med den lille Agerø mellem Mors og Halvøen Thyholm. Amtet omfatter Købstæderne Thisted og Nykøbing Mors samt følgende Herreder: Vester-Han, Hillerslev, Hundborg, Hassing, Refs, Mors Sønder og Mors Nørre.

Terrænet, der i Amtet som Helhed er højst vekslende, former sig i Han-Herred og i den nordøstlige Del af Thy som et lavt Sletteland, isprængt spredte Bakkepartier. Ved Vester-Han Herreds Østgrænse ligger et Højdeparti, der i Hingelbjerg naar 83 m. Vestpaa i Han-Herred ligger ud mod Jammerbugtens vestlige Afslutning det 47 m høje Bulbjerg, foran hvilket Danmarks eneste Skær, Skarreklit, dukker op af Havet, og mod Sydvest ligger Hannæs, der i Skaarup Høje hæver sig op til 35 m. I det nordlige Thy, yderst paa Nørrejylland's „Pukkel“ findes Højdepartiet

H. Egedorf, R.,
Amtmand.

Hansthalm, et Kalkplateau, hvis højeste Punkt er Hjertebjerg (67 m). Resten af Thy kan nærmest betegnes som et Morænelandskab med isolerede Bakkepartier, hvis højeste Punkter er Bavnehøj (71 m), Sydøst for Janderup, og Asenhøj (92 m), Vest for Hurup.

Store Strækninger er dækkede dels af Kær og Mosedrag, dels af Flyvesand og Hede, hvorimellem efterhaanden flere og flere ret anseelige Plantager dukker op.

Vandløbene er kun faa og ret ubetydelige. Af Søer kan nævnes Nors Sø og V. Vanned Sø

i Hillerslev Herred og Ovesø (den største) i Hassing Herred. Paa Mors, hvis Kyster er ret stærkt indskaaret og flere Steder falder brat af mod Fjorden, gaar i den nordøstlige Del af Øen et Vandskel, der fra Syd til Nord i store Bugtninger fører over følgende Højder: Harrehøj (35 m), Vest for Nykøbing Mors, Tinghøjene (henholdsvis 47 og 68 m) og Salgerhøj (89 m), der ligger ved Nordvestkysten og er Mors højeste Punkt. Mellem to Bakkepartier, der strækker sig mod Vest, baade i den sydlige og nordlige Del af Øen ligger en Lavning, i hvilken Lyngbro Bæk, Øens største, løber ud i Dragstrup Vig.

Amtet har kun haft ringe Beboelse i den ældre Stenalder, fra hvilken Tid der kun er gjort nogle faa og spredte Fund ved Kysterne. Fra den yngre Stenalder taler derimod saavel Enkeltfund og Bopladsfund som Stengrave og Gravhøje om en udstrakt Beboelse af hele Amtet, ogsaa paa Steder, der nu ligger øde hen.

Mens Bronzealderen er repræsenteret ved ikke mindre end ca. 5000 Gravhøje, hvoraf ca. 50 Langhøje, findes der fra Jernalderen ikke nær saa mange jordfaste Mindesmærker og Fund.

Af kirkelige Minder fra romansk Tid eksisterer, foruden Klosterkirken i Vestervig, en hel Række Landsbykirker af Granitkvadre, hvoraf mange med Granitskulpturer.

Gotikken, der iøvrigt kun fik Indpas i Købstæderne, har efterladt sig eet bevaret Minde, nemlig Thisted Kirke.

Paa det verdslige Omraade er talrige Voldsteder og Borgpladser Vidnesbyrd om Lavadelens fremherskende Betydning i Middelalderen, mens der fra nyere Tid ikke findes bevaret een eneste Renaissancegaard eller andre Gaarde af kunstnerisk Værdi. — — —

Thisted.

I Hundborg Herred, i Thisted Brednings nordvestlige Hjørne, ligger Købstaden Thisted meget smukt paa en Skraaning ned mod Fjorden, mod

Nord og Vest omgivet af 40 m høje mulmdækkede Kalkbakker.

Byen har i det 14. Aarhundrede været kendt som Losse- og Ladeplads, i hvilken Egenskab den konkurrerede med den ved Lønnerup Fjord liggende Landsby Hovsør, der en Overgang, ved Begyndelsen af den nyere Tid, var Købstad.

I Middelalderen har Thisted haft sin egen Bispegaard til periodisk Brug for Børglum Bisperne, af hvilke en af de sidste skal have givet Byen dens Købstadsprivilegier, der i Aaret 1524 blev bekræftet af Frederik I. I den nyere Tid lykkedes det dog

*Chr. Iversen,
Borgmester.*

ikke Thisted at hævde sig som nogen ret betydelig By, hvilket bl. a. skyldtes talrige uforudsete og uafværgelige ydre Forhold: Besejlingsforholdene paa Limfjorden var yderst vanskelige og alle det 17. Aarhundredes Krigs- og

Thisted Raadhus.

mange andre Ulykker hjemsøgte paa det haardeste Byen. I Aarene 1608 og 1620 blev den hærgnet af voldsomme Brande, hvorved $\frac{3}{4}$ af Staden blev lagt i Aske, i Aaret 1622 var det en 2-Dages Stormflod, der bragte Ødelæggelser over den, og i 1644 og 1658 huserede Svenskerne slemt.

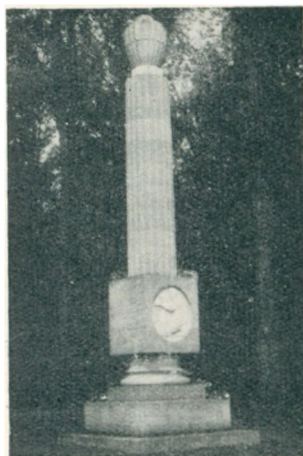

Thisted Administrationsbygning, Nytorv.

Thisted Kirke.

Under alt dette var Indbyggerstallet i stadig Nedgang, og i Aaret 1652 havde Thisted kun ca. 1000 Indbyggere, et Tal der i Løbet af det efterfølgende Aarhundrede yderligere sank til ca. 815.

Det var først ved Anlægget af *I. P. Jacobsens Mindesøjle.*

Havnen i 1840, at Byens Opdrift ret begyndte at gøre sig gældende. De forbedrede Besejlingsforhold i Limfjorden og Anlægget af Statsbanestrækningen Thisted—Oddesund i 1882 og Privatbanestrækningen Thisted—Fjerritslev i 1904 bidrog i høj Grad til yderligere at skabe Vækstbetingelser.

Havnen har i det 20. Aarhundrede været Genstand for adskillige Uddybninger, Ombygninger og Udvidelser og har derved dannet Basis for en forøget og ret omfattende Handel, der nu beskæftiger ca. 1000 af Ind-

Kapsejlad ved Thisted.

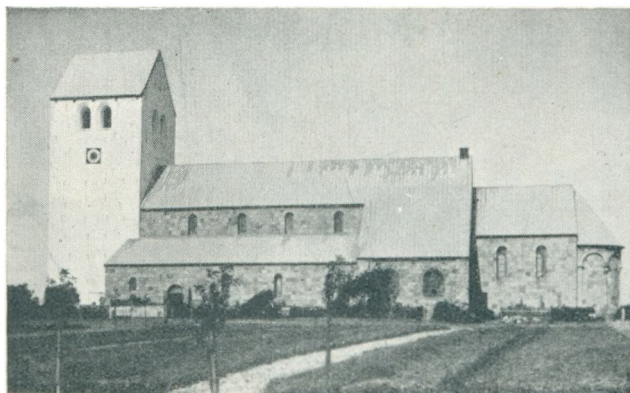
Biblioteket, opført 1937—38 (Arkitekt Foged).

byggerne, medens ca. 1500 er beskæftiget ved de andre Hovederhverv Haandværk og Industri.

Byen, der i sine krogede maleriske Smaastræder rummer en Del grundmurede Huse i ren Empire, har nu et Indbyggertal paa 8.867 — Forstæ-

Bibliotekets Udlaanssal.

Vestervig Kirke.

Byen ligger paa en Bakkeskraaning et smukt Anlæg, Christiansgave, med en Række Kongebuster og en smuk Mindestøtte for Digteren I. P. Jacobsen, der ligesom Højskolemanden Chresten Kold er født i Thisted.

Af de mest kendte Virksomheder i Thisted kan blandt andet nævnes: Thisted Andelsmejeri, Thisted AndelsSvineslagteri, Thisted Bryghus og Mine-

Klitmøller.

ralvandsfabrik, Thisted Dampmølle Akts., Thisted Kafferisteri Akts., Thisted Cementvarefabrik, Thisted Jernhandel, Thisted Lervarefabrik, Thisted Mejerimaskinfabrik, Thisted Ægexport Akts., Thisted Uldspinderi og Farveri Akts., Thisted Skibsbyggeri, Thisted Savværk, H. Sørensens Kulhandel Akts. og Albert S. Bornerup Akts. — — —

Oddesundbroen.

Nykøbing Mors.

Paa Morsø Sønder Herreds Østside, i den lille Bugt, som Livø Bredning afsætter mellem Ørodde og Revshammer, ligger Købstaden Nykøbing Mors smukt og venligt paa et ret fladt Terræn, der ved Højvande ligger udsat for Oversvømmelser, hvorfor man til Beskyttelse har anlagt Diger.

Paa den Holm, hvor Byens centrale Del nu ligger, laa oprindeligt to uanselige Landsbyer, Vettels og Venner, der som fælles Sognekirke havde den i Aar 1200 opførte Sct. Klemens Kirke, der senere overgik som Sognekirke til Nykøbing Mors, der menes at være opstaaet i Slutningen af det 13. Aarhundrede under Betegnelsen Kongens „Købstad“.

Af Dokumenter fra 1423 synes det at fremgaa, at Kongen og Dueholm Kloster, der blev oprettet i Slutningen af det 14. Aarhundrede, ejede det meste af Byen, hvilket vil sige, at Indbyggerne var vornede. Det er uden Tvivl, at det gamle Kloster har betydet en hel Del for Nykøbing Mors' Opkomst.

Foruden Klosteret fandtes i Middelalderen et Helligaandskapel, et

*N. Chr. Haurum,
Borgmester.*

Raadhuset, Nykøbing Mors.

Præstegilde og et Sct. Gertruds Hus. Byens heldige Beliggenhed gav den gode Betingelser for saavel Handel som Skibsfart, ligesom den indtil ca. 1600 havde et rigt Sildefiskeri.

Trods alle disse nævnte gode Betingelser vedblev den dog langt op i den nyere Tid at være en forholdsvis lille By. I 1672 havde den kun 343 Indbyggere, et Tal, der i 1769 kun var vokset til 547. Aarsagerne hertil var forskellige. I 1560 brændte saa godt som hele Byen, 1603 gik en Trediedel af den op i Luer, 1628 og 1690 hjemsøgte den paany af store Brande, og i 1715 og 1748 lagdes store Partier af de centrale Bydele i Aske. Hertil kom det 17. Aarhundredes Krige med gentagne Indkvarteringer og Brandskatninger.

Selvom en Bedring sporedes i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, da Korneksperten til Norge var i Opgang, og selvom Havnens Anlæggelse i 1788 og Aggertangens Gennembrud i 1835 betød et stort Plus for Skibsfarten, var det dog først ved Anlægget af Løgstør Kanalen, at Sejladsen kom til fuld Udfoldelse.

Havnen havde imidlertid været Genstand for talrige Udvidelser og Uddybninger, og dette i Forbindelse med Statsbaneanlægget Skive—Glyngø (1884) og Dampskibsforbindelsen til Nykøbing Mors (1889) satte for Alvor Gang i Udviklingen.

Byen er i Dag en baade betydelig og driftig Industri- og Handelsby, der har et Indbyggertal paa 8.217. Blandt Stadens Seværdigheder kan fremhæves Museet og Østersdepoterne.

Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Jernstøberiet N. A. Christensen & Co. Akts., Limfjordsøsters-Kompagniet, Morsø Andelsslagteri, Morsø Frøkontor Akts., Morsø Margarinefabrik, Morsø Støbegods, Morsø Teglværker Akts., Morsø Textilfabrik, Nykøbing nye Tømmerhandel Akts., Nykøbing offentlige Slagtehus og Sallingsund Færgefart Akts. —

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

Haderslev Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET • KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Haderslev Domkirke.

HADERSLEV AMT.

Af Sønderjyllands fire Amter er Haderslev Amt det største. Det grænser mod Øst til Lille Bælt, mod Nord til Vejle og Ribe Amter (for det sidste Amts Vedkommende hovedsageligt med Kongeaaen som Skel), mod Vest til Ribe og Tønder Amter og mod Syd til Aabenraa Amt.

Øerne Aarø (med Aarø Kalv) og Lindholm i Lille Bælt samt Kalø i Genser Bugt hører med til Amtet, der dækker et Areal paa 1.369 km² og har et Befolkningstal paa 63.317.

Det omfatter Købstæderne Haderslev og Flækken Christiansfeld samt følgende Herreder: Haderslev, S. Tyrstrup, Gram, Frøs og N. Rangstrup. Terrænet er i den østlige Del af Amtet hovedsageligt et jævnt bølgeføremet Bundmoræneland, hvis Affald ud mod Lillebælt kan karakteriseres som Klintekyst. Den vestlige Del af Amtet er opfyldt af en Række Bakkesøer med tildels ret stejlt Fald ned mod de omgivende Aaflader. De højeste Punkter er her — fra Nord til Syd — Kongsbjerg (68 m), Rangtang (81 m), Fjellumhøj (79 m) og Stenskovbjerg (82 m).

Haderslev Fjord, der skærer sig dybt ind i Haderslev Herred, er ved et kort Løb forbundet med Søen Haderslev Dam, der strækker sig til Gram Herreds Østgrænse. Af andre Søer kan nævnes: Slivsø og den lavvandede Bankel Sø, begge i Haderslev Herred, Midtsø og Nedresø i Gram Herred.

*Chr. L. Lundbye,
Stiftamtmd., K²., DM., p. p.*

De betydeligste af Vandløbene er Aller Aa, der løber ud i Hejlsminde Nor, Hjortvad Aa, Gram Aa og Gels Aa.

Der findes en Del Skov i Amtet, navnlig i den østlige Del.

Af Fortidsminder fra den ældre Stenalder findes kun faa og kun i Amtets østlige Egne, hvorimod Bebyggelsen i den yngre Stenalder har været ret udbredt og har efterladt sig Minder, saavel i Stengrave som i Gravhøje, hvoraf man kender cirka 2.000, af hvilke dog en stor Del maa formodes at tilhøre Bronzealderen.

Den anseligste Højsamling findes i Egnene omkring Vedsted, der synes at have været et vigtigt Midtpunkt, fra hvilke Højrækker udgaar i forskellige Retninger.

Saavel fra Stenalderen som fra Bronze- og Jernalderen er der gjort talrige Oldsagfund af Redskaber og Smykker af Sten, Bronze, Jern og Guld, alt vidnende om en relativ høj Kultur.

I Skrydstrup Sogn i Gram Herred er i 1935 gjort et epokegørende, velbevaret Fund fra Bronzealderen, den saakaldte Skrydstruppige, der nu findes udstillet paa Nationalmuseet.

Amtets ældste Kirker er, med Undtagelse af Fraadstenskirken i Starup, fortrinsvist opført af Kvadersten. Som en værdig og statelig Repræsentant for den helstøbte gotiske Arkitektur fremtræder Kirken i Øsby.

De verdslige Minder fra Middelalderen omfatter fornemmeligt en Del Voldsteder, mens de fleste Herregaarde er forsvundet. — — —

Haderslev.

I Haderslev Herred, ca. 12 km fra Kysten og ca. 25 km Syd for Kolding, ligger Købstaden Haderslev i et Dalstrøg, smukt grupperet om det inderste af Haderslev Fjord og den østlige Ende af Indsøen Haderslev Dam, der ved den smalle Møllestrøm staar i Forbindelse med Fjorden.

Dalstrøget er imod Nord og Syd indesluttet af langstrakte Bakker, medens det mod Vest gaar over i et Engdrag, omgivet af Skove. Byen synes at være opstaaet omkring Midten af det 12. Aarhundrede, fra hvilken Tid i hvert Fald Gammel-Haderslev, den nordvestlige Del af Byen, var kendt som den op-

*A. Thulstrup,
Borgmester.*

rindelige Bondeby, der saa har udviklet sig mod Sydøst med købstadsagtigt Præg og under Navn af Ny-Haderslev.

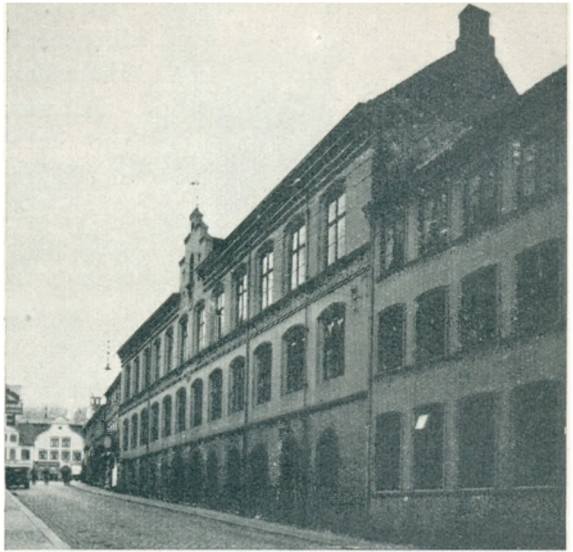
I 1247 blev den under Borgerkrigen mellem Abel og Erik Plovpenning afbrændt af denne, i 1271 blev den indtaget af Erik Klipping, og i 1292 fik den Stadsret.

Haderslev var allerede paa denne Tid ret anseelig, baade af Størrelse og i Betydning. Den havde et stort og rigt Opland, et Sortebrøderkloster havde eksisteret siden Begyndelsen af det 12. Aarhundrede, til

Frue Kirke var knyttet et Domkapitel, og foruden en Sct. Jørgens Gaard og et Sct. Gertruds Hospital fandtes ikke mindre end otte Gilder.

Øst for Byen laa Slottet Haderslevhus, der nævnes første Gang i 1326, og hvis Historie for en stor Del falder sammen med Haderslevs egen.

I 1448 udstedte Christian I herfra sin Haandfæstning, Frederik II fødtes her i 1534, og Hertug Hans lod det gamle og meget forfaldne Slot nedbryde og lagde i Aaret 1557 Grunden til et nyt, der fik Navnet

Haderslev Raadhus.

Haderslev Katedralskole med Harmonien i Baggrunden til venstre.

P. Hjort Lorenzens Familiegrav.

Hansborg og fuldførtes i 1585 af Frederik II, der paany lod det kalde Haderslevhus.

Christian IV opholdt sig ofte paa Slottet, hvor hans Søn, Frederik III, fødtes i 1609.

Under Trediveaarskrigen led det en Del, og i 1644 blev dets Skæbne beseglet, da det under Torstensonsfejden gik op i Luer. Det tilbageblevne Murværk blev efterhaanden nedbrudt og Materialet benyttet til andre Bygningers Opførelse, og allerede i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var de fleste synlige Rester af det forhen smukke og begivenhedsrige Slot forsvundet.

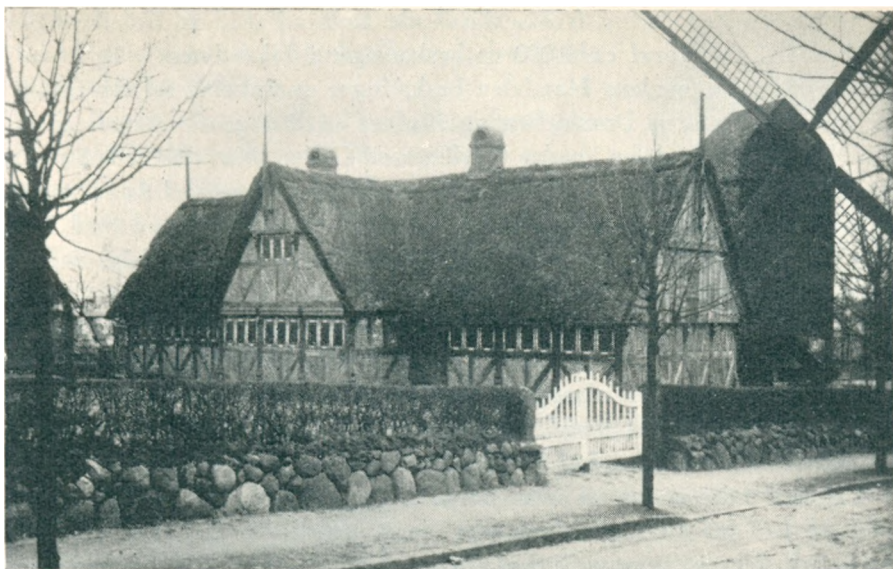
Som Følge af det 17. Aarhundredes Krige og Slottets Brand ophørte

Byens Velstandsperiode. Havnen var begyndt at tilsande, Handel og Skibsfart sygnede hen og voldsomme Brande (1627 og 1759) samt Pest hjemsøgte den, og Fattigdommen blev efterhaanden saa stor, at baade offentlig og privat Hjælp maatte træde til.

Først et Stykke ind i det 19. Aarhundrede begyndte Byen at komme lidt til Kræfter. Efter en grundig Opmudring af Fjorden og Havnen kom

Mindesten paa Damhalvøen over faldne Danske i Verdenskrigen.

Haderslev Frilandsmuseum.

Sejladsen paany i Gang, Industrien fik Indpas, og Indbyggertallet, der i Aaret 1803 var 3.635, var i Krigsaaret 1864 vokset til 8.279. Herefter stod Byen, der mistede en Del af sit Opland, i Stampe. Industrien gik nærmest tilbage, og først i Midten af 90'erne begyndte Fremgangen paany, navnlig for Handel og Haandværks Vedkommende. Medvirkende til Opgangen var de gentagne Uddybninger af Havn og Fjord og de mange Baneanlæg, der bragte Byen i nøjere Kontakt med Oplandet. Haderslev er

Skrydstruppen.

i Dag en solid og driftig fremadskridende Købstad med et Befolkningstal paa 16.217, hvoraf ca. 2.000 er beskæftiget i Haandværks- og Industrivirksomheder, medens Handelen beskæftiger over 1.600. Af Seværdigheder findes foruden Domkirken og Museet en Del gamle Renaissancehuse, hvoraf Størstedelen vender Gavlen mod Gaden. Navnligt i Slotsgade finder man flere smukke Gaardinteriører. Vest for Byen ved Landevejen til Ribe ligger en 3 ha stor Banke, Bøghoved, et Udflugtssted med Restaurant og Skydebane, og paa Damhalvøen findes et Lystanlæg, anlagt 1922—23, udenom Klosterkirkegaarden.

Af kendte Virksomheder kan, foruden nedenomtalte, nævnes: Aga A/S, M. C. Brincken A/S, Bryggeriet Fuglsang, Fredsteds Kafferisteri, Sophus Fuglsangs Maltfabrik, Haderslev Kul- & Koks Kompagni, Haderslev Slotsvandmølle, Hansborg A/S og J. D. Koopmann's Svineslagteri A/S. — — —

Haderslev Andelsmejeri, Storegade 89, Haderslev, blev grundlagt i 1889 og begyndte under ret smaa Forhold. Fra 1908 til 1916 blev Mejeriet ledet af J. Chr. Petersen, hvorefter den nuværende Bestyrer, Mejeribestyrer E. Jepsen, overtog Virksomheden, og under hans dygtige Ledelse er Mejeriet stadigt vokset og blevet udvidet. I 1919 blev der saaledes foretaget en større Ombygning og Modernisering, og Mejeriet er nu i alle Retninger fuldt ud tidssvarende indrettet.

Haderslev Andelsmejeri, der har 55 Leverandører, distribuerer dagligt til Forbrugerne Firmaets Produkter, herunder ogsaa Flødeis, fra 2 store Vogne. Der beskæftiges ca. 10 Mand, og Mejeriet har 8 Udsalg og flere Vogne i Haderslev. — Formand for Bestyrelsen er Erik Poulsen. — — —

Haderslev Bymejeri, Bygnaf, Haderslev, blev grundlagt i 1914 som Tørmelsfabrik, og i 1934 blev det rigtigt Mejeri.

I 1936 overtog den nuværende Indehaver, Chr. Christiansen, Mejeriet. Haderslev Bymejeri, der beskæftiger fem Mennesker, har fem Udsalg og seks Mælkeforhandlere, og det bliver forsynet af 8 Leverandører. — — —

Christiansfeld.

Midt i Tyrstrup Herred, ved Hovedlandevejen fra Haderslev til Kolding, ca. 12 km Nord for Haderslev og ca. 15 km Syd for Kolding, ligger Flækken og Brødremenighedsbyen Christiansfeld ved Taps Aa i et smukt bakket Terræn. Byen er grundlagt af Trossamfundet Herrnhuterne i 1773. I de efterfølgende Aar opførtes de tre saakaldte Korhuse: Brødrehuset (1774), Søstrehuset (1776) og Enkehuset (1779), hvoraf de to førstnævnte er udvidet adskillige Gange. Ved den af Christian VII i 1771 givne Koncession havde Herrnhuterne opnaaet betydelige Privilegier, hvilket i Forbindelse med en udpræget Flid, Orden og Nøjsomhed bevirkede, at Kolonien, der efterhaanden havde oparbejdet en mængdet

Industri og var kendt viden om for sit Øl og sine Kager, blev en farlig Konkurrent for baade Haderslev og Kolding.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var Menighedstallet vokset til 756, og Byen naaede dermed sin rigeste Udvikling. Derefter gik det jævnt nedad Bakke, saavel med Befolkningstallet som med Industrien, og da Grænsereguleringen efter Krigen i 1864 berøvede den en stor Del af dens Opland, sygnede den end nu mere hen. At den i det 19. Aarhundrede har haft en vis Indflydelse paa det religiøse Omraade er ganske afgjort. — Nu er Christiansfeld en By med et Befolkningstal paa 740, hvoraf ca. 170 er beskæftiget med Haandværk og Industri og ca. 100 ved Handel.

N. H. Kjær,
Borgmester.

Christiansfeld Raadhus.

Af Seværdigheder kan nævnes Museet og Kirkegaarden „Gudsageren“, der gør et ejendommeligt Indtryk med sine lige store og ensartede Gravsten, der i lange regelmæssige Rækker er anbragt paa den bare Jord mellem snorlige Lindetræs-Alléer. Sydvest for Byen ligger Skoven Smedeholm med et lille Anlæg, Christinero, forsynet med Springvand og Lysthuse. — — —

Karen Hansen, født Poulsen d. 4/7 1888 paa Kamtrup Mark, er Datter af Gorm L. Poulsen, der var Gaardejer og hørte til en gammel dansksindet Familie. Under Verdenskrigen indlagde Karen Poulsen sig stor Fortjeneste ved sit uegennyttige Arbejde med at være de dansksindede Sønderjyder behjælpelig med at rejse til Danmark. Til sidst blev hun selv nødsaget til at rejse.

I 1938 modtog Fru Karen Hansen en smuk Adresse, underskrevet af et Par Hundrede danske Kvinder og Mænd.

I Adressen staar blandt andet: „De hjalp Landsmænd, Landsmænd takker Dem“. — — —

Fru Karen Hemming Hansen,
f. Poulsen

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

Aabenraa Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET • KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Udsigt over Aabenraa.

AABENRAA AMT.

Aabenraa Amtsradsreds, en Del af Aabenraa-Sønderborg Amt, er Sønderjyllands sydligste og dækker et Areal paa 785 km² og har et Befolkningstal paa 41.388.

Til Amtet hører den lille Ø, Barsø, der ligger i Lille Bælt ud for Genners Fjord. Det grænser mod Nord til Haderslev Amt, mod Vest til Tønder Amt og mod Syd til Landegrænsen og Flensborg Fjord. Østgrænsen er — fra Nord til Syd — Genners Fjord, Lille Bælt, Aabenraa Fjord, Als Fjord og Sønderborg Amt paa Strækningen mellem Als Fjord og Nybøl Nor.

Amtet omfatter Købstaden Aabenraa og følgende Herreder: S. Rangstrup, Rise og Lundtoft-Vis. Terrænet er meget uensartet. Østligst findes Bundmorænelandet, der navnlig for Løjt og Feldsted Sognes Vedkommende er stærkt kuperet. Af Højdepunkter i dette Terræn kan fra Nord til Syd nævnes Knivsbjærg (97 m), der er omgivet af Endemorænevolde og er det højeste Punkt i Amtet, Trindbjærg (92 m), Blaaahøj (80 m), Arnbjærg (86 m), Tastebjærg (74 m), Bygbjærg (75 m) og Tornhøj (73 m). Vest for dette kuperede Omraade, der navnlig omkring Aabenraa og Graasten er ret skovrigt, træffer man et meget sammensat Terræn, hvor Bakkeøer veksler med Enge, Kær og Moser, hist og her — især mod Syd — afbrudt af Plantager og Hedestrækninger. I Lundtoft-Vis Herred ligger

Kr. Refslund Thomsen,
Amtmand. R. DM.

Hostrup Sø og Søgaard Sø. Alle Vandløbene mod Øst er kun korte, ubetydelige Bække. Mod Vest løber — fra Nord til Syd — Surbækken, Rødaa (med dens Tilløb), Bjerndrup Aa og Gejl Aa.

Mens den ældre Stenalder's Vidnesbyrd om Beboelse er meget sparsomme, kan den yngre Stenalder opvise henved 80 Stenaldergrave, hvoraf de fleste er Rund- og Langdysser og hovedsageligt forekommer i Kystegnene.

Gravhøjene, der er paavist i et Antal af cirka 1.000, stammer fra saavel Stenalderens Slutning som fra Bronzealderen. Deres Beliggenhed viser, at Bebyggelsen har bredt sig over næsten hele Amtet, men Højene findes fortrinsvis i et østligt Kystbælte og i en Stribe, der ligger tæt op til den gamle Oksevej, samt i Terrænet Vest for denne Højstribе. Fra Jernalderen findes som Helhed — bortset fra en Del Urnegrave — kun meget faa andre interessante Fund.

Hvad de kirkelige Mindesmærker angaar, bemærker man, at her i Amtets Midte mødes den nørrejydske Kvaderstensarkitektur med den Syd fra kommende Kirkebygningsstil, der særpræges ved det fritstaaende Klokketaarn af Træ.

Amtet har saa godt som ingen verdslige Mindesmærker bevaret fra ældre Tid; bl. a. har jo Graasten Slot ved Ombygning helt skiftet Karakter. — — —

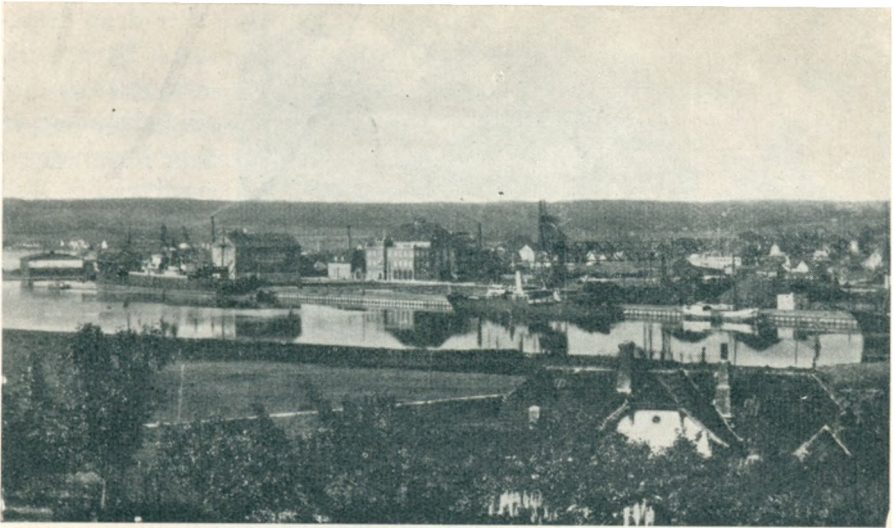
Aabenraa.

I Rise Herred, ved en lille Vig, i det nordvestlige Hjørne af den 10 km lange og 3,5 km brede Aabenraa Fjord, ligger den venlige Købstad Aabenraa meget smukt paa et kuperet Terræn, omgivet af skovklædte Bakker.

Byen, der er opstaaet som et Fiskerleje, nævnes allerede i det 12. Aarhundrede, da den blev afbrændt af

Aabenraa Raadhus.

Aabenraa — Nye Havn.

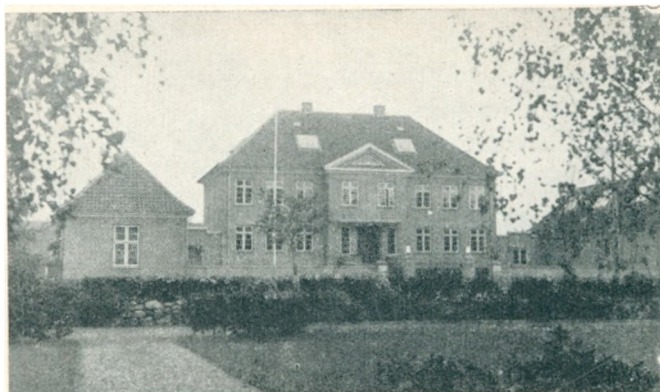
Venderne. Dens første Købstadprivilegier er sandsynligvis blevet udstedt af Valdemar Sejr.

En Borg, „Aabenraahus“, opført af Valdemar den Store blev i 1247 tillige med Byen ødelagt under Fejden mellem Erik Plovpenning og Abel. Den blev dog opført paany og var i Dronning Margrethes Besiddelse indtil 1411, da hun efter et Forlig med Holstenerne lod den nedrive og begyndte Opførelsen af Brundlund Slot.

Sct. Nicolai Kirke, der oprindeligt laa udenfor Byen, er fra den senere romanske Tid, men dels Brande, dels talrige Istandsættelser, har forvan-

Højspændingsværket i Aabenraa.

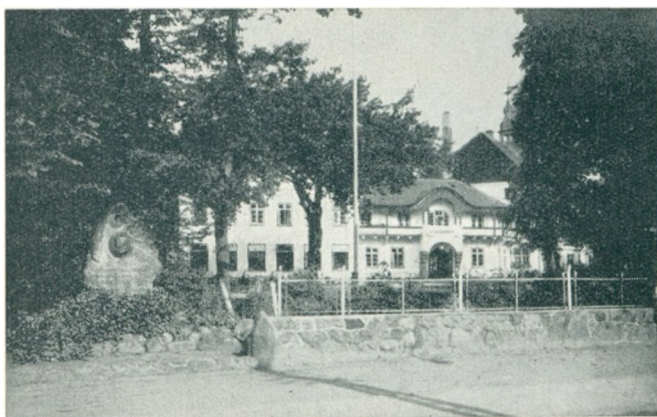
Museet i Aabenraa.

Det 17. Aarhundredes Krige har i Forening med ødelæggende Brande og Pest gjort Aabenraa megen Skade.

I 1576 brændte saaledes hele den sydlige Bydel, og i 1610 omtrent hele Staden.

I 1629 blev den hærget af baade Brand og Pest, og i sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede gik — ikke

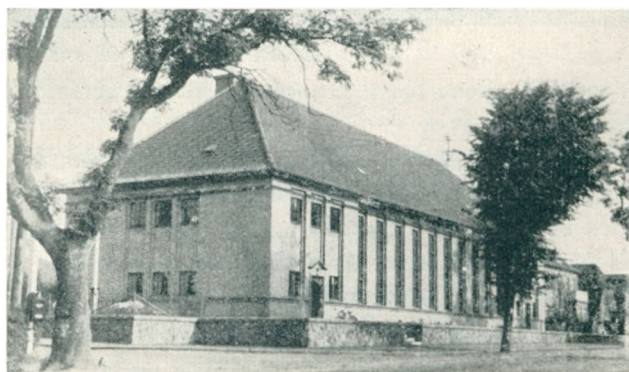
mindre end fire Gange — hele Gader op i Luer. Med sit lille Opland og i Kraft af sin Beliggenhed var Byen nærmest henvist til at ernære sig

Folkhjemmet i Aabenraa.

sket dens Ydre.

I Byen fandtes ogsaa et Andreaskapel og en Sct. Jørgensgaard med et Sct. Jørgenskapel, og af Gilder kan nævnes et Sct. Knuds og et Sct. Nicolais Gilde samt et Sct. Nicolai Lægbroderskab.

Arkivet i Aabenraa.

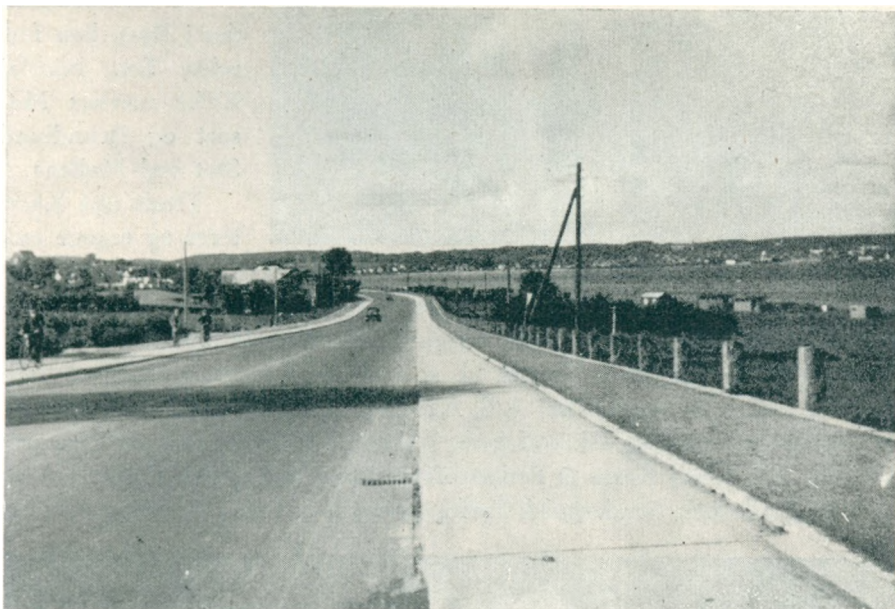
ved Fiskeri og Skibsfart, og begge Dele havde i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede naaet en god Udvikling, der imidlertid forløb ophørte i 1750, da Sverige og England forbød Udførsel ved fremmede Skibe.

Ogsaa Skibs-

byggeriet havde en Blomstringsperiode, der begyndte i sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede og vedvarede til 1870'erne, da Jernskibene fortrængte Træskibene, og Aabenraa iøvrigt ikke kunde staa sig i Konkurrencen med Flensborgs Skibsværfter.

Fra 1824 havde Skibsfarten igen faaet Vind i Sejlene, og de berømte Aabenraa-Skipperne, der tidligere havde holdt sig til de nordeuropæiske Farvande, gik nu paa Langfart til saa fjerne Egne som Kina og Ostindien.

Med Sejlskibenes Forsvinden sygnede Skibsfarten igen hen, og selvom

Kystvejen Syd for Aabenraa, Hovedvej 10.

der opstod Dampskibs-Rederier, havde Sejladsen ikke nær Fortidens Omfang.

Efter Krigen i 1864 stod Aabenraa som de fleste andre sønderjydske Byer i Stampe, selvom Industrien saa smaat havde begyndt at faa Indpas, og det var først ved Aarhundredskiftet, at der igen begyndte at spores nogen Fremgang, en Fremgang, der efter Genforeningen har været i god Vækst.

Nordhavnen, der gentagne Gange er udvidet og uddybet, er anlagt i 1609, Sydhavnen omkring Aarhundredskiftet, og det nye Havneanlæg i Aaret 1925.

Fra Byen er der Statsbaneforbindelse med Rødekro Station paa den østjydske Længdebane, og over en halv Snes Bilruter har nu overtaget Trafikken efter de nedlagte Amtsbaner. — I Aarene 1922—24 anlagdes Sønderjyllands Højspændingsværk. — Aabenraa er nu en Købstad med et

Brundlund Slot.

har en Del af Gaderne bevaret Præget fra det 18. Aarhundrede, da de maleriske og pyntelige Gavlhuse var en fremherskende Del af Bybilledet.

Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Aabenraa Andels-Svine-slagteri, Aabenraa Kafferisteri A/S, Aabenraa Kul-Kompagni A/S, Aabenraa Mælkeforsyning og Iskremfabrik, Aabenraa Eksportstalde og Eksport-slagteri A/S, Ceres Korn- & Foderstofforretning A/S, Akts. Cimbria, Fredshøj Kalkværk, Sønderjydske Frøforsyning A/S, Prima Kulimport Skibs-

Folketal paa ialt 10.217, hvoraf cirka 1.500 er beskæftiget ved Haandværk og Industri, medens Handelen giver Beskæftigelse for cirka 1.200 Mennesker.

Af Seværdigheder i Byen kan foruden Sct. Nicolai Kirke nævnes Museet og Brundlund Slot ved Mølleaa.

Trods nye Kvartaler og mange moderne Nybygninger

Kirke i Løjt-Kirkeby.

fart A/S, Union Korn^s og Foderstofimport A/S, Sønderjyds Mejerifor^s
retning, Christiansen & Witt A/S Kulhandel, Brdr. Jensens Byggeforret^s
ning og Aabenraa Eddikefabrik. — — —

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

Sønderborg Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET • KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Sønderborg Slot.

SØNDERBORG AMT.

Sønderborg Amdsraadskreds, en Del af Aabenraa-Sønderborg Amt, be-
staar af Halvøen Sundeved og Øen Als og dækker et Areal paa 443 km²
med et Befolkningstal paa 41.117.

Det er omgivet af Vand paa alle Sider undtagen paa den ca. 10 km
lange Strækning, der mod Vest skiller det fra Aabenraa Amt, til Dels
langs Bovrup Bæk, der løber mod Nord til Als Fjord, og Fiskebæk, der
mod Syd falder ud i Nybøl Nor.

Sundeveds sydlige Del udgøres af Halvøen Broager, der, mellem Nybøl
Nor og Egersund mod Vest og Bugten Vemmingbund mod Øst, strækker
sig ned i Flensborg Fjords ydre Løb. Als Fjord og det smalle Allsund
skiller Sundeved fra Als, der mod Nord og Øst omgives af Lille Bælt og
mod Syd beskylles af Østersøen.

Als' nordlige og østlige Kystlinie er stærkt indskaaret af en Række
tildels afdæmmede Vige og Fjorde, der, fra Nord til Syd, hedder Stegs-
vig, Sandvig, Stevning Nor, Ketting Nor og Sebelev Nor, hvoraf de tre
sidste aabner sig ud mod Augustenborg Fjord, der fra Als Fjord skærer
sig dybt ind i sydøstlig Retning.

Sydligst afsætter Als en Halvø, Kegnæs, der kun ved en ganske smal
Tange er forbundet med Moderøen, Vest for hvilken Hørup Hav skiller

Kegnæs fra Als i hele Halvøens Udstrækning. — Amtet omfatter Købstaden Sønderborg, Flækkerne Nordborg og Augustenborg samt følgende Herreder: Nybøl, Als Nørre og Als Sønder.

Terrænet i Sundeved er hovedsageligt et jævnt, bølgeformet Bundmoræneland, i hvis Midte Dybbølbjerg — mod Øst — hæver sig til 68 Meters Højde. Udenom Vemmingbund strækker sig et Randmorænelandskab, og Vest for dette findes — nær Draget mellem de nordlige Sogne og Broagerland — Udsigtspunktet Smølvold (46 m), ret Nord for Broager By. I Dyntbakkerne, 1 km Øst for Dynt By, ligger Broagers højeste Punkt, Grattelund (57 m).

Ved Vemmingbund og Flensborg Fjord falder Landet af mod Vandet med Klinter paa indtil 25 Meters Højde. Paa Als er Nørre- og Sønder Herreder skilt fra hinanden ved en Sænkning tværs over Øen. Terrænet i Nørre Herred er ikke ret højtliggende, men uregelmæssigt, skiftende med Flader og stejle Bakker, hvoriblandt det højeste Punkt, Egebjerg (62 m), 1 km Syd for Svenstrup og Hagenbjerg Møllebakke (49 m) ved Landevejen 3 km Sydøst for Nordborg.

I Sønder Herred (det største) er Terrænet i den nordøstlige Del højtliggende og meget kuperet, og her findes Øens højeste Punkt Høgebjerg (81 m) i Asserballe Sogn.

Mens Højdelandet fortsætter i en Højderyg mod Sydvest gennem Hørup Sogn og tildels Ulkebøl Sogn, hvor Engelshøj — Nord for Sønderborg — hæver sig til 44 m, sænker Landet sig jævnt mod Syd. Langs Kysterne findes ofte Klinter af ret betydelig Højde.

Af Søer findes der ingen i Sundeved, hvorimod der paa Als — fra Nord til Syd — kan nævnes: Nordborg Sø, Mjang Sø og Hartsø (paa Halvøen Kegnæs). Amtets Vandløb er kun faa og ubetydelige. Mens Lysabild og Kegnæs er skovløse, findes der — foruden Statsskovene „Sønderskoven“ (Vest for Sønderborg) og „Nørreskoven“ (paa Als' nordøstlige Kyst) en Del velholdte Smaaskove spredt over hele den øvr. Del af Amtet.

De fleste jordfaste Oldtidsmindesmærker findes i Skovene, hvor man har stedfæstet op imod 1.000 Gravhøje, dels fra den senere Stenalder og dels fra Bronzealderen. Desuden findes et Par Hundrede mere eller mindre godt bevarede Stengrave (navnlige Langdysser) samt to større Bopladsfund og talrige Enkeltfund.

Fra Jernalderen findes mærkeligt nok ingen jordfaste Mindesmærker, hvorimod der fra denne Tid er gjort interessante Fund af Baade og Krigsgerudstyr (i Hjortespringkobbelen Mose), og fra Vikingetiden har man gjort et rigt Gravfund ved Ketting. Af kirkelige Mindesmærker fra Middelalderen er ca. Trediedelen Teglstenskirker, hvoriblandt Broager Kirke med det smukke Tvillingspir bærer Prisen. Resten af Kirkerne er romanske Kampestensbygninger. De verdslige Mindesmærker er repræsenteret ved Slottene i Sønderborg, Augustenborg og Nordborg. — — —

Sønderborg.

Paa begge Sider af det sydlige Indløb til Alssund, der forbinder Sønderborg Bugt med Als Fjord, ligger Købstaden Sønderborg overordentligt smukt paa et bakket Terræn, der skraaner temmeligt stejlt ned mod Sundet.

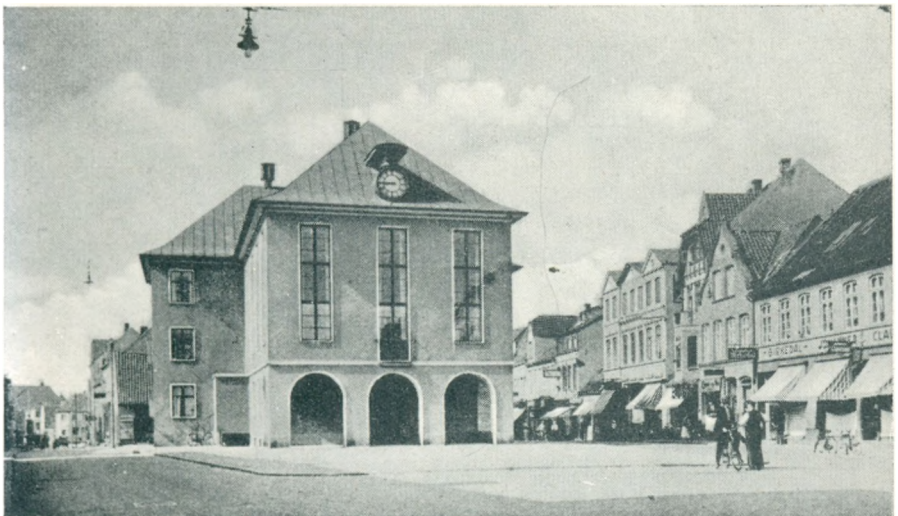
Den største Del af Byen ligger paa Als og er forbundet med Sundeved-Siden ved den ca. 230 m lange Alssundbro, „Kong Christian X's Bro“.

Sønderborg har Navn efter Slottet, omkring hvilket Byen har udviklet sig. Slottet, der nævnes første Gang i det 13. Aarhundrede, er antageligt blevet bygget som Værn mod Venderne og var snart i Kongernes snart i Hertugernes Besiddelse. I Aaret 1340 holdt Valdemar Atterdag Bryllup her med Hertug Valdemar V's Søster, Helvig. Den mest kendte Periode i Slottets Historie er Christian II's Fangenskab fra 1532—49. To Gange under Svenskekrigen blev det besat, og i 1667, da Hertug Christian Adolf gik Konkurs, indtog Frederik III Slottet under Kronen og stillede det til Disposition for de kongelige Amtmænd.

I 1764 kom det i den augustenborgske Hertugslægts Besiddelse, indtil det i 1848 blev beslagnat af den danske Regering, der under Trearskrigen anvendte det som Lazaret og Kaserne, i hvilken sidste Egenskab

*H. Nielsen,
Borgmester.*

Sønderborg Raadhus.

Gl. Bindingsværkshus.

Skibsfarten (ved Storme og Kapringer) gjorde Byen helt forarmet, og først efter Ophøret af den store nordiske Krig synes der at spores nogen Fremgang, en Fremgang, der i Løbet af Aarhundredet resulterede i Handelsflaadens Vækst til 67 Skibe, et Tal, der indtil Krigens Udbrud i Aaret

det ogsaa blev benyttet af den prøjsiske Stat efter Krigen i 1864, selv om det paany senere kom i den augustenborgske Slægts Eje. I 1921 købte den danske Stat Slottet, der nu hovedsageligt er indrettet som Museum.

Sønderborgs Købstadrettigheder omtales første Gang i 1461. Byens fornemste Erhverv var Skibsfart, Fiskeri og en ikke ringe Handel med Korn og andre gode Produkter fra Als' og Sundeveds givtige Jorder.

Under Hertug Hans den Yngres haarde Regime i Slutningen af det 16. og i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede havde Byen en streng Tid, ligesom det 17. Aarhundredes Krige og andre Ulykker ramte den tungt. Store Indkvarteringer, Brande og gentagne voldsomme Tab for

Slotsgaarden.

Havnbjerg Kirke.

1807 voksede til 136. Heraf mistedes i de syv Krigsaar ca. 50 Skibe, men næppe var Krigen forbi, før Skibsbyggeriet, der saa smaat var begyndt i Slutningen af det forrige Aarhundrede, tog Fart og undergik en rig Blomstring, indtil Jernskibene omkring 1870'erne begyndte at fortrænge Træskibene. Aarene efter Trearskrigen og indtil Krigen 1864 var for Sønderborg en i alle Henseender økonomisk Opgangstid, hvilket for en stor Del skyldtes Skibsfarten og Skibsbyggeriet, i hvis Køl vand

Egen Kirke.

Haandværk og Industri og anden Slags Virksomhed blomstrede op. Efter Krigen, i hvilken en Fjerdedel af Byen ødelagdes ved Bombardement,

Dybbøl Mølle.

fulgte en Stagnation, der ogsaa skyldtes manglende Kapital, og den Omstændighed, at Dampskibene mere og mere overflødiggjorde Sejskibene, og det var først ved Aarhundredskiftet, at en ny Opgangstid satte ind.

Amtsbanen paa Als blev aabnet i 1898, og Statsbanen til Tinglev i 1901. En stor tysk Marineskole blev bygget i Aarene fra 1904—07, og Militærret prægede i det hele taget i høj Grad Byen.

Efter Genforeningen kom der paany Fremgang for Skibsfarten, en storlaaet Udbygning af Havnen fandt Sted, og allerede i 1924 havde Sønderborg ca. 50 hjemmehørende større Fartøjer, deraf 8 Dampskibe.

Store nye Bydele skød op i Byens Udkanter, navnligt mod Nord og mod Øst, hvor den 1,3 km lange Kongevej med sin smukke Kastanjeallé gør et broget Indtryk ved sin blandede Bebyggelse med offentlige Bygninger og store og smaa Villaer i højst forskellige Stilarter, præget af saavel „Norden“ som „Syden“.

Nu er Sønderborg en frisk driftig Købstad, der iberegnet Forstæderne Augustenborgvej og Dybbølmark — har et Befolkningstal paa 13.117, hvoraf over 2.000 er beskæftiget ved Haandværk og Industri, mens Handelsvirksomhed sysselsætter ca. 1.300.

Af Seværdigheder maa nævnes: Slottet, Allsundbroen, Dybbølbjerg, Dybbøl Mølle og alle de smukke Mindesmærker over de faldne i Krigene samt de Dele af Byen, der har bevaret det gammeldags hyggelige Præg.

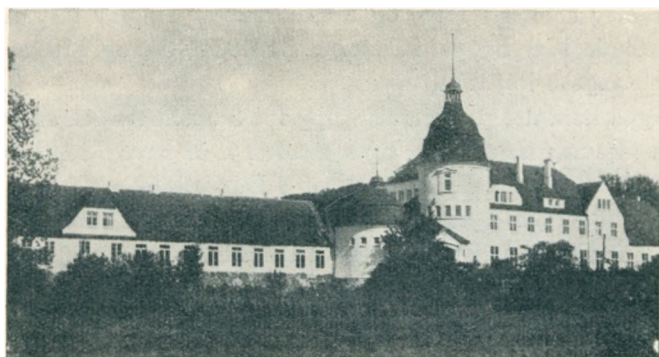
Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Alsisk Frøavl Andelselskab, Dybbøl Andelsmejeri I/S, Sønderborg Andelsmejeri, Brok & Co. A/S, Byggematerialer og Støbegods, Central-Møbellager, Dybbøl Møbelsnedkeri, De forenede Margarinefabrikker A/S, Gødnings-Kompagniet, Carl Høffner, Korn og Foderstoffer, Kornimporten for Als og Sundeved A/S, Kulhandel Aktieselskab, Hans Knudsen, Jern- og Staalforretning, Det Nordiske Kamgarsspinderi A/S, Sønderborg Andels-Svineslagteri, Sønderborg Cementstøberi, Sønderborg Jernforretning A/S, Sønderborg Trælasthandel A/S og Sønderborg Kul- og Koks-Import A/S. — —

Nordborg.

I Als Herreds nordøstlige Del omkring Nordborg Søes nordvestlige Ende ligger Flækken Nordborg, spredt paa Bakkeskraaningerne ned mod Søen. Paa en lille Ø i Søen laa et Slot, Als Slot, der menes at stamme fra Svend Grades Tid. Om dette Slot er Flækken, der oprindeligt kaldtes Købing, vokset op paa Fastlandet. I Middelalderen var Borgen stærkt befæstet og blev derfor ofte benyttet som Fængsel for Statsfanger, saaledes har det „huset“ Biskop Valdemar fra 1193—98 og den unge Erik Klipping, der blev taget til Fange efter Slaget paa Lohede 1261. Efter mange Omskiftelser, under

Alb. Petersen,
Borgmester.

Nordborg Slot.

og i Aaret 1665 lagde en Brand det meste af Slottet i Aske. I 1669 overtog Kongen Lenet, der i 1676 overdroges til Hertug August, der i 1678 paabegyndte Opførelsen af et nyt Slot, som i 1729 kom i Kronens Eje, hvorefter det anvendtes som Bolig for Amtmændene. I 1772 blev Godset, der imidlertid var kommet i Hertuginde Augusta af Glücksborgs Besiddelse, udparcelleret, og Slottet delvis nedbrudt. I 1910 købte Kommunen det til Brug for en Pige-Højskole, og endeligt i 1921 blev det af en privat Mand indrettet til Efterskole.

Nordborg Flække, der har faaet Navn efter Slottet, og hvis oprindelige Beboere for en Del var i Slottets Tjeneste, var mange Gange ude for en ublid Skæbne. Foruden flere Smaabrænde i 1588 og 1643 brændte i 1680 10 Bygninger og i 1792 Skolen og 90 Huse. I det 17. og 18. Aarhundrede rasede Pest og anden smitsom Sygdom. Mens Indbyggertallet i 1803 var 850, var det steget til 1304 i 1860, men sank under Fremmedherredømmet til ca. 1.000. Erhvervene var Haandværk, Handel, Landbrug og Skibsfart, der for den sidstes Vedkommende fandt Sted fra Havnen ved Dyvig, der ligger et Par km Sydvest for Nordborg og blev anlagt i 1852. Nu har Byen et Folketal paa ca. 1100, hvoraf ca. 100 er beskæftiget ved Haandværk og Industri og ca. 100 ved Handelsvirksomhed. — — —

Augustenborg.

I en frugtbar Egn, i Als Sønder Herred, paa den nordlige Side af den Vig (Noret), som Augustenborg Fjord afsætter inderst inde, ligger Flækken Augustenborg meget smukt paa et Terræn, der skraaner temmeligt brat ned mod Vandet.

Byen omgives mod Vest af Slottets Park og Skov. En Dæmning med Bro og Sluse deler Noret i to Dele, en østlig, der kaldes Lillehav, og en vestlig: Havnen. Flækken er opstaaet omkring Augustenborg Slot paa den Grund, hvor Landsbyen Stavnsbøl laa, indtil Hertug Ernst Günther i Slutningen af det 17. Aarhundrede lod den nedlægge og omkring Aar 1700

hvilke det snart var i Kongernes og snart i Hertugernes Besiddelse, blev det under Svenskekrigene besat og erobret, plyndret, forladt og gen-erobret, hvorunder det led overordentligt meget,

*P. Zimmermann,
Borgmester.*

opførte en Gaard, der blev opkaldt efter hans Hustru, Augusta af Glücksborg.

I 1852 blev Slottet overtaget af den danske Stat, der efter 1864 maatte overdrage det til den prøjsiske Stat, der

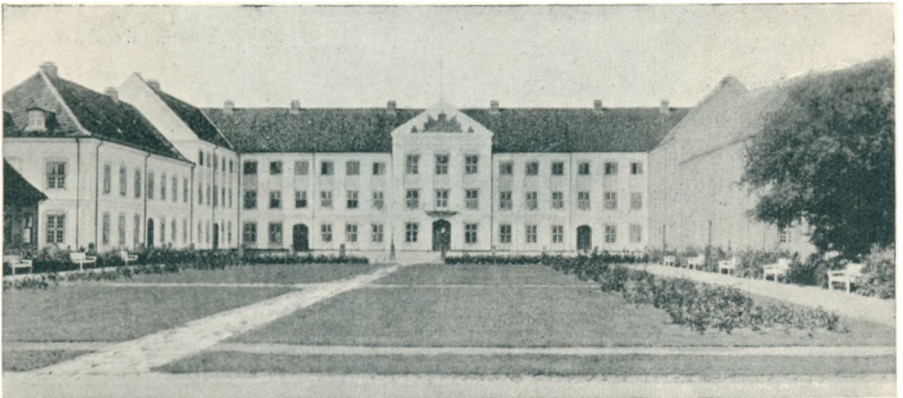

Augustenborg Slot.

indtil Aaret 1876 benyttede det til Kaserne, hvorefter det indtil 1920, da det igen kom i den danske Stats Eje, var indrettet til Kvindeseminarium. Det er nu taget i Brug til Sindssygehospital. Flækkens oprindelige Beboere var ifølge Sagens Natur for største Delen Folk, der var ansat i de forskellige Hertugers Tjeneste. I Aaret 1800 havde den ca. 400 Indbyggere, i 1864 ca. 600 og i 1921: 762, et Tal, der allerede i 1925 var vokset til ca. 1.000

Havnen skriver sig fra 1884 og er gentagne Gange blevet uddybet. Indbyggerantallet har nu passeret de 1.500, hvoraf ca. 100 er beskæftiget ved Haandværk og Industri, mens Handelen beskæftiger ca. 70.

Augustenborg Flække bærer i sit Udseende selvsagt et umiskendeligt Præg af at være vokset op i Slottets umiddelbare Nærhed, for en stor Del næret aandeligt og materielt af dettes Eksistens. —

Augustenborg Slot.

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD

under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

Tønder Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET • KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Schackenborg Slot.

TØNDER AMT.

I Sønderjyllands sydvestlige Hjørne ligger Tønder Amt, der dækker et Areal paa 1.310 km² med et Indbyggertal paa 39.217.

Til Amtet hører Øerne Rømø og den ganske lille Jordsand. Det grænser mod Nord til Ribe Amt, mod Vest til Vesterhavet, mod Syd til Rigsgrænsen (til Dels langs Skelbækken og Sønderaa) og mod Øst til Haderslev og Aabenraa Amter.

Amtet omfatter Købstaden Tønder og Flækkerne Løgumkloster og Højer, samt følgende Herreder: Hviding, Lø, Højer, Tønder og Slogs.

Terrænet er gennemgaaende lavt Sletteland, mod Øst isprængt en Del lavere Bakkeøer, der mod Vest gaar over i Hede eller Eng og Mose og derefter i Marsk og Geest; den sidste mellem Ballum og Højer. Største Delen af Terrænet ligger under 25 m; de højeste Punkter findes i den nordøstlige Del og er fra Nord til Syd følgende: Nørrehøj (48 m), Faarmandshøj (58 m), Højrup (53 m), Gassehøje (51 m), alle i Hviding Herred, Lovrup Egekrat (43 m) og Vongshøj (62 m) i Lø Herred.

Amtet er fattigt paa Søer, men til Gengæld gennemstrømmes det af et helt Net Vandløb, hvis talrige Forgreninger samler sig til ret betydelige Hovedvandløb, af hvilke her skal nævnes — fra Nord til Syd — Rejsby og Brøns Aa, der gennem Sluser i V. Vedsted-Søndernæs Diget

*Lensgreve O. D. Schack,
Amtmand, K^{2.}, DM., p. p.*

udtømmes i Vesterhavet, Brede Aa, der løber gennem Ballum Sluse, og Vidaaen (Danmarks trediestørste Vandløb), der gennem Højer Sluse og Højer Kanal løber i Havet.

Udover Lindet Skov, østpaa i Hviding Herred, og Draved Skov i Lø Herreds sydøstlige Hjørne, findes kun smaa spredte Rester af gammel Skov, mens Nyplantninger hist og her har begyndt at gøre sig gældende.

Fra saavel den ældre som fra den yngre Stenalder findes kun faa Stengrave og da kun allerøstligst i Amtet, mens derimod Fund af Oldsager fra den yngre Stenalder, dels i Gravhøje og dels paa flad Mark, tyder paa, at Bebyggelsen har været ret udbredt i hin fjerne Tid.

Af Gravhøje er der i Amtet paavist ca. 600, dels fra Stenalderens senere Tider og dels fra Bronzealderen; paa sine Steder naar deres Forekomst helt ud til Vestkysten, navnlig omkring Hjerpsted. I flere af Gravhøjene er der gjort ganske anselige Bronzealderfund.

Med Jernalderen har Bebyggelsen bredt sig vestpaa over hele Omraadet, hvorfra der er fremdraget talrige Boplads- og Gravfund, deriblandt de berømte Guldhorn fra Gallehus, Nord for Møgeltønder.

De kirkelige Mindesmærker falder — bortset fra en Del Granitstenskirker — i to Hovedgrupper: en nordlig og en sydlig.

For den nordlige Gruppe, der har været under Paavirkning fra Ribe Domkirke, er Kirkebygningerne i Brøns og Ballum værdige Repræsentanter.

Den sydlige Gruppe — langs Grænsen — bestaar af en Række Teglstenskirker.

Af verdslige Mindesmærker kan nævnes: Borgen Tønderhus, af hvilken kun Portbygningen (fra Renaissancetiden) er bevaret, og Herresædet Trøjborg, der nu henligger som Ruin. — — —

Tønder.

I Tønder Herred, 13 km fra Vesterhavet og 4 km Nord for Rigsgrænsen, i et meget lavt Terræn paa Vidaaens nordlige Bred, ligger Købstaden Tønder, næsten helt omsluttet af store Engdrag, der mod Vest gaar over i Marsken.

Byen gør et hyggeligt Indtryk med sine lave Huse, hvorfra mange vender de karnapprydede Gavle ud mod Gaden. Smukke Alléer og Anlæg omgiver Byen og forstærker Indtrykket af borgerlig Hygge og Fred.

Tønder er Sønderjyllands ældste Købstad, og dens Beliggenhed blev bestemt ved den ældgamle Færdselsvej, der overskred Vidaaen ved dens

Udløb i det nære Hav. Tidspunktet for dens Oprindelse fortaber sig i Fortidens Mørke, men allerede i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede havde den flere Kirker og et Graabrødre-kloster og fik i Aaret 1243 lybsk Stadsret, der gjaldt lige til Aar 1900.

Graabrødre-klostret brændte i Slutningen af det 15. Aarhundrede. Det blev hurtigt genopført, men efter Reformationen blev Munkene fordrevet, og Klosterbygningerne blev nedrevet. I Stadens sydvestlige Udkant laa Tønder Slot, der navnlig i Middelalderen kom til at spille en stor Rolle i Byens Historie. Slottet var stærkt befæstet, og

*Holger Jepsen,
Borgmester.*

det blev i flere Aarhundreder en Kastebold mellem Kronen og Hertugerne. I Begyndelsen af den nyere Tid kom Slottet i Forfald. Ved gentagne Stormfloder blev det stærkt beskadiget.

I 1677 lod Christian V Fæstningsværkerne og et Taarn nedbryde, i 1699 gik et andet Taarn i Løbet, og endelig i 1750 var Slottet saa forfaldent, at alt — undtagen Porthuset, der i Aaret

Tønder Raadhus.

1740 var blevet ombygget — blev nedrevet, og Materialet efterhaanden anvendt til Bro- og Landevejsbygning. Porthuset indgik i 1922 som et Led i Amtsmuseet.

Byens Segl peger tilbage paa den Tid, da Tønder var Søkøbstad, men efterhaanden som Inddæmningerne fandt Sted, blev den fjernet længere og længere fra Havet. Allerede i 1553 medførte Digebygningen, at Tønder blev afskaaret fra direkte Forbindelse med Søvejen og maatte bruge Rudebøl (senere Højer) til Havnested.

Det 16., 17. og 18. Aarhundrede var Byens Velstandsperiode, i hvilken den drev en livlig Handel baade landværts og søværts med alle mulige Landbrugspro-

Torvet i Tønder.

Tønder med Vidaaen.

dukter, navnlig Kvæg, der udførtes til Tyskland og Holland, hvorfra hjembragtes Bygningsmaterialer, Kolonialvarer, Klædestoffer og Tobak. Det var Hollændere, der i 1600 ledede Arbejdet ved Reguleringen af Vidaaens Løb, og det var den handelsmæssige Vekselvirkning mellem Holland og Tønder, der gav Stødet til den berømte tønderiske Kniplekunst, der navnlig i det 18. og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev en saa rig Indtægtskilde for Byen og dennes nordlige Omegn i videste Forstand (Ribe). Med Maskinernes Indpas ophørte denne smukke og udbytte-

Slotsgade i Møgeltønder.

rige Virksomhed, der dog i den allernyeste Tid har faaet en Genopblomstring.

Tønder, der gennem Tiderne til Stadighed har bevaret sine ret betydelige Kvægsmarkeder, er nu en By med et Befolkningstal paa 6.517, hvoraf ca. 700 er beskæftiget ved Haand-

Mindesten: 1. Guldhorn. værks- og Industrivirksomheder og ca. 600 ved Handel. Den er Station paa den vestlige Længdebane og staar endvidere ved Tværbanen Tønder—Tinglev i Forbindelse med den østlige Længdebane samt med Sønderborg og Mommark Færge (til Faaborg).

Af Seværdigheder findes, foruden Museet, mange ejendommelige og gamle Bygninger, der sammen med det omliggende Landskab forlener det hele med et egenartet Præg.

Ca. 3 km Vest for Tønder ligger Slottet Schackenborg i Møgeltønder, i hvis Nærhed — ved Gallehus — de berømte to Guldhorn blev fundet med

Mindesten: 2. Guldhorn.

Marskgarden Vesteranflod.

Trøjborg Slotsruin.

100 Aars Melleumrum. — Af kendte Virksomheder i Tønder kan bl. a. nævnes: Tønder Aktiebryggeri, Tønder Kafferisteri Akts., Tønder Bogtrykkeri, Tønder Margarinefabrik Akts., Tønder og Omegns Eksporthandelslagteri Akts., Tønder offentlige Slagtehus, Tønder Mejeri, Tønder Tapet- & Farvehandel, Johs. Thomsens Kul- & Trælasthandel, C. Tiedemann, Trælaster, Byggematerialer og Kulhandel, J. D. Wiese, Bygge- og Kulforretning, B. Selmers Tømmerhandel, A. J. Rasmussens Vulkaniseringsanstalt & Slidbanefabrik, H. F. Stahlbergs Møbefabrik, Hans Outzens Møbefabrik, Laboratoriet Visby, Hans Bohsens Maskinhandel, Firmaet P. L. Dinsen og Orbesen & Co. — — —

Løgumkloster.

I Lø Herred, 15 km Nordøst for Tønder og 30 km Vest for Aabenraa paa Brede Aas østlige Bred ligger Flækken Løgumkloster i et lavt, fladt og sandet Terræn, bestaaende af Kær-, Mose- og Hedestrækninger.

Byen, der i daglig Tale benævnes „Kloster“, skylder dette sin Oprindelse. Cistercienserkloster blev grundlagt af Ribe Bispestol i 1173, da Egnen aabenbart har været mere frugtbar og skovrig end nu.

Trods mange Vanskeligheder og Vanheld i Begyndelsen voksede Kloster sig efterhaanden rigt, takket være de Ribe Bispers Bevaagethed, ligesom mange Adelsmænd skænkede det Gods for Sjælemesser og Retten til at blive bisat i Klosterkirken.

I Aaret 1548 blev Kloster nedlagt og i de efterfølgende Aar til Dels nedrevet. Kun Kirken, der er en af Sønderjyllands smukkeste Kirkebygninger, og det meste af den østlige Fløj er bevaret.

Byens Hovederhverv var Landbruget, men ogsaa de store Heste- og

Løgumkloster Kirke.

Kvægmarkeder var en vigtig Indtægtskilde, ligesom Kniplingsindustrien, der omtrent var paa Højde med Tønders.

Det meste af Løgumkloster brændte i 1909, men den Genopbyggelse, der fandt Sted, fortrinsvist bestaaende af røde eller hvidkalkede, dels straatækte og dels teglhængte, lave Smaahuse, er nu blevet isprængt en Del moderne Nybygninger. Byen har i Dag et Indbyggertal paa 1.672, hvoraf ca. 200 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens Handelen beskæftiger ca. 130. — — —

Højer.

Paa Slesvigs Vestkyst, i Højer Herred, lidt Nord for Vidaaens Munding, ligger Flækken Højer paa en flad isoleret Højde, cirka 13 km Nordvest for Tønder. Den var oprindeligt en almindelig Landsby under Kronen, men kom i 1313 i de sønderjydske Hertugers Besiddelse.

Først i Midten af det 16. Aarhundrede fik den — paa Grund af Inddigingerne — sin Betydning i Egenskab af Tønders Havnestad.

Den drev en Del Korn- og Studehandel, særligt paa Holland, hvorfra hjembragtes Kolonialvarer. I det 18. Aarhundrede ramtes den af forskellige Ulykker: to voldsomme Brande hærgede den i 1757, og i 1770 lukkede Holland for Importen af Stude. I 1799 blev Højer Kanal anlagt, og selv om Flækken led meget under Englands-Krigen (1807—14), var Skibsfarten ikke ringe.

Højer Raadhus.

*H. Andersen,
Borgmester.*

Nu har Byen et Befolkningstal paa 1.137, hvoraf ca. 200 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens Handelsvirksomheder beskæftiger ca. 100.

Karakteristisk for den er den Blanding af store Marskgaarde og lave Smaaborgerhuse, der udgør Bybilledet.

— — —

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

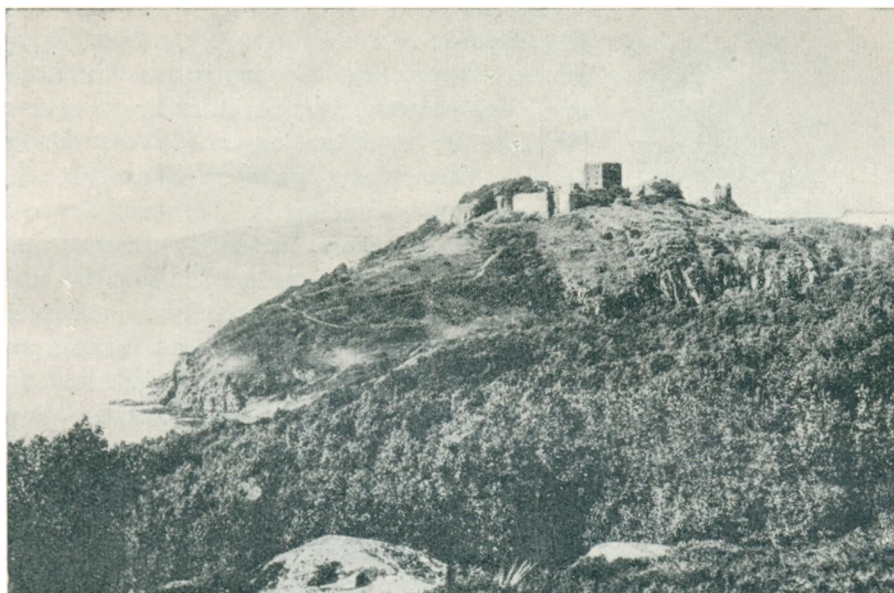
Bornholms Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET • KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Hammershus Ruiner.

BORNHOLMS AMT.

I Østersøen ligger Klippe-Øen Bornholm, der dækker et Areal paa 588 km² og har et Befolkningstal paa 46.007. Til Amtet hører Øgruppen Ærteholmene (3 Øer) eller Christiansø, der ligger ca. 20 km Nord for Svaneke og ca. 25 km Øst for Hammer Odde.

Bornholm har Form som en skæv Firkant, hvis (kortere) lodrette Linier (i forskellig Højde) er forbundne med (længere) Skraalinier, der sænker sig fra Vest til Øst. De fire Hjørnespidser udgøres af Hammer Odde mod Nordvest, Dueodde mod Sydøst, Rønne mod Sydvest og Sandkær Odde ($\frac{1}{2}$ km Sydøst for Svaneke) mod Nordøst. Afstanden fra København til Rønne er i lige Linie 150 km.

Amtet omfatter Købstæderne Rønne, Hasle, Allinge-Sandvig, Svaneke, Neksø og Aakirkeby samt følgende Herreder: Nørre, Vester, Sønder og Øster.

Ca. $\frac{2}{3}$ af Øen, næsten hele den Del, der ligger Nord for Linien Hasle—Neksø, er et Granitplateau, der dog langt fra giver sig til Kende overalt i Terrænets Overflade. Mest fremtrædende er det ved Kysten fra Teglkåas (ca. 4 km Nord for Hasle) rundt om Hammeren til Svaneke i Nordøst. Paa denne Strækning findes en Mængde smukke vilde Klippepartier med lodrette kløftede Vægge, der omslutter frodigt bevoksede Dale.

P. C. von Stemann,
Amtmand, R., p. p.

Ca. 2 km Nord for Teglkaas ligger saaledes Ringebakker, 41 m over Havet, saa følger Slotslyngen, Slotsbanken, Hammeren paa Nordspidsen, Helligdomsklipperne (20 m), ca. 4 km Nordvest for Gudhjem, og endeligt Bornholms vildeste Klippeparti, Randkleve Skaar (14 m), midtvejs mellem Svaneke og Gudhjem. Gennem Kløfterne bruser smaa Vandløb, og mange Steder er der i Klipperne dannet Hulrum, de saakaldte Ovne. Inden for Nordøstkysten strækker sig fra Sydøst til Nordvest et med Morænesand og grus dækket Højdeparti, Højlyngen, med en Gennemsnitshøjde af ca. 90 m. Paa denne vidtspændende Højdestrækning findes Øens højeste Punkter, nemlig Rytterknægten (162 m) og Ravnebakke (142 m), begge i Skoven Almindingen, omtrent midt paa Øen. Sydøst for Rytterknægten ligger den skønne Ekkodal omgivet af ca. 22 m høje Klippevægge. Nordvest for Neksø afsluttes Højdepartiet i de 113 m høje Paradis- og Helvedesbakker. Syd for Granitplateauet findes et 2—5 Meter bredt Sandstensomraade, der strækker sig fra Neksø til ca. 3 km Sydøst for Rønne, og Syd for dette Omraades østlige Del findes et Bælte, bestaaende af de Grønne Skifre. Paa den sydlige Hålvdel af Vestkysten og den vestlige Hålvdel af Sydkysten træffer man paa Rhæt-Lias-Formationen, der er en Aflejring, hvis Hovedmasse bestaar af næsten rent Kvarssand. Omsluttet af dette Omraade forekommer der Kridtformationer paa Nyker Slette mellem Hasle og Rønne og paa Sydvestkysten mellem Bavnodde og Arnager. Desuden findes ved Sydøstkysten pletvis en Mangfoldighed af forskelligartede Skifre, der dels hører til den kambriske Formation og dels til Silur-Formationen. Disse Aflejringer er rige paa Forsteninger af talrige forlængst uddøde Krebsearter, Snegle, Muslinger og Blæksprutter.

Bornholm har kun faa og smaa Søer, den største er Hammer Sø. Af Øens mange, men smaa Vandløb skal nævnes: Øleaa (den største), der gennemstrømmer den sydøstlige Del, Grødby Aa og Læsaa, der nordfra løber henholdsvis Øst og Vest om Aakirkeby og — med $\frac{1}{2}$ km Afstand — falder i Havet ved Boderne, ca. 5 km Syd for Aakirkeby. Mod Nordøst løber — fra Nord til Syd — Kampeløkkeaa (med Udløb Nord for Allinge), Kobbear, Keldseaa, Gyldensaa og Vaseaa (de fire sidstnævnte mellem Gudhjem og Svaneke). Til Vestkysten løber Bagaa og Blykobbeaa (mellem Hasle og Rønne). Ca. $\frac{1}{6}$ af Øen er dækket af Skov, navnlig i Midten.

I Stenalderen har Bebyggelsen kun fundet Sted ved Kysterne, mens 600 Gravhøje, spredt over hele Øen, især i de frugtbare Egne, viser, hvorledes hele Omraadet er taget i Besiddelse i Bronzealderen. I de guldene Egne findes en egen Form for Gravmonumenter i de saakaldte Røser,

runde lave Stendynger, hvoraf ca. 2000 endnu er bevaret. Den ældre Jernalder er repræsenteret ved en anden særlig Gravform: Brandpletten, en mindre Udhuling i den flade Mark, hvori det brændte Lig blev nedlagt sammen med Brugsgenstande, Vaaben o. a., men saavel i Slutningen af denne Periode som i den yngre Jernalder blev de Døde hovedsageligt gravlagte ubrændte, dels i lave Jordhøje og dels under flad Mark, dækket med Sten eller omsluttet af Stenkister. Ingen Steder i Danmark kan man, som her, opvise saa mange Helleristninger (ca. 100), Bøvtastene (ca. 1000) og Runestene (ca. 50). Af kirkelige Mindesmærker hefter man sig særligt ved de fire mærkelige Rundkirker fra det 13. Aarhundredes første Halvdel: Ols Kirke, Østerlars Kirke, Ny Kirke og Nylars Kirke. De har ligesom de bornholmske Langkirker været bygget med Forsvar for Øje. Til Værn mod de vendiske Sørøvere har Beboerne desuden haft en Del Borge og Voldsteder at støtte sig til. Den mest kendte er Fæstningen Hammershus, opført af Lunds Ærkebiskop midt i det 13. Aarhundrede. —

Rønne.

I Bornholms sydvestlige Hjørne, ved en lille Vig i Vester Herred, ligger Øens Hovedstad, Købstaden Rønne, malerisk og i smukke Omgivelser paa et temmeligt fladt Terræn.

Hvornaar Byen er blevet Købstad vides ikke. Den nævnes første Gang i 1327, men dens Historie i Middelalderen er kun lidet kendt.

Man ved, at her var god Sildefangst og en udmærket naturlig Havn, der kunde benyttes som Anløbssted for selv store Skibe.

I Slutningen af det 13. Aarhundrede blev Rønnes første Kirke bygget, og Greifswalderne, der kom til Byen med deres Varer i Sildefangsttiden, fik i Aaret 1433 Tilladelse til at opføre et Jomfru Mariæ

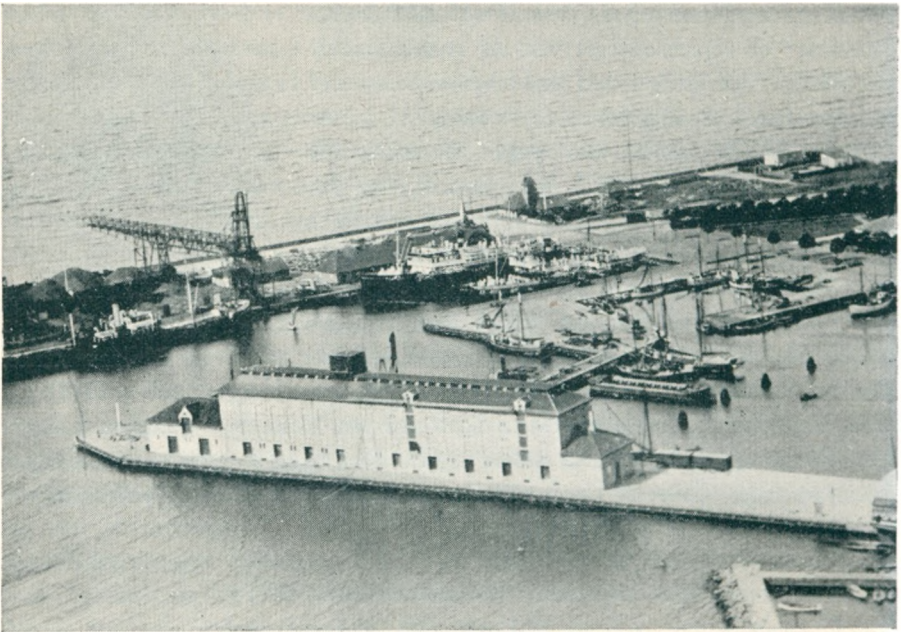
Niels Nielsen,
Borgmester.

Kapel Nord for Kirken.

I 1555 fornyede Christian III Stadens Købstadsprivilegier, og i det 17. Aarhundrede hærgedes den adskillige Gange af den frygtede Pest, hvorved hver Gang ca. 300 Mennesker døde. — I

Rønne Raadhus.

Del af Ronne Havn, set fra Luften.

1658 gjorde Befolkningen Opstand mod Svenskernes haarde, men kortvarige Regimente, og Øen kom paany i dansk Besiddelse. I 1688 paabegyndtes et Fæstningsbyggeri, der imidlertid aldrig fuldførtes, selvom det i 1744

Hovedvagten og gammel Kobmandsgaard.

genoptoges. Flere voldsomme Brande hjemsøgte Byen, bl. a. i 1760, da 27 Gaarde brændte, og i 1769 havde den kun 2058 Indbyggere. Fra Midten af det 17. Aarhundrede fik Industrien Indpas og har siden gennemgaaet en jævn Udvikling lige til vore Dage. Landskendt er saaledes Ur-Industrien („Bornholmerne“), Pottemageriet, der dog ikke var særligt indbringende for Udøverne, den keramiske Industri og Granitindustrien. Det er dog først i det 19. Aarhundrede, at Byens Udvikling rigtigt har taget Fart, og Præget af Industriby har gjort sig gældende.

Storegade med Amtsgaarden.

Laxegade med Erichsens Gaard.

Nu er Rønne en By paa over 11.000 Indbyggere, hvoraf cirka 1800 er beskæftiget ved Industri og Haandværksvirksomhed, mens Handelsvirksomhed beskæftiger ca. 1.000. Den har et storslaet Havneanlæg med brede Kajer og moderne Silopakhuse og er Knudepunkt for den bornholmske Trafik.

Hertil ankommer „Dampskibsselskabet af 1866“'s bekvemt og elegant udstyrede Baade fra saavel Køben-

marken som fra København. Den har et storslaet Havneanlæg med brede Kajer og moderne Silopakhuse og er Knudepunkt for den bornholmske Trafik.

Hertil ankommer „Dampskibsselskabet af 1866“'s bekvemt og elegant udstyrede Baade fra saavel Køben-

Lille Torv med Posthuset, opført af Sandsten.

Kastellet.

havn som Ystad. Herfra udgaar de bornholmske Jernbaner til Allinge-Sandvig og til Neksø over Aakirkeby (hvorfra gaar en Linie til Gudhjem), og moderne Rutebiler supplerer og samarbejder med Banerne.

Rønne har en stor Udstrækning paa Gr. af Beboernes Trang til at have et Hus (helst med Have) for sig selv. I Byens Vrimmel af Smaagader, der ligger grupperet om det mægtige rektangulære Store Torv, omgives man overalt af disse velholdte, hyggelige „Eenmandshuse“ (hø-

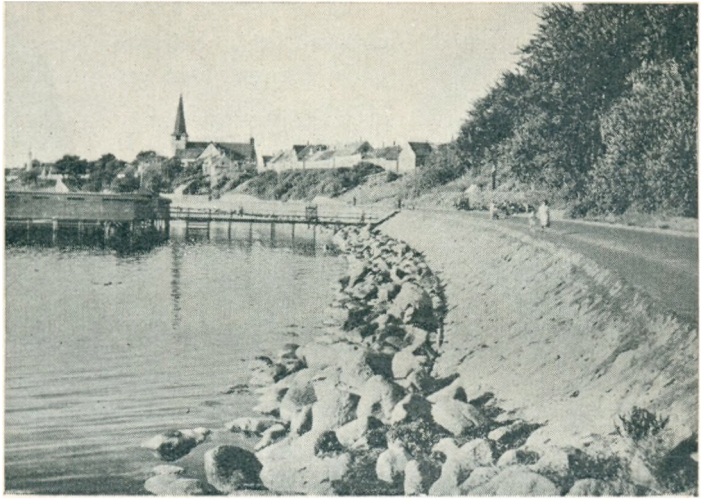
vedsageligt Bindingsværksbygninger), Haver og murede Hegn, og kun faa hypermoderne Lejehuse bryder hist og her Idyllen. Paa Store Torv ligger Raad- og Tinghuset, og i Storegade, der er den fornemste, ligger bl. a.

Parti ved Havnebakken.

Amtsgaarden og Kommandantgaarden.

Bornholms Museum, der er fremragende blandt danske Provinsmuseer, rummer ypperlige historiske, arkæologiske og geologiske Afdelinger samt en Samling af Malerier.

Søndre Strandpromenade.

Forretningsstrøget er Lille Torv, Torvegade, Store Torv, Store Torvegade, og smukke Gadebilleder med typiske Bindingsværkshuse træffer man i Storegade, Laxegade og Grønnegade.

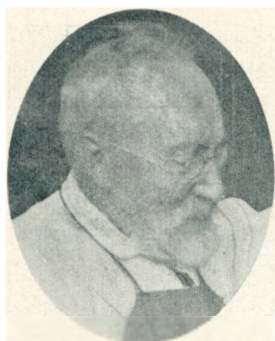
Syd for Byen kommer man ad den smukke Strandsti forbi Kanondalen til Galløkken, hvis lynggroede Bakker og stejle gyvelbevoksede Skrænter er af stor Skønhed. Umiddelbart ved Galløkken ligger det gamle runde Kastel og Arsenalet.

Af kendte Virksomheder i Rønne kan, foruden nedenomtalte, bl. a. nævnes: A/S Michael Andersen & Søn: Bornholmsk Keramik, Bornholms Frø & Saasæd-Central A/S, Bornholms Gødningshandel, Bornholms Kul-Import, Bornholms Margarinefabrik A/S, Bornholmsk Stenindustri A/S,

En Del af Rønnes fine Badestrand ved Hvideodde.

De foren. Granitbrud A/S, Hasle Klinker & Chamottestensfabr. A/S, Rønne Skærreri & Trælasthandel, Bornholms Mejeri-maskinfabrik, Rønne Teglværk, Bornholms Fiskefarsfabrik og Bornholms Fisleffabrik. —

L. Hjorth,
Grundlægger.

L. Hjorths Terra-
cotta-fabrik, Krystal-
gade, Rønne, blev op-
rettet i Østergade i
Aaret 1859 af L.
Hjorth, som — efter
at have dygtiggjort sig
i Udlandet — startede
egen Virksomhed for
Fremstilling af finere
Lervarer.

P. Hjorth,
Fabrikant.

Aaret efter erhver-
vede han Ejendommen i Krystalgade, som senere ved Køb af tilstødende
Arealer blev udvidet til et anseeligt
Kompleks.

I Begyndelsen fremstilledes især
Brugsgenstande i lyst tonet Terracot-
ta, og disse Varer eksporteredes til stør-
re Pladser i Europa, til Amerika og
Australien.

Ved Aarhundredskiftet gik Virksom-
heden over til — af det bornholmske
Ler — at fremstille Varer af solidere
Art end det sarte Terracotta, og Re-
sultatet blev Stentøj, fremstillet ved
høj Varmegrad. Stoffet besidder baade
Haardhed og Sejghed og er upaavirke-
ligt for mekanisk som kemisk Paavirk-
ning.

Stentøjsovnen fyldes.

Dette bliver praktisk udnyttet, idet
man ved Siden af de gængse Varer blandt andet fremstiller Apoteker-
krukker i blank, graa-
lig Masse, saavel som
Oplagskrukker og Syre-
beholdere i mat rødbrun
Glasure.

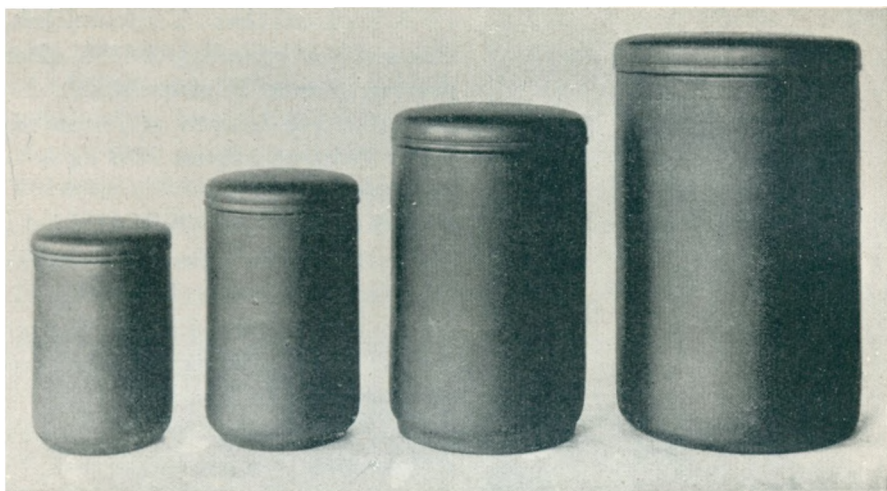

Stentøjsvase, Matglasur.

I 1917 blev Hjorths
Stentøj belønnet med
Kunstindustrimuseets
Ærespræmie, ligesom det
ogsaa gennem Aarene er
blevet prisbelønnet ved
fem Verdensudstillin-

Stentøjsvase, Matglasur.

Apotekerkrugger i rødbrunt syrefast Stentøj.

ger. — I Aaret 1912 døde L. Hjorth, hvorefter hans to Sønner, Peter og Hans Hjorth, førte Virksomheden videre indtil 1931, da Peter Hjorth blev Eneindehaver.

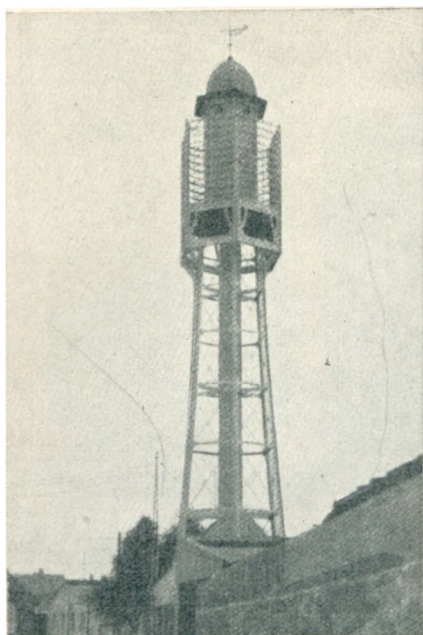
Han har siden ført Firmaet videre med stor Dygtighed, og dets Varer er nu verdenskendte.

Paa hosa staaende Billeder ses nogle af Virksomhedens smukke og karakteristiske Arbejder, som er udført i de senere Aar.

Statuette i Stentøj, graalig Glasur.

— — —

Telefontaarnet i Rønne.

A/S Bornholms Telefonselskab, Rønne, blev grundlagt i 1889. Det overtog „Rønne Telefonselskab“, der var stiftet paa Initiativ af Jernstøber Peder Bidstrup i Aaret 1888 og havde 43 Abonnenter.

A/S Bornholms Telefonselskabs første Bestyrelse bestod af Jernstøber Peder Bidstrup, Jernstøber H. Blem, Konsul John Hintze, Konsul M. M. Smidt, Dyrslæge Albrechtsen og Apoteker Heuchendorff.

Telefonselskabet, der nu har et Abonnental paa ca. 3.800, har 19 Centraler, hvoraf 16 er forsynet med Kabler og de 8 heraf med ren Dobbeltledning og de 5 tillige med rene Bronzetraadsanlæg for Luftledningernes Vedkommende.

Bestyrelsen bestaar i Dag af: Direktør, Overretssagfører P. M. Nielsen (Formand), Bygmester Otto Bidstrup, Konsul Magnus Bidstrup, alle Rønne, Direktør C. M. Kofoed, Aa kirkeby, fhv. Købmand Edv. Petersen, Svaneke, og Sparekassedirektør N. E. Harild, Neksø. Selskabets administrerende Direktør er C. T. Carlsson Heinø. — Aktiekapitalen er Kr. 600.000 og Anlæggenes bogførte Værdi pr. 1/1 1939 Kr. 1.412.032. — — —

Bornholms Spare- & Laanekasse, Store Torv, Rønne, blev oprettet i 1844 af Toldkasserer Heggelund, Adjunkt Hasselriis, Konsul P. Johnson og Købmand O. P. Rasch.

Sparekassen, hvor Øens Befolkning stadigt med Tillid har kunnet anbringe sine Sparemidler og ledige Kapitaler, har, foruden at drive sin egentlige Virksomhed, siden 1851 — af sit Aarsoverskud — ydet Bidrag til veldædige og almennyttige Foretagender. Den har Afdeling i Allinge, og denne bestyres af en af Hovedbestyrelsen antaget Bestyrelse.

Den daglige Ledelse af Sparekassen forestaas nu af Direktør H. Rosbach, og Tilsynsraadet bestaar af L. Stender, C. M. Christensen, Chr. Dam, Andr. Madvig, H. Hjorth, Niels Nielsen og N. Engell. — — —

Firmaet Chr. Bidstrup, Rønne, blev oprindeligt grundlagt i 1851 af Købmand A. P. Schor, der i 1877 optog sin Svigersøn, Købmand C. P. Bentzen, som Associé i Firmaet. Det begyndte som Købmandshandel med eget Rederi og var kendt over hele Øen.

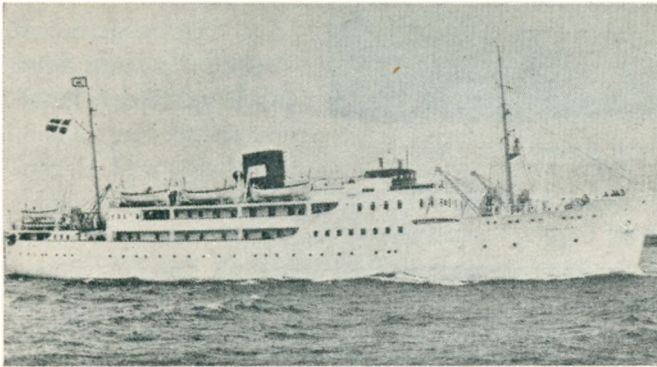
I 1885 afgik Købmand Schor ved Døden, hvorefter hans Søn, Carl Math. Schor, indtraadte i Forretningen, der efterhaanden mere og mere

gik over til Specialforretning i Kul og Trælast, medens Rederiets Betydning blev mindre og mindre og nu helt er ophørt.

I 1901 overtog Købmand Chr. Bidstrup Firmaet, som han med stor Dygtighed drev frem, saaledes at det nu er en af Rønnes største og mest kendte Kul- og Trælastforretninger. I 1918 optog han sin Søn, M. Th. Bidstrup, i Firmaet som Kompagnon.

I 1923 afgik Chr. Bidstrup ved Døden, og efter Moderens Død i Januar 1932 har Konsul M. Th. Bidstrup været Eneindehaver af Firmaet. — — —

„A/S Dampskibsselskabet paa Bornholm af 1866“, Rønne, blev grund-

M/S Hammershus.

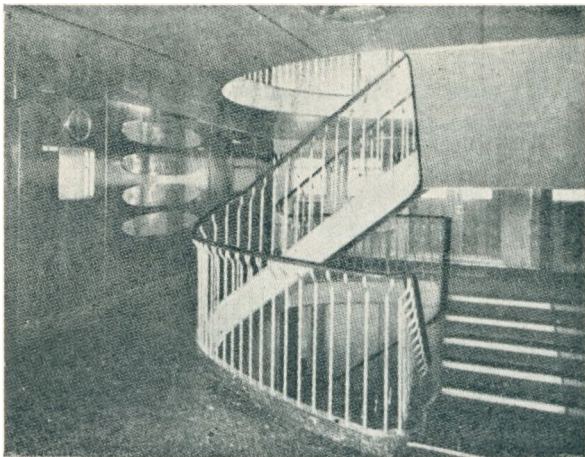
lagt 1866. Aktiekapitalen, der var 60.000 Rdl., blev brugt til at bygge Skruedampseren „Skandia“, og hermed var Begyndelsen gjort. I de følgende Aar blev Dampskibene „Heimdal“, „Hjalmar“ samt „Thor“ anskaffet.

I Begyndelsen havde Selskabet kun en à to ugentlige Ture til København, og endda kun i Maanederne Marts—November, men i 1888 var man naaet til at have daglig Fart i Sommermaanederne og 6 ugentlige Ture i Vintermaanederne, og i 1900 opnaaedes daglig Forbindelse hele Aaret rundt.

Til at begynde med var det hovedsageligt Godstransport, men efterhaanden som Turisternes Interesse for Bornholm blev vakt, blev der bygget nye Skibe, beregnet til Passagerbefordring. I Aaret 1899 blev S/S „Bornholm“, i 1905 S/S „Skandia“, i 1909 S/S „Ørnen“ og i Aaret 1914 S/S „Heimdal“ sat ind paa Ruten. — Efter Verdenskrigen,

1. Klasses Spisesal.

Elegant Metaltrappe gennem tre Dæk.

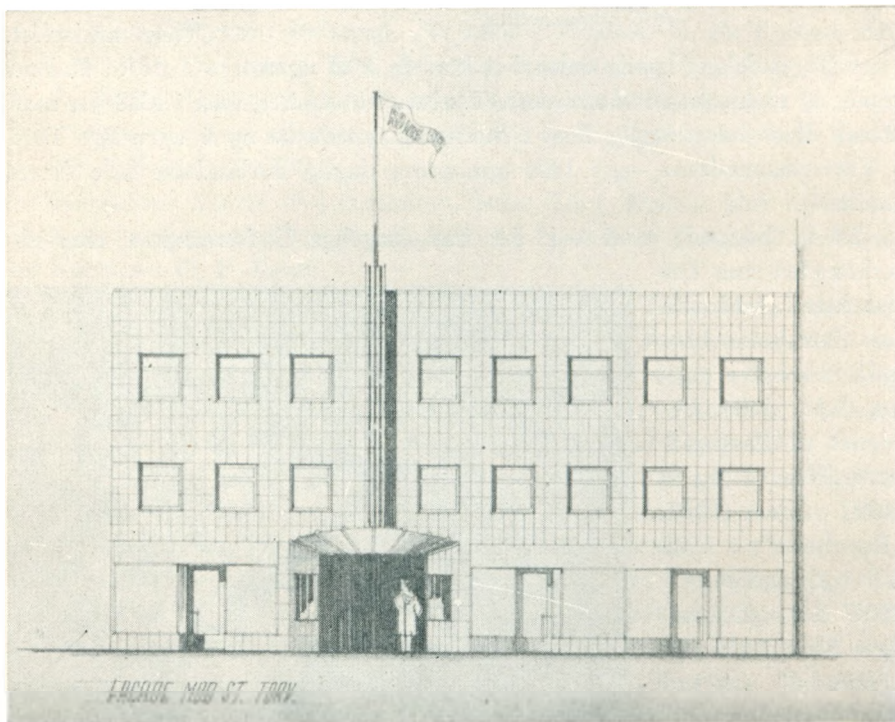
der for Selskabet betød meget trange Aar, gik det atter godt fremad, og i Aaret 1924 blev M/S „Frem“ anskaffet, det første til indenrigs Passagerfart byggede Dieselmotorskib, og i 1930 M/S „Bornholm“.

I 1936 byggede Selskabet det store fuldt moderne Pasagerdieselmotorskib M/S „Hammerhus“, med elegante

Sovekahytter med rindende koldt og varmt Vand, Saloner etc., alt smukt og tidssvarende indrettet.

Der er nu desuden Sommerturistrute mellem Ystad og Rønne, Allinge og Simrisham samt Turistrute med Kolberg i Pommern. — — —

Rønne Bio indehaves af Biografdirektør Gunnar Hansen, der for kort

Tegning af den nye Rønne Bio.

Tid siden har faaet Bevilling til at opføre en ny Biografbygning paa St. Torv ved Ombygning af O. P. Raschs Gaard. Den opføres som en stor 3-Etages moderne Bygning, hvor der i Stueetagen, foruden den lange og brede Bio-Indgang, bliver 3 Butikslokaler. Facaden, der bliver meget enkel og smuk, bliver beklædt med en speciel Slags Fliser. Foran anbringes en Neon-Søjle, hvorfra Neon-Rørene føres ind i Forhallen (med Biletsalget) til Belysning af denne.

Den nye Sal, der faar 361 Pladser, gøres, af Hensyn til Akustiken, tragtformet op mod Lærredet, og Pladsforholdene bliver helt igennem gode. Hvad angaar Ventilationen, bliver der indrettet et særligt Anlæg, hvorved Luften i Salen fornyes flere Gange i Timen, om Vinteren med opvarmet Luft. Planerne til dette store moderne Biografteater er udarbejdet af Arkitekt Tybjerg, Rønne, og Arkitekt Bunch, København. — — —

Hasle.

Omtrent paa Midten af Vestkysten, i Nørre Herreds sydlige Del, ligger Købstaden Hasle i et fladt, men temmeligt højtliggende Terræn, ca. 9 km Nord for Rønne. Det vides ikke, hvornaar Byen, der oprindeligt var et Fiskerleje, er blevet Købstad, men Sandsynligheden taler for, at det er sket i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede, fra hvilken Tid Kirken stammer.

Rønnes nære Beliggenhed har altid virket stærkt hæmmende paa Hasles Trivsel, og desuden bortrev Pesten i det 17. Aarhundrede — 1618 og 1654 — hver Gang ca. 140 Mennesker, saaledes at Købstaden i 1658 kun havde 60 Borgere, et Tal, der i Aaret 1769 imidlertid var vokset til 428. Hasles Havn er anlagt i Begyndelsen af det 19. Aarhund-

*Johs. Hansen,
Borgmester.*

rede, men er uddybet og udvidet adskillige Gange siden — i Aarene 1874—77 med Bistand af det da værende Hasle Kulværk, nu A/S Hasle Klinker- & Chamottestensfabrik, der fører Undertitlen: Bornholms Kaolin-, Chamotte- & Klinkerfabriker.

Nu har Staden, Landsdistriktet iberegnet, et

Hasle Raadhus.

Indbyggertal paa 1.417, hvoraf over 400 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens Handelen beskæftiger ca. 100. Paa Torvet staar en Granitsten, hvori er indhugget 10 Hasleborgeres Navne til Minde om deres Deltagelse i Opstanden 1658. Paa Kirkegaarden staar en Runesten fra Marevad, og desuden bemærker man det smukke Monument, der er rejst paa den berømte Sanger, Vilhelm Herolds Grav (Herold var født i Hasle). Syd for Byen ligger Lystskoven Hasle Plantage, der støder umiddelbart op til Sandflugtskoven. Nordpaa gaar Vejen over høje Strandbakker langs Kysten, forbi de smaa Fiskerlejer Hellig Per og Teglkas, og snart efter naar man frem til et af Bornholms mest imponerende Klippepartier, Johns Kapel, med „Talerstolen“.

Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Brødr. Anchers Maskinfabrik, Hasle Bryggeri, Hasle Kalkværk, Kønrøgsfabrik, Hasle Snedker- og Bygningsforretning, Grønbech & Co. A/S og Hasle Skæreri. — — —

Allinge-Sandvig.

Paa Nordøstkysten, i Nørre Herred, faa km fra Hammer Odde, ligger Tvillinge-Købstæderne Allinge og Sandvig, der danner een Kommune.

*Alfred Pedersen,
Borgmester.*

Allinge er den sydligste og største med en Udstrækning langs Kysten paa cirka 1,2 km. Den ligger meget smukt paa et skraanende Klippepeteræn, mens Sandvig, hvis længste Udstrækning er ca. 500 m, ligger i et mere gennembrudt, men ligeledes overordentligt smukt Terræn. Begge Byer, der i sin Tid har haft Betydning som Færgesteder til Skaane, har gennem alle Tider været Fiskerlejer. Endnu i det 18. Aarhundrede benævnes de som saadanne, selvom de „af nogle anses som Købstæder, fordi der

handles, lades og losses“. Deres Ophøjelse til Købstæder kan overhovedet ikke dokumenteres, men i 1810 forekom en Udtalelse om, at „Byernes Privilegier har i de senere Tider været indirekte tilstaaet“.

I Aarene 1618 og 1654 bortrev Pesten henholdsvis 126 og 102 Mennesker. Indbyggertallet var i Aaret 1769 i Allinge

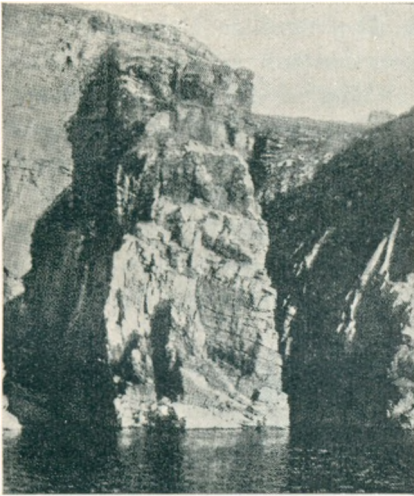

Allinge-Sandvig Raadhus.

303 og i Sandvig 218; i 1850 var det samlede Tal vokset til 908 og naaede sin Kulmination i 1901 med 2709 Indbyggere. Tilbagegangen i det indeværende Aarhundrede skyldes dels Nedlæggelsen af Bornholms Granitværk i 1914 (det beskæftigede 350 Arbejdere), dels Verdenskrigen, der medførte Udeblivelsen af den store tyske Turiststrøm. Nu har Allinge-Sandvig et Folketal paa 2.227, hvoraf 260 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens Handelen beskæftiger 417.

Badstrand ved Sandvig.

Et karakteristisk Klippeparti.

Sider klippefuld, afvekslende, typisk bornholmsk. Langs Kysten sydpaa løber en Sti til Sandkaas, hvor der ligesom ved Sandvig er udmærket Badstrand, i en af Klipperev skærmet Havbugt. Vejen fører videre gennem Fiskerlejet Tejn, hvor der findes stor Fiskerihavn og mange Silderøgerier. Overalt er Udsigten langs hele Kysten pragtfuld, en uaf-

gængelig Turiststrøm. Nu har Allinge-Sandvig et Folketal paa 2.227, hvoraf 260 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens Handelen beskæftiger 417.

Begge Byer har Havne (Sandvig dog kun en Baadehavn) og hver sin Jernbanestation paa Strækningen Rønninge—Allinge—Sandvig.

Om Sommeren udfolder et mondant Turistliv sig i og ved de talrige Badehoteller og Pensionater, der for Byerne betyder en god Indtægtskilde. En udbredt Villabebyggelse mellem og omkring de to Byer har fundet Sted i de sidste Aartier.

Ud for den gamle Kirke staar en af Bornholms ældste Runestene, Kongevej-Stenen. Kysten er til begge

Østerlars Rundkirke.

brudt Række af de skønneste Klippelandskaber, snart barske og vilde, snart rolige og smilende.

Af kendte Virksomheder i Allinge-Sandvig kan bl. a. nævnes: Allinge Savværk, Allinge Teglværk, Hans & Jørgen Larsens Stenhuggeri, Møller & V. Handberg A/S og Nordlandets Kødforsyning. — —

Svaneke.

I Øens nordvestlige Hjørne, i Øster Herred, paa og omkring 3 Klippehøjder, fra hvilke Terrænet sænker sig terrasseformigt ned til Havet, ligger Købstaden Svaneke meget smukt, delvis ud paa de to Odde, Vagtbod Nakke og Hullenakke.

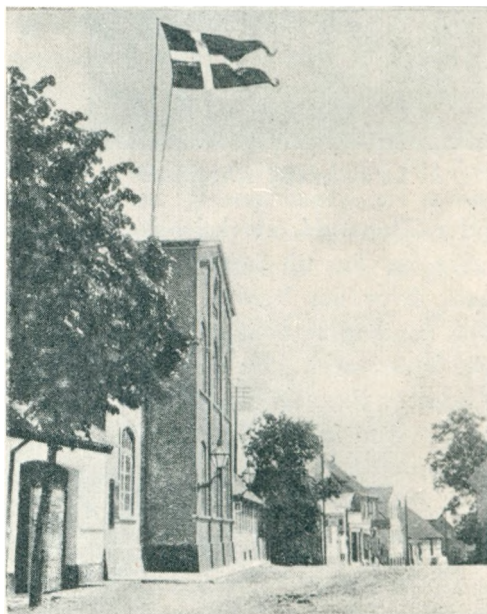

*Th. Rømer,
Borgmester.*

Byen har en Udstrækning langs Kysten paa mere end 2 km. Den nordlige Del kaldes „Vigen“, den sydlige, der kun er meget tyndt bebygget, kaldes „Hullet“. I det hele taget er Bebyggelsen som Følge af Naturforholdene meget spredt og uregelmæssig med krumme, snævre Gader. Svaneke, hvis ældste Historie er ukendt, har uden Tvivl været en vigtig Fiskeplads i Midaldderen. Den nævnes som Købstad i Slut-

ningen af det 15. Aarhundrede og fik sine Privilegier bekræftet i Aaret 1555. Under en voldsom Brand i 1610 gik omtrent Halvdelen af Staden op i Luer. I 1658 havde den kun 70 Indbyggere, et Tal, der i 1769 var steget til 669.

Havnen, der er sprængt ud af Klippegrunden, blev anlagt 1810 og var til stor Gavn for Byen, der endog en Tid kunde konkurrere med Neksø. Den blev i Aarenes Løb flere Gange udvidet og uddybet, men under Stormfloden i 1872 blev den omtrent helt ødelagt, og det tog nogle Aar, inden den blev genopført. I Aarene 1907 og 1912 foretoges der omfattende Forbedringer og Udvidelser. Nu har Svaneke et Ind-

Svaneke Raadhus.

byggertal paa 1217, hvoraf ca. 200 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens Handelen beskæftiger ca. 100. I den fredelige lille By, hvor vældige Morbær- og Valnøddetræer hænger ud over Havegærderne, fødtes en af Danmarks Stormænd, J. N. Madvig.

Byen har 3 Anlæg: Byparken, Nordskoven og Sydskoven, hvoraf den sidste er den ældste. Syd for Byen ligger Frennemark med flere Bøvtastene.

Af Virksomheder kan bl. a. nævnes: Mejeriet „Vaddam“, Svaneke Skærreri, Ch. Pedersens Støbegodsforretning og Østbornholms Maskinferr. —

Neksø.

Omtrent midt paa Østkysten i det nordøstlige Hjørne af Sønder Herred ligger Øens næststørste Købstad Neksø paa et fladt Terræn, hvis Underlag er Sandsten. Vest for Byen hæver Terrænet sig til en betydelig Højde, der mod Nord gaar over i Helvedes- og Paradisbakkerne. Neksøs ældste kendte Privilegier er fra 1346, udstedte af Lunds Ærkebisp Peder, og bekræftede i 1555. Byen drev i Middelalderen en Del Handel med Kolbergs Indbyggere, der havde etableret gensidig Toldfrihed og fri Handel. I Aaret 1510 blev Staden afbrændt af Lübeckerne, ligesom den led meget under Svenskernes Angreb og Plyndring i 1645. I 1654 hærgede Pesten og bortrev over 400 Mennesker, saaledes at den 1658 kun havde 100 Indbyggere, et Tal der imidlertid i 1769 var steget til 1172, til Trods for at en stor

A. Kofoed,
Borgmester.

Neksø Raadhus.

Paradisbakkerne.

Brand havde hærgnet den i 1756. Det er en virkelysten By, der altid har konkurreret med Rønne om Førerstillingen. Den rummelige Havn, der er udsprængt i Sandstensgrunden, er anlagt 1778—79 og senere udbygget, udvidet og uddybet adskillige Gange. Nu er Neksø, der er Endestation paa Banen til Rønne, en By med et Indbyggertal paa

2.829, hvoraf ca. 800 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens Handelen beskæftiger 247.

De mange — smukt arrangerede — opsatte Sandstensdiger omkring Haver og Gaardspladser er noget særpræget for Neksø.

Af kendte Virksomheder kan bl. a. nævnes: Bornh. Fjerkræ-Slagteri, Bornh. Møbelfabrik, Frederiks Stenbrud, Bornh. Konservesfabrik, Johs. Munch A/S, Neksø Bryggeri & Sodavandsfabrik, Neksø Cementstøberi, Neksø Kalkværk, Neksø Savmølle, Neksø Motor- og Maskinfabr., Neksø Mejeri og Flødeisfabr. og Firmaet Carl Nielsen (Skærereri & Emballage). —

Aakirkeby.

Omtrent midtvejs mellem Rønne og Neksø i Sønder Herreds vestlige Del ligger Øens eneste Landkøbstad, Aakirkeby, paa et 86 m højt Granitplateau, Aakirkebakke. Byen menes grundlagt af Ærkebisp Eskil midt i det 12. Aarhundrede og fik — som den første Købstad paa Bornholm — sine Privilegier i 1228. Den var i Middelalderen Øens vigtigste By. Her var Sædet for den kirkelige Styrelse, og her holdtes Øens Landsting lige til Aaret 1776. Aa Kirke, der tidligere var Bornholms Hovedkirke, stammer antageligt fra Aar ca. 1200. Byen havde en Havn paa Sydkysten nær Grødby Aas Udløb, men i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var den helt tilsandet. I Aarene 1509 og 1510 blev Staden plyndret af Lübeckerne. I Aakirkeby og Aaker Sogn bortrev Pesten i 1618 og 1654 henholdsvis 930 og 559 Mennesker, og Byen havde i 1658 et Indbyggertal paa kun 60, et Tal, der imidlertid allerede i 1769 var vokset til 361.

Anlæget af Jernbanen, fra Rønne til Neksø med Sidebane fra Aakirkeby til Gudhjem, har været til meget Gavn for Byen, der har udviklet sig ret betydeligt i de senere Aar og

N. Nissen Petersen,
Borgmester.

nu — Forstæderne iberegnet — har et Indbyggertal paa 1.817, hvoraf ca. 225 er beskæftiget ved Haandværks- og Industrivirksomheder, mens 150 er beskæftiget ved Handelen.

Den monumentale Kampestenskirke, der rummer en af Nordens mest interessante Døbefonte med Runeinskriftioner, er en Seværdighed.

Faa Kilometer Nord for Aakirkeby ligger Danmarks trediestørste Skov, Almindingen, der er plantet paa et højtliggende Klippeterræn og er overordentligt særpræget. —

Aakirkeby Raadhus.

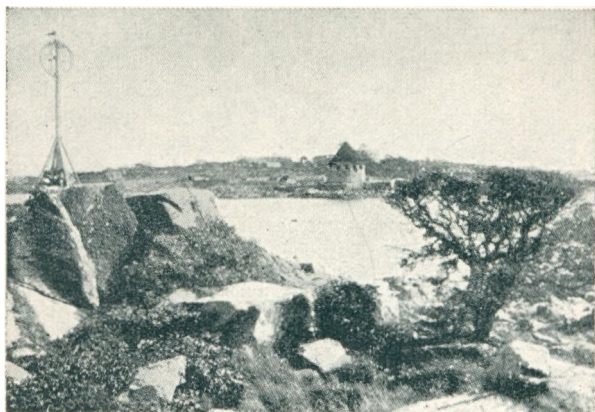
Almindingen.

Aakirkeby Bank A/S, Aakirkeby, blev oprettet i 1902. I 1929 overtog den nuværende Direktør, Borgmester N. Nissen Petersen, R., den daglige Ledelse af Banken, der beskæftiger 7—8 Mand og har Filial i Lobbæk.

Bestyrelsen bestaar af Rentier N. J. Svendsen, Gaardejer Marcus Blem, Mejeribestyrer P. Koefoed, Købmand Johs. Hansen og Købmand P. M. Koefoed. — — —

Christiansø.

Christiansø, eller Ærteholmene, der ligger i Østersøen, 20 km Nord for Svaneke, er en Øgruppe, bestaaende af 3 smaa Klippeøer: Christiansø, Frederiksø og Græsholmen. Det højeste Punkt, Møllebakken (22 m), findes

Christiansø.

paa den stærkt kuppe-
rede Christiansø, der er
22,3 ha stor.

Visse Fund kan tyde
paa, at de har været
befolket i Oldtiden, men
det vides, at de i hele
Middelalderen og i Be-
gyndelsen af den nyere
Tid var øde og ube-
boede. Først i 1684, da
Christian V lod anlæg-
ge Befæstninger og lod
Jord overføre fra Born-

holm, skabtes der Betingelser for stadig Beboelse. Fæstningen fik dog aldrig nogen Betydning, og i 1855 blev den nedlagt. I Aaret 1801 havde Christiansø ikke mindre end ca. 500 Indbyggere, i 1866 var Tallet sunket til ca. 100, og nu er det kun 77.

Hovederhvervet er Fi-
skeriet: Sild om Sommeren,
Laks og Torsk om Efter-
aaret og Vinteren.

Over det smalle Sund
mellem Christiansø og Fre-
deriksø fører en Jernhæns-
gebro, der deler Havnen i
en Nordhavn og en Sydhavn,
der tilsammen har en Læng-
de paa 460 m, men kun en
Bredde paa højst 125 m. Den
har nu fornemmelig Betyd-
ning som Fiskerihavn.

Øen gør et hyggeligt og
venligt Indtryk med de man-
ge smaa Haver, hvori vilde
Roser slynger sig mellem frodige Vinranker, der trives helt godt her i
varme Somre. — — —

Gadeparti fra Christiansø.

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

Redigeret af
OSVALD OSVALD
under Medvirkning af Videnskabsmænd,
Fagfolk og stedlige Medarbejdere

Færø Amt

AKTS. HAFNIA HANDELSFORLAGET • KØBENHAVN
MCMXXXIX

Copyright 1939

Bogtryk: K. Rosendahl, Esbjerg

Reproduktioner: A. Hammerschmidts Clichéfabrik, Aarhus

Udsigt over Thorshavn.

FÆRØ AMT.

I det nordlige Atlanterhav ca. 675 km Vest for Bergen, og i en Afstand fra København af ca. 1300 km, ligger den danske Øgruppe Færøerne, der dækker et Areal paa 1399 km² og har et Befolkningstal paa 25.747. Den omfatter 18 Øer samt en Del Holme, Skær og fritstaaende Klipper. Hele Øgruppen har i Omrids Form af en omtrent ligebenet spidsvinklet Trekant, der „staar paa Hovedet“ (den fritstaaende Klippe „Munken“, ca. 6 km Syd for Suderø's Sydspids, er det sydligste Punkt).

Udstrækningen fra Nord til Syd er ca. 114 km. Den nordlige Grundlinie er ca. 75 km. Den nordøstlige Gruppe, der benævnes Norderøerne, er — fra Øst til Vest — følgende: Fuglø, Svinø, Viderø, Bordø, Kunø og Kalsø. Derefter kommer — stadigt fra Øst til Vest — de tre største Øer: Østerø, Strømø (den største i hele Gruppen) og Vaagø, og, Vest for disse, den lille Myggenæs. Saa følger, udfor Strømø's Sydspids, Smaaøerne Nolsø (Øst for), Kolter og Hestø (Vest for).

Syd for disse ligger — Trip, Trap, Træsko — Sandø, Skuø, Store-Dimon og Lille-Dimon (ubeboet) og endelig, i Trekantens sydlige Toppunkt, Suderø eller, som den paa Dansk burde hedde, Sydø.

Øerne, der alle er stejle Klippeøer af vulkansk Oprindelse, er skilt ved snævre Sunde med rivende Strømme. I det Indre findes kortere eller

C. A. Hilbert,
Amtmand.

længere Dale skilte af store, flade Fjeldstrækninger med en Gennemsnitshøjde af cirka 300 m. Landet er højest mod Nord og Vest. Op fra Fjeldet hæver sig mangfoldige Toppe af forskellig Form, dels spidse Tinder (fortrinsvis paa de nordlige Øer), dels skraat, opadstigende Klipper med afskaarne Flader.

Det højeste Punkt, Slættaratindur (882 m), findes paa den nordlige Del af Østerø, og paa Viderø ligger Villingadalsfjall (844 m).

Af de talrige Forbjerge, der mange Steder hæver sig lodret op af Havet — navnligt paa Nord- og Vestkysterne — maa nævnes det 564 m høje Myllingur paa Strømø's Nordspids.

Store Dele af Øernes Overflade er dækket med et tyndt Lag Muld, og Dale og Fjordsider er som Regel græsbevoksede eller i hvert Fald lyngklædte, men ellers er Vegetationen fattigt paa Arter, og Træer og Buske forekommer næsten ikke.

Af Søer findes nogle smaa paa de store Øer. Fra de terrasseformede Fjelde fosser Vandet ned i Dalene og danner mange Steder smukke Vandfald over de saakaldte Hamre.

Færøernes oprindelige Beboere menes at have været nogle Irere, der omkring Aar 700 havde slaet sig ned her som Eneboere, men som igen havde forladt Øerne, paa Grund af de normanniske Vikingers Indfald.

Det var Nordmænd, der paa Harald Haarfagers Tid bosatte sig paa Øgruppen, og under Magnus den Gode kom Færøerne i norsk Besiddelse. Da Norge i 1380 blev forenet med Danmark, fulgte Øerne med, og ved Adskillelsen i 1814 blev de ved Danmark, der under Frederik IV havde lagt dem ind under Sjællands Stift.

Udover hvad „Færeyinga Saga“ fortæller om deres Historie, vides kun lidt. Den store Afstand til Moderlandet vanskeliggjorde en kulturel Paa-virkning. Den sorte Død i det 14. Aarhundrede gjorde drabelige Indhug i Folketallet, der ved Begyndelsen af det 17. Aarhundrede var ca. 4.500 og ikke steg væsentligt i det følgende Aarhundrede, hvilket blandt andet skyldtes en Række svære Farsoter, der hærgede i Aarene 1623, 1651 og 1709—1710.

Hovederhvervet har altid været Fiskeriet, der blev drevet Haand i Haand med lidt Jordbrug. Faareavlen, der ogsaa er meget betydningsfuld, er betinget af de ypperlige Græsgange og af de milde Vintre, der tillader Faarene at være ude hele Aaret rundt. En tredie vigtig Indtægtskilde er Fuglefangst, der foregaar dels fra Baad, dels ved Bestigning af eller Nedfiring fra Fuglefyldene, hvor Fuglene optræder i saa enorme Mængder, at Fjeldvæggene tager sig ud som levende Mure. Sproget er

en Mellemting mellem Norsk og Islandsk. Færingerne har ved mundtlig Overlevering gennem Aarhundreder bevaret en Skat af Sagn og Æventyr, Folkeviser og Ordsprog, som gengives, naar de om Aftenen samles i Røgstuen, hver med sit Arbejde. De har deres specielle Nationaldans, der altid ledsages af Sang, og de har deres nationale Klædedragt, saavel for Hellig som Søgn. Øgruppens Hovedstad er Thorshavn, der ligger paa Sydøstkysten af Strømø, paa hvis Sydvestkyst — omtrent stik for Thorshavn — den lille Bygd, Kirkebø, ligger, Øernes gamle Bispesæde.

Af større Byer og Bygder kan nævnes: Klaksvig paa Bordø (1717 Indb.), Vaag (1384 Indb.) og Tveraa (1317 Indb.) paa Syderø, Vestmanhavns (927 Indb.) paa Strømø's Vestkyst og Fuglefjord (787 Indb.) omtrent paa Midten af Østerø's Østkyst. — — —

Thorshavn.

Paa Sydøstkysten af Strømø, der hvor Havneaa løber ud i Nolsø Fjord, ligger Øernes Købstad, Thorshavn, i et lavt Terræn paa og ved en Landtunge, Tingenæs, der i sydøstlig Retning skyder sig ud mellem de to smaa Bugter, Vestre Vaag og Østre Vaag.

Fra Sagaen er Tingstedet ved Thorshavn kendt allerede i det 10. Aarhundrede, men da var Thorshavn ingen Bygd, men kun en Havn med et Tingsted. Senere havde Bisperne i Kirkebø her deres Oplagssted, ligesom visse Ting tyder paa, at her har været en Bolig, „Munkestuen“, for de

Skansen, Thorshavn Fyr.

Thorshavn Kirke.

Munke, der havde Opsigt med Afgifterne til Bispesædet.

Det er sandsynligvis først efter Reformationen, at Byen er opstaaet, og dens egentlige Grundlæggelse som Handelsplads skyldes Frederik II, der gjorde Forsøg paa at udelukke Hansesæderne fra Handelen.

Hvad der i høj Grad hæmmede Byens Udvikling var de idelige Sørøverier, som den var Genstand for, baade fra engelske, franske og tyrkiske Sørøvere.

I det 16. Aarhundrede anlagde Mogens Hejnesen en Skanse paa Sydøstpynten, og i 1630 supplerede Christian IV Værnet med en Skanse paa Ting-

genæs. Dette forhindrede dog ikke, at franske Sørøvere i 1677 udplyndrede Thorshavn, og at engelske Kapere i 1808 indtog og ødelagde Skanserne. I Begyndelsen af det 17. Aarhundrede havde Byen kun ca. 100 Indbyggere,

Byparti.

et Tal, der dog — trods en stærk Koppeepidemi i Aaret 1651 og en voldsom Brand i Aaret 1673 — var steget til ca. 300 i Aarhundredets Slutning.

Saa kom der en ny Koppeepidemi i Aarene 1709—10, og det var først et Stykke ind i det 18. Aarhundrede, at Thorshavn fik nogen rigtig Betydning som Handelsplads, nemlig som Sæde for Den kgl. Handel.

I det 19. Aarhundrede er det Handelsmonopolets Ophævelse i 1855, den kommunale Lov i 1856 og Havfiskeriets betydelige Udvikling, der har været bestemmende for Fremgangen, og i Dag fremtræder

Byen med alle de Institutioner og Virksomheder, man med Billighed kan forlange af en Købstad, der vil være paa Højde med Tiden. —

Indbyggertallet andrager nu 3.677.

Den ældre Del af Byen findes paa Tingenæs og ved Nordkysten af Østre Vaag. Her er Gaderne stejle, krogede og meget snævre, og Husene, der er smaa, er almindeligvis af Træ og tjærede eller malede og tækkede med Grønsvær og Næver.

Den nyere Del af Byen har mere regelmæssige og bredere Gader, og de større Huse, hvoraf adskillige er af Sten eller Beton, er mere moderne indrettede og ofte omgivet af Haveanlæg.

Thorshavn har efter Verdenskrigen faaet et Havneanlæg, bestaaende af en Dækmole og et Kajanlæg. — —

Gadebillede.

Færing bearbejder Jorden.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

Aalborg Amt	3—49
Aalborg	7—42
Nørresundby	42—47
Nibe	47—48
Løgstør	48—49
Hjørring Amt	51—85
Hjørring	54—70
Frederikshavn	71—75
Skagen	75—78
Sæby	78—79
Brønderslev	79—85
Thisted Amt	87—96
Thisted	90—94
Nykøbing Mors	95—96
Haderslev Amt	99—107
Haderslev	102—106
Christiansfeld	106—107
Aabenraa Amt	109—117
Aabenraa	112—117
Sønderborg Amt	119—129
Sønderborg	123—127
Nordborg	127—128
Augustenborg	128—129
Tønder Amt	131—139
Tønder	134—138
Løgumkloster	138—139
Højer	139
Bornholms Amt	141—162
Rønne	145—155
Hasle	155—156
Allinge-Sandvig	156—158
Svaneke	158—159
Neksø	159—160
Aakirkeby	160—161
Christiansø	161—162
Færø Amt	165—171
Thorshavn	169—171

NAVNEREGISTER.

- Aabenraa** Arkiv 114
 " Folkehjem 114
 " Højspændingsværk 113
 " Museum 114
 " nye Havn 113
 " Raadhus 112
Aakirkeby Bank 161
 " Raadhus 161
Aalborg Aktiebryggerier 22
 " Andelsmejeri 31
 " Luftbillede 8
 " Lufthavn 12
 " Margarinefabrik A/S 30
 " Maskin- og Skibsbyggeri A/S 27—28
 " ny Dampmølle A/S 41
 " Portland-Cement-Fabrik A/S 17—19
 " Raadhus 7
 " Slot 11
 " Ventil- & Maskinfabrik v/ Sv. Holm 37
 " Værft A/S 27—28
 " Zoologiske Have 15
Allinge-Sandvig Raadhus 156
Almindingen 161
Andersen & Cordes, Aalborg 32—33
Ansgar Kirke, Aalborg 10, 13
Augustenborg Slot 129

Bendtzén Brødrene, Aalborg 25—26
Bidstrup Chr., Rønne 152—153
Bornholms Spare- & Laanekasse, Rønne 152
 " Telefonselskab A/S, Rønne 152
Brundlund Slot 116
Brønderslev Apotek 83—84
 " Bank A/S 82—83
 " Raadhus 80
Budolfi Apotek, Aalborg 34—35
 " Kirke, Aalborg 10, 13
Bulbjerg med Skarreklit 89

Carstensens Klædefabrik A/S, Brønderslev 84—85
Centralbiblioteket, Hjørring 58
Christensen Stenius, Aalborg 20—21
Christiansfeld Raadhus 107
Christiansø, Gadeparti 162

 „**Dampskibsselskabet paa Bornholm af 1866**, A/S“, Rønne 153—154
Dansk Andels Cementfabrik, Nørresundby 33, 44—45

Davidsen Martin, Aalborg 36
De Danske Spritfabrikker, Aalborg 16
De forenede Klædefabriker A/S, Hjørring 59—60
De forenede Teglværker A/S, Hjørring 63—64
Dybbøl Mølle 126

Egen Kirke 125
 „**Enighedslund**“, Aalborg 21

Frederiksen Peter, Hjørring 65—66
Frederikshavns Havn 72
 „**Frederikshavn**“ Motorfabriken A/S, Frederikshavn 74—75
Frederikshavn Raadhus 71
 „**Fremtiden**“ Livsforsikringsselskabet, Aalborg 20
Frostholt A. H., Aalborg 26—27

Haderslev Andelsmejeri 106
 " Bymejeri 106
 " Domkirke 101
 " Frilandsmuseum 105
 " Katedralskole 103
 " Raadhus 103
Hammershus Ruiner 143
Handels- og Landbrugsbanken A/S, Hjørring 67—68
Hasle Raadhus 155
Havnbjerg Kirke 125
Havnebakken, Rønne 148
Helligaandsklostret, Aalborg 11
Hirtshals Havns Administrationsbygning 66
Hjorths L. Terracottafabrik, Rønne 150—151
Hjørring Amts og Bys Sygehus' Funktionærbolig 66
 " Museum 58
 " Politistation 65
 " Raadhus 55
Holt J. Sørensen, Hjørring 64
Hovedvagtén og gammel Købmændsgaard, Rønne 146
Hvidegaards Teglværk 63
Hvideoddes Badstrand, Rønne 149
Højer Raadhus 139

Jacobsens I. P. Mindesøjle, Thisted 92
Jakobsen Otto A/S, Hjørring 61
Jens Bangs Stenius, Aalborg 7
Jensen I. P. & Co., Aalborg 22

Kamtruppigen 107
 „**Kilden**“, Aalborg 40—41

DANMARKS AMTER OG DERES MÆND

„Kildestrimlen“, Aalborg 21
 „Kinografen“, Hjørring 61—62
 Kjærgaard Chr. A/S, Nørresundby 46
 Klitmøller 94
 Klippeparti, Bornholm 157
 Korn- og Foderstof Kompagniet A/S,
 Aalborg 24
 Kreditforeningen, Aalborg 32
 „Kristine“ Konditoriet, Aalborg 23
 Krudthuset, Frederikshavn 73
 Kruse Elitz W., Aalborg 42

Lange & Unmack A/S, Aalborg 36
 Laxegade med Erichsens Gaard, Rønne
 147
 Lille Torv med Posthuset, Rønne 147
 Limfjorden og Limfjordsbroen 5, 9, 33
 Lindholm Kirke v. Nørresundby 32
 Løgstør Raadhus 49
 Løgumkloster Kirke 138
 Løjt-Kirkeby Kirke 116
 Løveapoteket, Hjørring 65

Mindesten over Guldhornene 137
 Møgeltønder 136
 Møllehuset, Frederikshavn 73

Nekso Raadhus 159
 Nibe Ting- og Arresthus 47
 Nielsen Chr. H. jun. A/S, Hjørring
 69—70
 Nordborg Slot 128
 „Norden“ Cementfabrikken, Aalborg 19
 Nordjyllands Kul-Kompagni A/S, Nør-
 resundby 46—47
 Nutrient A/S, Aalborg 30
 Nykøbing Mors Raadhus 95
 Nørresundby Jern- & Støbegodsforret-
 ning 43—44
 „ Raadhus 43
 „ Tømmerhandel A/S 43—44

Øddesundbroen 94
 „Oxford“ Biskuitfabriken, Hjørring 63

Paasch & Larsen, Petersen A/S, Aal-
 borg 37
 Paradisbakkerne 160
 Pedersen Thorvald, Aalborg A/S, Aal-
 borg 24
 Pedershaab Maskinfabrik, Brønderslev
 80—82
 „Phoenix“, Aalborg 38—39

Pikkerbakken, Frederikshavn 73
 Provstegaarden, Hjørring 56

Rebild Bakker og Nationalpark 14, 15
 Rechnitzer, Thomsen & Co.'s Succr,
 Aalborg 24
 Rønne Bio 154—155
 „ Havn 146
 „ Kastel 148
 „ Raadhus 145

Sandvig Badestrand 157
 Skt. Kathrine Kirke, Hjørring 56
 Schackenberg Slot 133
 Skagens Fyr 76
 Skansen, Thorshavn Fyr 169
 Skovbakken, Aalborg 14
 Skrydstruppen 105
 Springborg Th., Aalborg 29
 Springvandspladsen, Hjørring 57
 Stenstrop S. Chr. & Søn, Aalborg 26
 Storegade med Amtsgaarden, Rønne 147
 Storm Jørgen, Hjørring 62
 Strøyberg N. K. & Co., Aalborg 36
 Støtt M. Thomsen, Aalborg 38
 Svaneke Raadhus 158
 Svanelunden, Hjørring 53
 Sæby Raadhus 79
 Sønderborg Raadhus 123
 „ Slot 121, 124
 Søndre Strandpromenade, Rønne 149

Thisted Administrationsbygning 91
 „ Bibliotek 93
 „ Kirke 92
 „ Raadhus 91
 Thorshavn, Byparti 170
 „ Fyr 169
 „ Gadebillede 171
 „ Kirke 170
 Trøjborg Slo:sruin 138
 Tønder Raadhus 135
 „ Torv 135

Vejgaard Apotek, Aalborg 29—30
 „Vendia“ Bryggeriet A/S, Hjørring 70
 Vesteranflod Marskgaard 137
 Vesterbro, Aalborg 9
 Vestervig Kirke, Thisted 94
 Vidaaen, Tønder 136

Østerlars Rundkirke, Bornholm 157

FAGREGISTER.

- A**poteker 29—30, 34—35, 65, 83—84
Automobilfabrikker og Forhandlere 42
- B**agere 26—27
Banker og Bankfirmaer 67—68, 82—83, 152, 161
Biografer 61—62, 154—155
Biskuit 63
Bryggerier 22, 70
Bygningsartikler 25—26
- C**ementstøberier 17—19, 44—45
- D**ampskibsselskaber 153—154
- G**las 24
- H**oteller 38—39
- I**ngeniører 32—33
Isenkram 36
- J**ern 36, 43—44
- K**lædefabrikker 59—60, 84—85
Kolonial en gros 22, 46, 61, 62
Konditorier 23
- Korn og Foderstof 24, 64, 69—70
Kul 36, 46—47, 64, 69—70, 152—153
- M**anufaktur 29
Marcipanfabrikker 30
Margarinefabrikker 30
Maskinfabrikker 37, 80—82
Mejerier 31, 106
Mejerimaskiner 37
Motorfabrikker 74—75
Murermestre 20—21, 26, 32—33, 38, 65—66
Møller 41
- R**estauranter 40—41
- S**kibsmæglere 24
Spritfabrikker 16
- T**eglværker 63—64
Telefonselskaber 152
Terracottafabrikker 150—151
Træløst 24, 25—26, 43—44, 152—153
- V**entil- & Maskinfabrikker 37
Værfter 27—28
- Æ**g 62
-